

Informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya

Quim Brugué
Sheila González
Institut de Govern i Polítiques Públiques (UAB)

Jordi Gusi
Àgata Sol
Entitats Catalanes d'Acció Social

Generalitat de Catalunya
**Departament de Benestar Social
i Família**

Informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya

Quim Brugué
Sheila González
Institut de Govern i Polítiques Públiques (UAB)

Jordi Gusi
Àgata Sol
Entitats Catalanes d'Acció Social

Generalitat de Catalunya
**Departament de Benestar Social
i Família**

La Direcció General per a la Immigració ha encarregat l'elaboració del present estudi a l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (UAB) i a Entitats Catalanes d'Acció Social. Aquest projecte ha tirat endavant amb la col·laboració de l'Obra Social "la Caixa".

© Generalitat de Catalunya, 2013

Direcció General per a la Immigració
Departament de Benestar Social i Família
Calàbria, 147
08015 Barcelona
<http://gencat.cat/benestarsocialifamilia/immigracio>

Autors: Quim Brugué i Sheila González (IGOP), Jordi Gusi i Àgata Sol (ECAS)

Institut de Govern i Polítiques Públiques
Universitat Autònoma de Barcelona
Edifici MRA, 1a planta
Campus UAB
08913 Bellaterra

Entitats Catalanes d'Acció Social
Via Laietana, 54, 1r
08003 Barcelona

<http://igop.uab.cat>

<http://acciosocial.org>

Amb la col·laboració de: **Obra Social "la Caixa"**

Avís legal:

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-No Comercial-Sense Obres Derivades 3.0 de Creative Commons.

Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi l'autor o autors i l'editor, i no es faci un ús comercial de l'obra original ni se'n creïn obres derivades.

La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Foto coberta: John Morgan

1a edició electrònica: novembre de 2013

Dipòsit legal: B. 26811-2013

Disseny i maquetació: gama, sl

Salutació

Fer de Catalunya un sol poble: aquest ha estat un dels objectius primordials del catalanisme polític en les darreres dècades.

Ja l'any 1992, el Govern de Catalunya va decidir analitzar el nou fenomen de la immigració d'aleshores i va crear una comissió interdepartamental integrada per vuit departaments de la Generalitat per aquest efecte. Aquesta va ser la llavor del primer Pla interdepartamental d'immigració, que es va aplicar des de l'any 1993 fins al 2000.

Un dels objectius prioritaris de l'elaboració del primer pla, i dels successius que els diferents governs de la Generalitat han anat aprovant, ha estat la promoció d'una política global d'integració que afavorís la cohesió social, tot respectant les arrels de cadascú.

La integració ben entesa rau en un procés de doble via: la primera es basa en el respecte de les persones procedents de la immigració a la societat d'acollida i la seva voluntat d'adaptar-s'hi, i, la segona, en el respecte de la població d'acollida a la diversitat i la seva voluntat d'acceptar-la.

El temps transcorregut i la mateixa Llei d'acollida ens marquen la necessitat i l'obligació d'avaluar la situació d'integració social dels ciutadans vinguts d'arreu, però aquest tema no és fàcil, ja que també ens calen indicadors, entre molts altres, que es basin en percepcions i vivències personals.

Aquest primer *Informe sobre la integració de les persones immigrants a Catalunya* que us presentem dóna una visió de la realitat i, tot objectivant aspectes que, de fet, són subjectius, proposa indicadors que ens permetran, a partir d'ara, tenir referents concrets per elaborar informes futurs.

Hem de conèixer l'autèntica dimensió del que ens envolta per poder afinar i millorar el disseny i l'aplicació de polítiques públiques i per ser cada vegada més eficients. Només així aconseguirem la Catalunya sobirana i cohesionada que desitgem.

Aquest és el nostre compromís.

Neus Munté i Fernández

Consellera de Benestar Social i Família

Presentació

Teniu a les mans el primer *Informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya*, que ens correspon elaborar d'acord amb la Llei 10/2010, del 7 de maig, d'acollida de les persones immigrades i de les retornades a Catalunya. La llei preveu que en la confecció de l'informe es pot comptar amb la participació dels òrgans a què fan referència els articles 28 i 29 i amb la col·laboració tècnica d'altres entitats públiques o privades, i també d'experts en cada matèria.

Atesa la necessitat d'elaborar per primera vegada aquest informe, i per garantir el requisit d'independència que la llei estableix i la societat demanda, s'ha fet l'encàrrec a l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) de la UAB i a la Federació d'Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS). El fet de connectar el món acadèmic amb el teixit associatiu suposa un valor afegit perquè permet combinar les dades objectives recopilades per investigadors experts amb les vivències subjectives dels immigrants que les associacions vertebreren.

És difícil definir amb precisió el concepte *integració* i, encara més, quantificar-lo. És per això que els redactors han optat per dividir l'informe en dues parts: una primera part basada en dades estadístiques, i una de segona, més subjectiva, feta a partir de les opinions recollides de les persones entrevistades.

La combinació de tots dos procediments ens dóna pistes i aporta unes primeres conclusions sobre com evoluciona el procés d'identificació plena amb el país d'acollida de les persones immigrades i els seus descendents. També il·lustra com s'està duent a terme aquest mestissatge, que consisteix a aportar nous elements a la cultura d'acollida que l'enriqueixin i, al mateix temps, a assumir com a pròpia aquesta cultura compartida.

Futurs treballs aniran aprofundint en aquestes observacions, que pretenem que serveixin per millorar les polítiques públiques d'acollida i integració a fi d'afavorir la bona convivència i consolidar la cohesió social al nostre país.

Xavier Bosch

Director general per a la immigració

Sumari

1. Introducció	15
2. Una mirada panoràmica a la realitat migratòria: la immigració en xifres	17
2.1. La immigració a Catalunya: una visió general	18
2.2. La distribució territorial de la immigració	22
2.3. Una nota final: procedència i nacionalitat.	24
3. La situació de la integració a Catalunya: dimensions i indicadors	25
3.1. Àmbit laboral	25
3.2. Àmbit econòmic	33
3.3. Àmbit familiar	36
3.4. Àmbit polític	40
3.5. Àmbit cultural i d'oci	47
3.6. Àmbit de la informació	59
3.7. Àmbit educatiu	64
3.8. Altres àmbits i dades d'interès no disponibles.	76
4. Vivències i percepcions entorn de la integració de persones immigrades.	79
4.1. L'idioma: el primer pas cap a la integració	80
L'idioma i la procedència de les persones immigrades.	81
Català o castellà?	82
4.2. El treball: columna vertebral de la integració	86
Molta flexibilitat i molta activitat	86
La crisi, l'atur i el col·lapse de la integració laboral	88
4.3. La xarxa social: relacions per integrar-se	90
Incorporar-se a una societat tancada	91
4.4. Factors propiciadors o desfavoridors de la integració	92
Les associacions i la participació com a suport per a la integració	92
Seguretat i llibertat	95
La integració administrativa: el periple dels «papers»	96
Experiències de xenofòbia i discriminació	97
4.5. La integració com a intercanvi i procés d'acceptació mútua	99

5. Polítiques d'immigració a Catalunya	103
5.1. Introducció: els orígens de les polítiques d'immigració a Espanya i Catalunya	103
5.2. Les polítiques d'immigració del Govern de Catalunya	105
El perquè: raons i objectius de les polítiques d'immigració	105
El què: els continguts de les polítiques d'immigració.	106
El com: la gestió de les polítiques d'immigració	111
5.3. Polítiques públiques locals per a la integració dels immigrants	114
El perquè de les polítiques locals d'immigració	115
El què de les polítiques locals d'immigració	117
El com de les polítiques locals d'immigració	119
6. Conclusions	123
1) Catalunya ha estat i és encara un espai receptor d'immigració	123
2) La distribució territorial de la immigració a Catalunya és molt poc homogènia	124
3) Catalunya acull les persones immigrades, però mostra dèficits d'integració.	124
4) La integració és multidimensional	125
5) La integració és un fenomen subjectiu	125
6) Factors clau per afavorir la integració: llengua, treball i xarxes socials	126
7) Les xarxes socials i l'associacionisme com a via cap a la integració.	126
8) Les institucions catalanes davant el repte de la immigració	127
9) Conèixer la realitat i avaluar les polítiques d'immigració	127
10) Impacte de la crisi sobre el procés d'integració	127
Bibliografia	129

Índex de gràfics i mapes

Gràfic 1. Població estrangera a Catalunya 2012, segons la procedència i l'edat	21
Gràfic 2. Població estrangera a Catalunya 2012 menor de 15 anys, segons el sexe	21
Gràfic 3. Població estrangera a Catalunya 2012 de 16 a 65 anys, segons el sexe	22
Mapa 1. Població estrangera per comarques.	23
Mapa 2. Població estrangera majoritària, per comarques	23
Gràfic 4. Salari brut anual, segons la procedència	34
Gràfic 5. A qui acudeix prioritàriament en cas de manca de recursos econòmics, segons la procedència	39
Gràfic 6. A qui acudeix prioritàriament en cas de malaltia, segons la procedència	39
Gràfic 7. A qui acudeix prioritàriament en cerca de feina, segons la procedència	40
Gràfic 8. Autoubicació ideològica, segons la procedència	42
Gràfic 9. Sentiment de proximitat a Espanya/Catalunya, segons la procedència	45
Gràfic 10. Comparativa llengua materna i llengua d'identitat, segons la procedència (2012)	48
Gràfic 11. Llengua habitual, segons la procedència, anys 2008 i 2012.	49

Gràfic 12. Usos lingüístics de la població estrangera, anys 2008 i 2012	51
Gràfic 13. Llibres llegits en l'últim any, segons la procedència	53
Gràfic 14. Llibres llegits en l'últim any, segons la procedència	53
Gràfic 15. Llengua en què escolta música, segons la procedència	56
Gràfic 16. Assistència a espectacles i exposicions en els últims 12 mesos, segons la llengua de l'esdeveniment i la procedència	59
Gràfic 17. Persones amb connexió a Internet durant el mes passat, segons la procedència.	62
Gràfic 18. Taxa d'escolarització al primer cicle d'educació infantil, segons la procedència.	65
Gràfic 19. Escolarització al primer cicle d'educació infantil, segons la titularitat del centre i la procedència.	66
Gràfic 20. Pes de les diferents procedències respecte al total d'estrangers escolaritzats a l'educació primària 2000-2010	67
Gràfic 21. Escolarització al segon cicle d'educació infantil i primària, segons la titularitat del centre i la procedència.	69
Gràfic 22. Pes de les diferents procedències respecte al total d'estrangers escolaritzats a l'educació secundària obligatòria 2000-2010.	70
Gràfic 23. Alumnes graduats de 4t d'ESO, segons la procedència	71

Índex de taules

Taula 1. Població estrangera a Catalunya 2000-2012	18
Taula 2. Població estrangera a Catalunya 2000-2012, segons la procedència	19
Taula 3. Saldo migratori 2004-2011, segons la procedència	20
Taula 4. Concessions de nacionalitat, segons el país de naixement	24
Taula 5. Taxa d'ocupació, autòctons i estrangers	26
Taula 6. Taxa d'atur, segons la procedència	26
Taula 7. Autoritzacions de treball	27
Taula 8. Autoritzacions de treball a estrangers, segons el sector d'activitat	28
Taula 9. Afiliacions a la Seguretat Social del total de la població, segons el sector d'activitat	29
Taula 10. Afiliacions d'estrangers a la Seguretat Social	29
Taula 11. Percentatge de les diferents procedències respecte al total d'estrangers afiliats a la Seguretat Social	30
Taula 12. Afiliacions d'estrangers a la Seguretat Social, segons el sexe	31
Taula 13. Contractes de treballadors estrangers, segons la categoria professional	31
Taula 14. Percentatge de prestacions d'atur a estrangers respecte al total de subsidis	32
Taula 15. Prestacions d'atur a estrangers, segons el tipus de subsidi	33
Taula 16. Prestacions d'atur a autòctons, segons el tipus de subsidi.	33
Taula 17. Salari brut anual, segons la procedència i el sexe	34
Taula 18. Ingressos mensuals, segons la procedència	35
Taula 19. Règim de tinença de l'habitatge, segons la procedència (2006)	35
Taula 20. Matrimonis, segons la procedència dels cònjuges	37

Taula 21. Naixements, segons la procedència dels pares	38
Taula 22. Interès per la política espanyola, segons la procedència	41
Taula 23. Interès per la política catalana, segons la procedència	41
Taula 24. Satisfacció amb el funcionament de la democràcia, segons la procedència.	42
Taula 25. Simpatia envers els partits polítics, segons la procedència	43
Taula 26. Elecció més important, segons la procedència	44
Taula 27. Què hauria de ser Catalunya?, segons la procedència	46
Taula 28. Què votaria en un hipotètic referèndum per la independència de Catalunya?, segons la procedència	46
Taula 29. Identificació religiosa, segons la procedència	47
Taula 30. Nivell de pràctica religiosa, segons la procedència	48
Taula 31. Usos lingüístics: casa i amics, segons la procedència.	50
Taula 32. Usos lingüístics: feina i veïns, segons la procedència.	50
Taula 33. Coneixement del català i del castellà, segons la procedència	51
Taula 34. Coneixement del català i del castellà entre la població estrangera, segons el temps de residència	52
Taula 35. Llengua en què ha llegit l'últim llibre, segons la procedència	54
Taula 36. Llengua en què ha llegit l'últim llibre, segons el temps de residència.	55
Taula 37. Assistència al cinema durant els últims tres mesos, segons la procedència.	55
Taula 38. Freqüència en què ha escoltat música en els últims tres mesos, segons la procedència.	56
Taula 39. Llengua en què escolta música, segons la procedència.	57
Taula 40. Percentatges d'assistència a concerts, espectacles i exposicions en els últims 12 mesos, segons la procedència.	58
Taula 41. Assistència a espectacles i exposicions en els últims 12 mesos, segons la gratuïtat de l'esdeveniment i la procedència.	58
Taula 42. Premsa escrita habitual, segons la procedència	60
Taula 43. Emissora de ràdio habitual, segons la procedència	61
Taula 44. Canal de televisió habitual, segons la procedència	61
Taula 45. Llengües en què va veure la televisió el dia anterior, segons la procedència.	62
Taula 46. Dispositius per accedir a Internet des de casa, segons la procedència	63
Taula 47. Llengües de les webs llegides habitualment, segons la procedència	64
Taula 48. Alumnat escolaritzat al primer cicle d'educació infantil (0-3) en el curs 2011-2012, segons la procedència	64
Taula 49. Alumnat escolaritzat a l'educació primària 2000-2010, segons la procedència.	66
Taula 50. Escolarització al segon cicle d'educació infantil i primària, segons la titularitat del centre i la procedència.	68
Taula 51. Alumnat escolaritzat a l'educació primària 2000-2010, segons la procedència.	69
Taula 52. Escolarització a l'ESO, segons la titularitat del centre i la procedència	71
Taula 53. Alumnat escolaritzat a batxillerat i CFGM 2000-2010, segons la procedència.	72

Taula 54. Pes de les diferents procedències respecte al total d'estrangers escolaritzats al batxillerat i CFGM, curs 2011-2012	73
Taula 55. Alumnes dels programes de qualificació professional inicial, segons la procedència.	73
Taula 56. Alumnes en centres d'educació especial, segons la procedència.	74
Taula 57. Formació de persones adultes, segons la procedència	74
Taula 58. Alumnat estranger que cursa CFGS, curs 2011-2012, segons la procedència.	75
Taula 59. Mostra de persones entrevistades	79
Taula 60. Tipus d'associacions a què pertanyen les persones entrevistades	93
Taula 61. Polítiques d'estrangeria i d'immigració.	104
Taula 62. Pla de ciutadania i immigració 2009-2012	106
Taula 63. Instruments i estratègies de gestió de les polítiques	107
Taula 64. Gestió de fluxos migratoris	107
Taula 65. Polítiques d'acolliment	108
Taula 66. Polítiques d'igualtat.	109
Taula 67. Polítiques d'acomodació	109
Taula 68. Recursos PCI 2005-2008 (en milers d'euros)	110
Taula 69. Pla d'actuació 2009: pressupost executat	110
Taula 70. Pressupost dels convenis de col·laboració entre l'Estat i Catalunya	111
Taula 71. Convenis financers amb entitats 2007-2010	112
Taula 72. Suport financer a les entitats locals 2007-2010	113
Taula 73. Objectius dels ajuntaments en matèria d'immigració (2008).	115
Taula 74. Ajuntaments amb pla vigent en termes d'immigració (2008)	116
Taula 75. Any d'aprovació del primer pla en matèria d'immigració	116
Taula 76. Actuacions en l'àmbit de l'acolliment (2008)	117
Taula 77. Actuacions en l'àmbit de la igualtat i la integració (2008).	118
Taula 78. Actuacions en l'àmbit de l'acolliment (2008)	118
Taula 79. Matèries vinculades a la gestió dels OTA d'immigració (2008)	120
Taula 80. Suport rebut pels ajuntaments dels organismes governamentals (2008)	120
Taula 81. Organismes no governamentals amb els quals els ajuntaments han mantingut relacions (2008)	121

1

Introducció

Aquest informe s'elabora per encàrrec de la Direcció General per a la Immigració del Departament de Benestar Social i Família de la Generalitat de Catalunya, amb l'objectiu de donar compliment a la Llei d'acollida de les persones immigrades i de les retornades a Catalunya.

L'informe estructura els seus continguts entorn de tres eixos que reten compte del fenomen migratori a Catalunya, amb l'objectiu d'oferir una aproximació als processos d'acolliment i integració de la població migrant.

En primer lloc, s'han recollit i analitzat les dades disponibles amb una doble intenció: oferir una visió panoràmica de l'estat de la immigració a Catalunya i valorar l'evolució d'aquelles dimensions que, al nostre parer, explicarien la capacitat d'acolliment i d'integració de la nostra societat. En aquest sentit, que la migració ha tingut una causa principalment economicolaboral s'evidencia en la clara vinculació de la piràmide d'edats amb l'estructura del mercat laboral català que mostren les dades analitzades. D'aquí deriva la importància que en aquest informe atorguem aspectes vinculats als àmbits laboral i econòmic, a través de l'aproximació al pes i les característiques que la població estrangera ocupa en el mercat laboral català i les distàncies detectades respecte a la població autòctona.

Ara bé, aquesta vinculació de la immigració amb el mercat laboral s'ha anat diluint a mesura que la residència s'ha anat perllongant i els processos de reagrupació familiar i els naixements han anat consolidant estructures familiars en la societat receptora. És per això que la visió que aquest informe adopta respecte al fenomen migratori s'eixampla per tractar la immigració en els àmbits familiar, polític, cultural, educatiu i d'accés a la informació. A través de la selecció de les principals fonts estadístiques públiques i les dades d'enquestes disponibles, es pretén elaborar una imatge completa de les característiques de la població estrangera en aquestes esferes, tot establint la comparació corresponent amb la població autòctona, per conèixer els punts de trobada i les distàncies (i desigualtats) entre l'una i l'altra.

L'aproximació estadística al fenomen de la immigració, en definitiva, ens serveix per conèixer de forma general el conjunt de les condicions en què transcorre la vida del col·lectiu immigrant, però ha estat necessari complementar aquesta visió més global amb el discurs dels mateixos protagonistes, que, a través de les entrevistes semiestructurades re-

alitzades, han aportat el relat de les vivències i les experiències dels seus processos d'integració. Aquest és el segon eix d'aquest treball, a partir del qual s'han identificat tres factors centrals per al procés d'integració: l'idioma, el treball i les xarxes socials. Aquests tres elements poden ser considerats l'espina dorsal que sustenta el procés d'incorporació a la societat receptora. Un procés que, tanmateix, es pot veure facilitat o dificultat segons la participació social i política, la seguretat, la normalització de la situació administrativa i la vivència d'experiències discriminatòries. Abordem tots aquests punts a través del discurs expressat per les quaranta persones entrevistades.

En un tercer moment, l'informe se centra en l'anàlisi de les polítiques públiques dissenyades en relació amb el fenomen migratori. Amb aquesta perspectiva analítica preem atenció a les polítiques d'immigració que, com veurem, superen en plantejaments i abast la clàssica política d'estrangeria amb què inicialment es va atendre l'arribada de població estrangera. L'Administració autonòmica i la local són objecte d'atenció en l'últim capítol d'aquest informe, amb l'objectiu d'assenyalar –tot i que sense aprofundir-hi– els objectius de les polítiques públiques autonòmiques i locals, els continguts respectius i els actors encarregats d'implementar-les. La immigració s'ha plantejat, indubtablement, com a fenomen polièdric que ha requerit intervencions transversals i coordinades per donar resposta als reptes que en deriven, entre els quals hi ha la integració de les persones immigrades a la societat receptora.

Es tracta, doncs, d'un informe que –seguint les indicacions de la Llei d'acollida– vol mostrar una visió panoràmica de l'estat de la immigració a Catalunya que ens permeti valorar el repte que tenim al davant i el tipus d'actuacions que hi apliquem. Per aquesta raó, l'informe està pensat per ser repetit anualment, de manera que sigui possible anar observant l'evolució de les dades, les percepcions i les accions entorn del fet migratori. En tot cas, aquest és el primer informe que es presenta i, en conseqüència, no és sols l'informe corresponent a l'exercici 2012-2013, sinó que presenta la perspectiva de la darrera dècada, un període en el qual la societat catalana, influïda per la intensitat del fenomen migratori, s'ha transformat profundament, s'ha fet més diversa, més rica i també més complexa. És imprescindible, doncs, conèixer aquesta nova realitat per gestionar-la adequadament. Aquest és, en definitiva, el darrer objectiu al qual es pretén contribuir amb aquest informe.

2

Una mirada panoràmica a la realitat migratòria: la immigració en xifres

L'aproximació estadística al fenomen de la immigració ens ha de servir per conèixer, de forma general, la realitat de les persones immigrades que viuen a Catalunya. I ens proposem fer-ho centrant la nostra atenció en diversos àmbits (sanitat, educació, món laboral, etc.), amb un cop d'ull sectorial que permeti crear una imatge de conjunt de les condicions en què transcorre la vida de les persones immigrades.

A diferència de l'aproximació qualitativa (capítol 4), l'anàlisi quantitativa no permet aprofundir en peculiaritats o especificitats individuals, però, en canvi, aporta un ventall interessant de dades que faciliten el tractament de les diferències existents entre població autòctona i estrangera o, fins i tot, entre diferents col·lectius segons la procedència.

Les dades que des de diferents organismes es produeixen per captar la realitat migratòria i les seves característiques són nombroses. No obstant això, no és objecte d'aquest informe presentar un recull exhaustiu de l'ampli ventall de xifres existents, sinó oferir una imatge del conjunt que ajudi a entendre, d'una banda, el perfil de la immigració i, de l'altra, les distàncies o proximitats respecte a la població autòctona. Segons aquest objectiu, hem seleccionat aquelles dades que ens ajuden a comprendre l'estat de la immigració a Catalunya, alhora que, tot defugint l'ús que sovint es fa de l'estadística, pretenem que aquest apartat no sigui pas la concatenació de dades estadístiques inconnexes.

Un segon objectiu d'aquest informe és identificar els buits estadístics que hi ha i que considerem necessaris per a la comprensió de la realitat migratòria a Catalunya. Les causes d'aquests buits són dues: d'una banda, la realització d'enquestes a escala estatal amb una mostra no significativa de població estrangera a escala autonòmica i, de l'altra, la manca d'enquestes que abordin indicadors d'especial impacte i interès entre la població immigrant. Al llarg d'aquest capítol anirem destacant les llacunes detectades respecte a la disponibilitat de dades que serien de gran utilitat per millorar la comprensió de la immigració a Catalunya i dedicarem un punt final al recull d'aquestes llacunes.

Finalment, malgrat que aquest informe pretén abordar de forma detallada l'estat de la immigració a Catalunya, si prenem com a referents temporals els anys 2010, 2011 i 2012, creiem oportú aprofundir en algunes dades comentant-ne l'evolució des de començaments del segle XXI. En aquesta línia, s'abordaran amb perspectiva històrica les dades que, presentades en l'última dècada, ajudin a una millor i més clara contextualització de la població immigrant.

2.1. La immigració a Catalunya: una visió general

Aquest primer apartat, de caràcter principalment descriptiu, pretén posar en relleu l'evolució de la població estrangera a Catalunya des de l'any 2000.

Taula 1. Població estrangera a Catalunya 2000-2012

Any	Població total		Estrangers	
	Nre.		Nre.	%
2000	6.261.999		181.590	2,9
2001	6.361.365		257.320	4,0
2002	6.506.440		382.020	5,9
2003	6.704.146		543.008	8,1
2004	6.813.319		642.846	9,4
2005	6.995.206		798.904	11,4
2006	7.134.697		913.757	12,8
2007	7.210.508		972.507	13,5
2008	7.364.078		1.103.790	15,0
2009	7.475.420		1.189.279	15,9
2010	7.512.381		1.198.538	16,0
2011	7.539.618		1.185.852	15,7
2012	7.565.603		1.183.907	15,6

Font: Idescat. Padró d'habitants.

En els 12 primers anys del segle XXI, Catalunya ha incrementat en més d'un milió de persones els seus habitants, i pràcticament la totalitat d'aquest increment ha estat degut a l'arribada de població estrangera. Tal com recull la taula 1, entre l'any 2000 i el 2012 s'ha passat d'un 2,9% de persones immigrades a un 15,6%, fet que dona una bona pista de la importància que la immigració ha tingut en les esferes socials, econòmiques i polítiques de Catalunya. Cal advertir, però, que aquesta tendència alcista ha estat frenada des de l'any 2010 amb un 16% de població estrangera, percentatge molt semblant al de l'any anterior (15,9%), i que s'ha anat reduint fins a arribar al 15,6% actual, tot i que a un ritme molt més lent que el del creixement observat la primera dècada del segle XXI. Si partim d'unes taxes de natalitat constants, podem atribuir aquesta davallada a la reducció de l'arribada de població des de fora d'Espanya, la mobilitat residencial cap a altres comunitats autònomes, el retorn als països d'origen i els processos de nacionalització.¹ Tornarem més endavant sobre aquestes qüestions.

Una visió més aprofundida del perfil de la població estrangera ens permet observar l'heterogeneïtat de procedències dels residents a Catalunya i l'evolució dels grups majoritaris en els darrers anys (taula 2). L'any 2000, la població africana suposava el 42% del total de les persones estrangeres, i, malgrat haver multiplicat per quatre el nombre de persones africanes empadronades a municipis catalans, ha reduït fins al 27,2% el seu pes

1. La condició d'autòcton i estranger és abordada al Padró d'habitants basada en la nacionalitat i no en el país de naixement.

Taula 2. Població estrangera a Catalunya 2000-2012, segons la procedència

Any	Resta de la UE		Resta d'Europa		Àfrica		Amèrica del Nord i Central		Amèrica del Sud		Àsia i Oceania	
	Nre.	%	Nre	%	Nre	%	Nre	%	Nre	%	Nre	%
2000	43.353	23,9	7.607	4,2	76.216	42,0	13.108	7,2	26.930	14,8	14.376	7,9
2001	48.986	19,0	13.915	5,4	99.672	38,7	17.314	6,7	56.566	22,0	20.867	8,1
2002	59.253	15,5	26.695	7,0	133.537	35,0	22.530	5,9	109.334	28,6	30.671	8,0
2003	75.915	14,0	47.413	8,7	165.105	30,4	30.349	5,6	177.355	32,7	46.871	8,6
2004	82.527	12,8	64.229	10,0	184.496	28,7	34.845	5,4	222.051	34,5	54.698	8,5
2005	109.606	13,7	82.355	10,3	224.383	28,1	43.027	5,4	266.054	33,3	73.479	9,2
2006	132.850	14,5	101.145	11,1	248.753	27,2	48.458	5,3	292.784	32,0	89.767	9,8
2007	230.705	23,7	43.037	4,4	253.016	26,0	49.655	5,1	308.052	31,7	88.042	9,1
2008	282.043	25,6	49.435	4,5	278.129	25,2	57.427	5,2	335.678	30,4	101.078	9,2
2009	306.999	25,8	52.831	4,4	304.976	25,6	62.609	5,3	344.520	29,0	117.344	9,9
2010	309.290	25,8	53.883	4,5	315.007	26,3	65.099	5,4	331.360	27,6	123.899	10,3
2011	304.597	25,7	55.118	4,6	319.385	26,9	66.746	5,6	305.097	25,7	134.909	11,4
2012	309.454	26,1	58.334	4,9	321.452	27,2	70.934	6,0	281.293	23,8	142.440	12,0

Font: Idescat. Padró d'habitants.

respecte al total de procedències. El procés contrari ha estat experimentat per la població procedent d'Amèrica Llatina: l'any 2000 eren el 14,8% de les persones estrangeres, i l'any 2012, gairebé el 24%, després d'haver-se multiplicat per 10 el nombre de persones llatinoamericanes empadronades a Catalunya. El col·lectiu d'Àsia i Oceania ha incrementat també la seva presència, ha passat de 14.376 habitants (7,9%) a 117.344 (9,9%). La resta de procedències experimenten modificacions menys accentuades. Malgrat això, és necessari fer una observació respecte a les procedències europees, que suposen des de l'any 2000 aproximadament un quart del total de persones estrangeres a Catalunya. Si observem les categories «Resta de la UE» i «Resta d'Europa», s'evidencia un intercanvi del pes entre ambdues categories, resultat de l'ampliació de la Unió Europea de 15 estats membres a 27 l'any 2006, i, especialment, per la modificació de categoria en què s'inclou Romania (fins l'any 2006 inclosa en «Resta d'Europa» i des d'aleshores membre de la UE).

Volem posar de manifest que, malgrat que les dades globals indiquen que s'ha frenat la immigració, no hem de perdre de vista que aquestes són el resultat de la diferència entre l'arribada de nous residents i la marxa dels antics. Conseqüentment, tot i que el saldo migratori sigui negatiu, s'ha de tenir present que continuen arribant noves persones immigrades de totes les procedències, tal com recull la taula 3. Així, a tall d'exemple, malgrat que l'any 2010 76.330 ciutadans i ciutadanes de la Unió Europea van deixar de viure a Catalunya, 31.249 hi van arribar. El mateix passava amb les persones procedents d'Àfrica: mentre que 29.172 optaven per residir fora de Catalunya, 22.365 arribaven per viure-hi. I s'observa una dinàmica idèntica en la resta de procedències. Per tant, la immigració ha minvat en els últims anys, a través d'uns fluxos migratoris més lents i, fins i tot, amb uns saldos migratoris negatius, però, en cap cas s'ha d'interpretar com la no-arribada de nova població a Catalunya.

Taula 3. Saldo migratori 2004-2011, segons la procedència

	Resta de la UE			Resta d'Europa			Àfrica		
	Immi-gració	Emi-gració	Saldo	Immi-gració	Emi-gració	Saldo	Immi-gració	Emi-gració	Saldo
2004	13.000	1.832	11.168	25.059	1.719	23.340	31.997	2.903	29.094
2005	18.016	2.578	15.438	22.764	2.160	20.604	33.433	3.908	29.525
2006	23.162	3.747	19.415	25.916	5.912	20.004	32.225	9.328	22.897
2007	49.194	6.715	42.479	9.615	3.295	6.320	35.801	14.842	20.959
2008	29.712	11.377	18.335	7.899	3.872	4.027	38.241	16.335	21.906
2009	22.612	24.408	-1.796	6.100	5.397	703	25.672	19.286	6.386
2010	31.249	76.330	-45.081	6.238	8.216	-1.978	22.365	29.172	-6.807
2011	22.575	24.378	-1.803	6.736	12.267	-5.531	20.029	37.833	-17.804

	Amèrica			Àsia			Oceania		
	Immi-gració	Emi-gració	Saldo	Immi-gració	Emi-gració	Saldo	Immi-gració	Emi-gració	Saldo
2004	58.832	8.162	50.670	19.917	3.988	15.929	134	7	127
2005	60.230	8.681	51.549	21.984	5.928	16.056	125	16	109
2006	79.421	17.479	61.942	18.168	10.916	7.252	120	57	63
2007	77.307	26.422	50.885	22.234	11.162	11.072	136	76	60
2008	66.013	31.327	34.686	27.114	12.360	14.754	133	86	47
2009	42.048	40.549	1.499	21.631	15.648	5.983	132	91	41
2010	36.727	58.097	-21.370	27.792	23.738	4.054	122	116	6
2011	36.342	39.252	-2.910	23.504	15.008	8.496	169	96	73

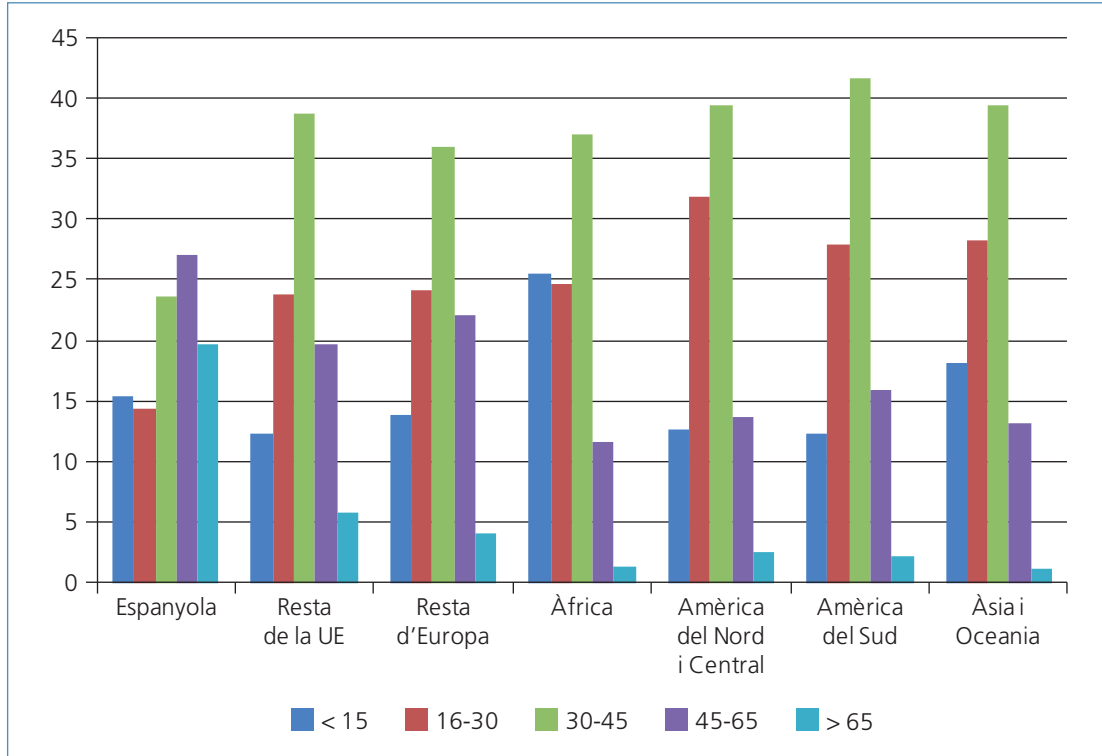
	Total		
	Immigració	Emigració	Saldo
2004	148.939	18.611	130.328
2005	156.552	23.272	133.280
2006	179.012	47.441	131.571
2007	194.287	62.518	131.769
2008	169.112	75.360	93.752
2009	118.195	105.385	12.810
2010	124.493	195.669	-71.176
2011	109.355	128.842	-19.487

Font: INE. Moviments de població.

L'observació de les dades de l'any 2012 segons l'edat, mostren una clara vinculació de la piràmide d'edats amb l'estructura del mercat laboral català. Si prenem com a referència la distribució per edats de la població espanyola, el gràfic 1 mostra com la franja d'edat de 30-45 anys és clarament majoritària entre la població estrangera, seguida pel segment 16-30 anys. Així doncs, la població jove en edat de treballar està sobrerrepresentada a to-

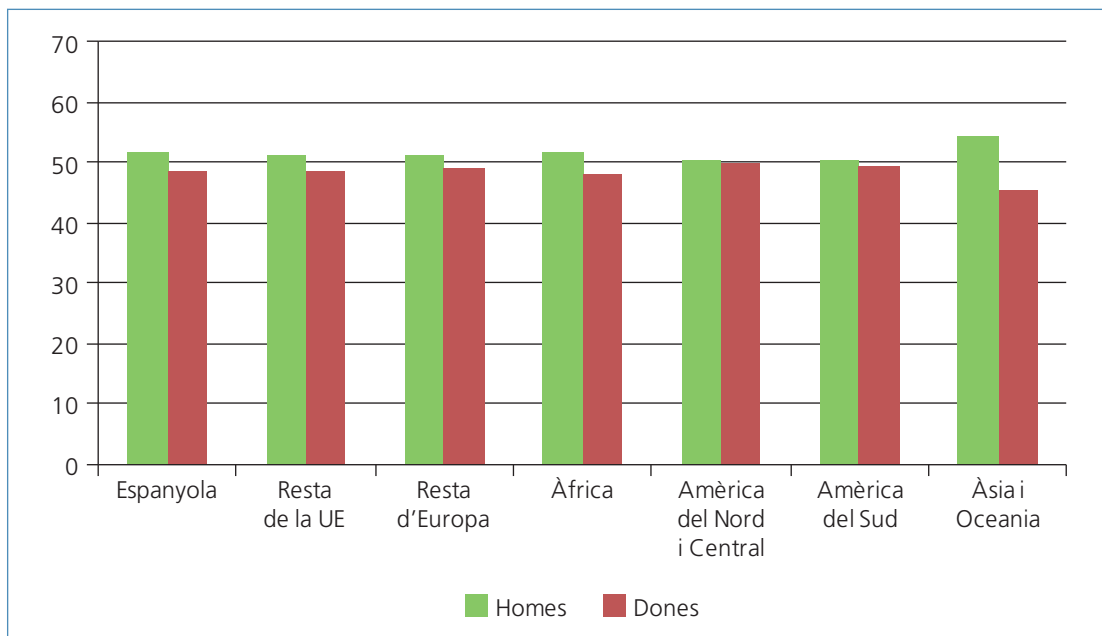
tes les procedències, mentre que s'observa una clara infrarepresentació de la població més gran (d'entre 45 i 65 anys, i, especialment, els més grans de 65). Pel que fa a la població menor de 15 anys, les diferències respecte a la població autòctona són més petites.

Gràfic 1. Població a Catalunya 2012, segons la procedència i l'edat

Font: elaboració pròpia a partir de l'Idescat. Padró d'habitants.

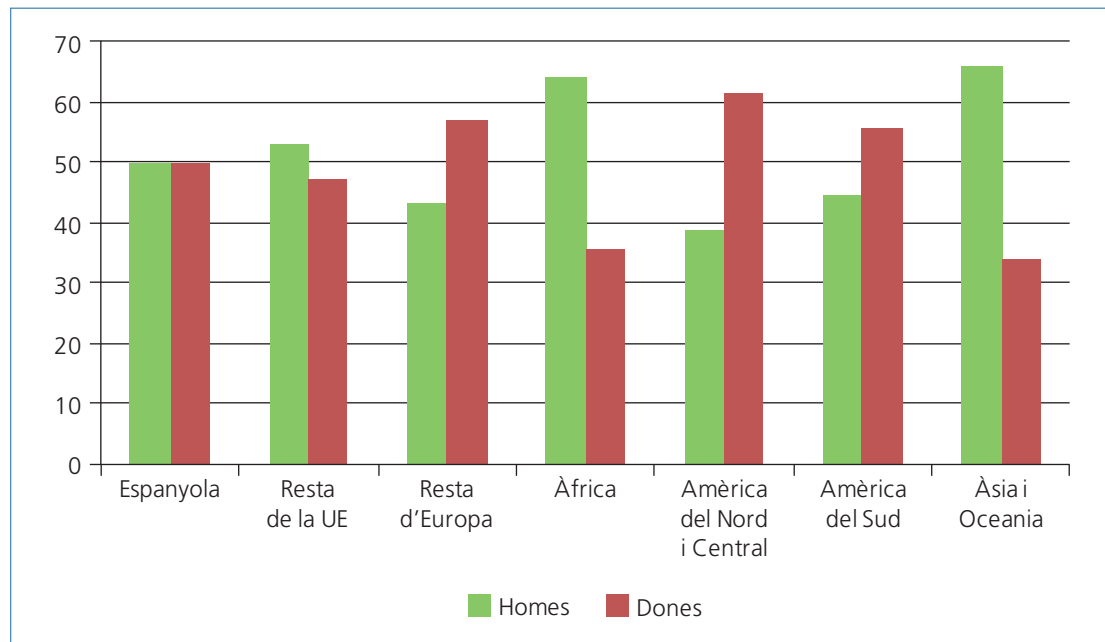
Gràfic 2. Població a Catalunya 2012 menor de 15 anys, segons el sexe

Font: elaboració pròpia a partir de l'Idescat. Padró d'habitants.

La introducció de la variable gènere en l'anàlisi ens mostra unes tendències clarament diferenciades en funció de la procedència pel que fa a la franja d'edat d'entre 16 i 45 anys (que, com hem comentat, són els qui estan vinculats a les necessitats del mercat laboral). La franja 16-45 està feminitzada en el cas de la categoria «Resta d'Europa» i Amèrica (tant Llatinoamèrica com Amèrica del Nord) i masculinitzada entre la població africana i d'Àsia i Oceania, tal com s'observa al gràfic 3. En canvi, els menors de 15 anys presenten uns percentatges semblants de dones i d'homes en totes les procedències (amb un petit desequilibri a favor dels homes en el cas del col·lectiu d'Àsia i Oceania).

Gràfic 3. Població a Catalunya 2012 de 16 a 65 anys, segons el sexe

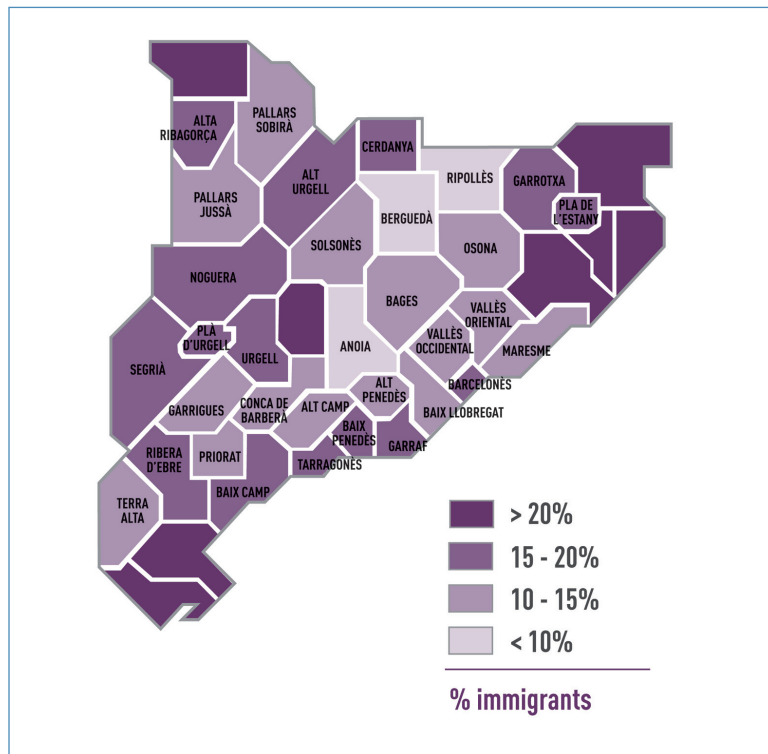
Font: elaboració pròpia a partir de l'Idescat. Padró d'habitants.

2.2. La distribució territorial de la immigració

Com comentàvem abans, el 15,7% de la població catalana de l'any 2011 tenia nacionalitat no espanyola. Ara bé, la distribució de la població estrangera pel territori no és homogènia, tal com mostra el mapa 1. El Ripollès és la comarca amb menys percentatge de població estrangera (8,6%), a molta distància de l'Alt Empordà, que compta amb un 27,7% de població estrangera. Hi ha vuit comarques amb més d'un 20% de població estrangera, quinze comarques que es mouen entre el 15% i el 20% i quinze entre un 10% i un 15%. Només tres comarques (Ripollès, Berguedà i Anoia) presenten unes xifres d'immigració inferiors al 10%.

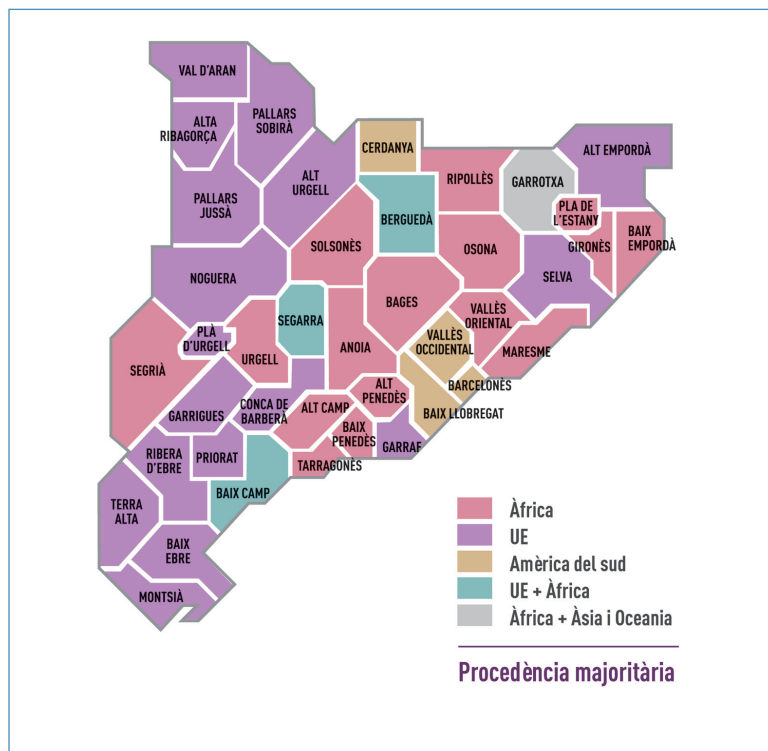
Les diferències, però, no es limiten al percentatge de població estrangera que acull cada comarca, sinó també al perfil d'aquesta població en funció de la seva procedència. El mapa 2 presenta una imatge simplificada d'aquestes diferències, i assenyalava l'origen del col·lectiu majoritari. S'observa com numèricament les comarques que tenen com a procedència majoritària persones de la Unió Europea són disset, principalment procedents de l'Est d'Europa, i setze on la procedència més freqüent és la de l'Àfrica, concretament el

Mapa 1. Població estrangera per comarques

Font: elaboració pròpia a partir de l'Idescat. Padró d'habitants. 2011.

Mapa 2. Població estrangera majoritària, per comarques

Font: elaboració pròpia a partir de l'Idescat. Padró d'habitants. 2011.

Magrib. Per la seva banda, el col·lectiu de llatinoamericans és majoritari només en quatre comarques, tres de les quals són les més poblades de Catalunya (Vallès Occidental, Baix Llobregat i Barcelonès), fet que explica que siguin el col·lectiu majoritari en el conjunt del territori. Finalment, cal destacar l'existència de tres comarques (Baix Camp, Segarra i Berguedà) on s'observa l'existència de dos grans grups (africans i europeus), i una última comarca, la Garrotxa, on conviuen com a principals col·lectius les persones africanes i asiàtiques (en aquest cas, procedents de l'Índia i el Pakistan).

2.3. Una nota final: procedència i nacionalitat

Finalment, cal tenir present que moltes de les dades que comentarem en aquest informe estan vinculades a la nacionalitat i no pas al país de naixement, de forma que és convenient abordar, encara que sigui superficialment, l'increment en les sol·licituds i concessions de la nacionalitat espanyola als residents estrangers. En aquest procés hi influeixen dues variables: d'una banda, el temps de residència, en la mesura que aquesta és la principal via d'accés a la nacionalitat, i, de l'altra, la procedència, atès que la Llei d'estrangeria estableix terminis de residència mínima diferenciats en funció del país del qual és originari l'estranger. Així, de forma genèrica, el tràmit de sol·licitud de la nacionalitat espanyola s'inicia després de deu anys de residència, però es redueix a dos anys en el cas dels originaris de països llatinoamericans, Andorra, Filipines, Guinea Equatorial, Portugal o persones d'origen sefardita; a cinc anys les persones refugiades i a un any els fills d'estrangers nascuts en territori espanyol, els estrangers casats amb un espanyol i altres casos més minoritaris. D'aquesta manera, s'entén que, malgrat que les persones africanes han constituït el col·lectiu majoritari d'estrangers a Catalunya durant els primers anys del segle XXI, siguin les procedents de Llatinoamèrica les que protagonitzen més de la meitat de les nacionalitzacions. Independentment del pes que cada nacionalitat ocupa respecte al total, s'observa en totes un increment constant de les nacionalitzacions, impulsat principalment pels naixements i el fet que a mesura que avança el temps un nombre més alt de residents estrangers compleix els terminis legals per iniciar els tràmits.

Taula 4. Concessions de nacionalitat, segons el país de naixement

	Total	Espanya	Unió Europea	Resta d'Europa	Àfrica	Amèrica del Nord	Amèrica Central i del Sud	Àsia	Oceania
2004	10.153	1.139	86	113	2.710	22	5.554	525	1
2005	9.314	929	75	112	1.585	18	6.089	499	3
2006	11.335	990	75	145	1.513	21	8.090	488	3
2007	16.809	1.501	139	147	2.764	25	11.505	717	1
2008	19.806	1.862	149	181	2.778	28	14.120	671	7
2009	19.566	1.700	119	172	2.254	12	14.802	494	2
2010	29.150	2.598	148	199	3.016	241	22.372	542	2
2011	28.603	3.426	184	183	3.805	220	19.971	637	2

Font: Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social.

3

La situació de la integració a Catalunya: dimensions i indicadors

En aquest apartat estudiem aquelles dades que ens permeten crear una imatge del fenomen migratori des de diferents perspectives, establint –quan es considera oportú– la comparativa respecte a la població autòctona. Els àmbits en què estructurarem la informació estadística són els set següents: laboral, econòmic, familiar, polític, cultural, mediàtic i educatiu. L'objectiu no és, com apuntàvem abans, aprofundir en cadascuna d'aquestes dimensions, sinó fer una aproximació a aquells fenòmens que reten compte de la situació de la població immigrant a Catalunya.

3.1. Àmbit laboral

La vinculació tradicional de la immigració a les necessitats del mercat laboral ha comportat que les dades referents a l'activitat laboral siguin les dades recollides amb més detall, i hi ha nombroses fonts estadístiques sobre el tema. Volem recollir aquí només aquells indicadors que ens ajuden a entendre les característiques laborals de la població migratòria i la seva evolució en l'última dècada.

Iniciem la nostra aproximació a l'esfera laboral observant les taxes d'ocupació i atur de la població estrangera des de l'any 2005 fins a l'any 2011, amb la comparació corresponent respecte a la població autòctona. La taxa d'ocupació (percentatge d'ocupats respecte a la població d'entre 16 i 64 anys) mostra, l'any 2005, uns percentatges deu punts percentuals superiors entre els estrangers. Aquesta és una dada esperada, en la mesura que la població estrangera de principis del 2000 arribà amb un perfil clarament laboral, individus sense familiars a càrrec o els primers integrants dels nuclis familiars, i, per tant, majoritàriament individus amb ocupació que encara no havien iniciat els processos de reagrupament familiar. S'observa un increment en les taxes d'ocupació, tant d'autòctons com d'estrangers, entre 2005 i 2007, i una progressiva reducció posterior. Aquesta reducció es produeix a causa de la crisi i l'increment de l'atur (com comentarem més endavant), però en el cas del col·lectiu estranger, cal tenir presents altres fenòmens derivats dels processos de reagrupament familiar com és ara l'arribada de població jove en edat d'estudiar que continua la seva formació en etapes postobligatòries (més de 16 anys) o el reagrupament de cònjuges sense permís de treball.

Taula 5. Taxa d'ocupació, autòctons i estrangers

	Autòctons (%)	Estrangers (%)	Unió Europea (%)	No Unió Europea (%)
2005	56,0	65,1	66,4	64,9
2006	56,5	68,6	61,6	69,5
2007	56,9	67,3	67,5	67,2
2008	56,2	64,6	68,4	63,7
2009	52,1	54,4	63,6	52,1
2010	51,3	53,8	60,9	51,7
2011	50,7	51,8	59,5	49,7

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Anuari del Ministeri de Treball i Immigració.

Les dades d'estrangers desglossades entre ciutadans de països membres de la Unió Europea i de països no membres mostren diferències importants entre aquests dos col·lectius, diferències que s'accentuen a partir del 2007 a causa de l'increment de l'atur, que afecta amb especial força els estrangers no comunitaris.

Taula 6. Taxa d'atur, segons la procedència

	Autòctons (%)	Estrangers (%)	Unió Europea (%)	No Unió Europea (%)
2005	5,9	13,3	5,2	14,3
2006	5,5	12,1	9,0	12,4
2007	5,4	11,7	8,1	12,6
2008	7,3	16,3	9,8	17,9
2009	13,2	29,0	21,4	31,0
2010	14,8	30,3	21,3	33,0
2011	15,8	34,3	22,8	37,4

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Anuari del Ministeri de Treball i Immigració.

La taula 6 mostra la taxa d'atur (relació entre població desocupada i població activa) d'estrangers i autòctons. L'atur es mostra marcadament més elevat entre la població estrangera des de l'any 2005 i de forma especialment accentuada a partir de l'any 2008. Partint d'un atur del 13,3% entre els estrangers l'any 2005 (i d'un 5,9% entre els autòctons), s'observa una lleu reducció durant els dos anys següents, de manera que s'estableix en un 11,7% i 5,4% respectivament. A partir de l'any 2008, l'atur torna a créixer, i afecta el 16% dels autòctons l'any 2011 i el 34,3% dels estrangers. Les diferències entre ciutadans de la Unió Europea i d'altres països europeus també són importants, superen els deu punts percentuals durant tot el període.

L'existència d'un mercat laboral en creixement, necessitat de mà d'obra –especialment mà d'obra no qualificada–, és un dels principals elements explicatius de l'arribada de població estrangera durant la primera dècada del segle XXI. Una part important d'aquesta immigració, principalment aquella procedent de fora de la Unió Europea, requereix una autorització de treball, amb la qual es vincula la residència legal en territori espanyol. La taula 7 recull l'evolució de les autoritzacions de treball a estrangers des de l'any 2000 fins

al 2012. L'evolució, a diferència de les xifres globals sobre immigració, no és progressiva ni constant, i això es deu als processos administratius i polítics que acompanyen l'atorgament d'aquestes autoritzacions. Fent un cop d'ull general observem un increment continu entre l'any 2000 i el 2007 i una davallada a partir d'aquesta data, que coincideixen amb la crisi econòmica i la destrucció de llocs de treball. Ara bé, s'observen anys com el 2004 o el 2008, on els salts numèrics requereixen més explicació. Com hem comentat, les autoritzacions no depenen únicament del volum de sol·licituds rebudes, sinó també dels ritmes i criteris de concessió de l'Administració pública. L'any 2004 es van invertir més recursos per a la resolució d'autoritzacions, fet que va permetre la tramitació d'expedients acumulats en períodes anteriors. Les renovacions bianuals expliquen, consegüentment, les xifres dels anys 2006 i 2008, que semblen trencar la reducció progressiva d'aquestes autoritzacions, però hem de tenir present que es tracten majoritàriament de renovacions i no de noves altes.² No disposem de dades desglossades per procedència en l'àmbit català, però seria interessant abordar la comparativa respecte al pes que les autoritzacions per treballar tenen en cada col·lectiu, per analitzar amb més detall l'existència de diferències en funció de la procedència.

Taula 7. Autoritzacions de treball

	Total	Per compte d'altri	Per compte propi	Dones (%)
2000	69.714	68.164	1.550	32,7
2001	85.580	83.807	1.773	31,4
2002	82.087	81.111	976	31,2
2003	53.764	52.794	970	33,9
2004	140.159	137.985	2.174	31,9
2005	178.290	177.612	678	40,1
2006	172.004	171.250	754	39,5
2007	74.052	73.325	727	35,9
2008	163.067	162.079	988	40,9
2009	89.239	88.783	456	41,7
2010	61.252	60.792	460	42,8
2011	75.337	74.838	499	45,6

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Anuari del Ministeri de Treball i Immigració.

La taula 7 mostra també un increment important de la presència de les dones com a sol·licitants de les autoritzacions de treball. Aquestes passen de ser el 32,7% l'any 2000 a ser pràcticament la meitat l'any 2011. L'afectació especialment intensa de l'atur a sectors laborals marcadament masculinitzats (principalment la construcció) ha provocat una reducció de les autoritzacions de treball a estrangers homes i, consegüentment, l'increment del pes relatiu de les dones.

D'altra banda, les dades mostren com més del 98% de les autoritzacions de treball a estrangers van destinades a la contractació per compte d'altri, en la mesura que els treba-

2. Per a més informació, d'àmbit estatal: *Informe anual sobre la situació de la integració social de los inmigrantes y refugiados en 2010*. Ministeri de Treball i Immigració.

lladors per compte propi són menys del 2% en tota la sèrie, amb una reducció al 0,7% en els darrers dos anys. Aquestes dades són especialment destacables si les comparem amb la taxa de salarització del total de la població (autòctona i estrangera), atès que aquesta era del 83,3% l'any 2012 (després d'haver-se mantingut entorn del 82,5% al llarg de la primera dècada del segle XXI).³

L'anàlisi de les autoritzacions segons el sector d'activitat (taula 8) mostra com el sector serveis ha concentrat, amb algunes oscil·lacions, pràcticament la meitat de totes les autoritzacions concedides des de l'any 2000 fins al 2010 i arriba al 72% l'any 2011, principalment a causa de la reducció de les autoritzacions en el sector de la construcció, que ocupa la segona posició. El sector de la construcció, que arriba a aglutinar el 20% de les autoritzacions en els anys 2006 i 2007, acaba reduint el seu pes fins al 9% l'any 2011. És també reduït el pes dels sectors agrari i industrial entre les autoritzacions de treball a estrangers, malgrat que l'evolució de tots dos ha estat diferenciada: el sector agrari s'ha mantingut entre el 4 i el 8%, amb fluctuacions constants, mentre que la indústria ha patit una reducció important des de l'any 2003 (15%) fins ara (5%).

Taula 8. Autoritzacions de treball a estrangers, segons el sector d'activitat

	Total (Nre.)	Agrari (%)	Indústria (%)	Construcció (%)	Serveis (%)	Altres (%)	Total (%)
2000	69.714	8	10	13	42	27	100
2001	85.580	5	13	15	51	16	100
2002	82.087	7	15	19	56	3	100
2003	53.764	6	15	19	52	8	100
2004	140.159	6	9	13	35	37	100
2005	178.290	7	7	18	57	11	100
2006	172.004	6	7	20	60	7	100
2007	74.052	5	8	20	46	20	100
2008	163.067	4	7	19	62	7	100
2009	89.239	4	5	14	52	25	100
2010	61.252	5	4	10	45	36	100
2011	75.337	7	5	9	72	8	100

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Anuari del Ministeri de Treball i Immigració.

Aquestes dades contrasten amb les recollides en la taula següent sobre el conjunt de la població. Les afiliacions a la Seguretat Social mostren com el sector serveis és el majoritari, que engloba entre el 60% i el 75% del total d'afiliacions a la Seguretat Social. Ara bé, a diferència del que hem comentat respecte a les autoritzacions de treball per a estrangers, el segon sector d'activitat no és la construcció, sinó la indústria, sector molt residual pel que fa a l'ocupació de mà d'obra estrangera. L'agricultura és un sector minoritari, tant pel que fa a les autoritzacions de treball d'estrangers com les afiliacions a la Seguretat Social, tot i que presenta uns percentatges més alts entre les primeres. Així doncs, podem afirmar que les autoritzacions de treball d'estrangers es troben sobrerrepresentades en el

3. Dades extretes de l'Enquesta de població activa (Idescat).

sector de la construcció i, en menys mesura, l'agricultura, mentre que el sector industrial s'ha mostrat menys permeable a la incorporació de mà d'obra immigrant.

Taula 9. Afiliacions a la Seguretat Social del total de la població, segons el sector d'activitat

	Total ¹ (Nre.)	Agrari (%)	Indústria (%)	Construcció (%)	Serveis (%)	Altres (%)	Total (%)
2001	2.229,5	0,4	26,7	9,2	63,7	0,0	100
2002	2.350,4	0,4	25,6	9,2	64,8	0,0	100
2003	2.421,6	0,4	24,6	9,4	65,5	0,0	100
2004	2.447,5	0,4	23,7	9,5	66,3	0,1	100
2005	2.563,6	0,4	22,7	9,4	67,5	0,0	100
2006	2.722,7	0,5	21,2	10,1	68,2	0,0	100
2007	2.676,9	0,5	20,2	10,5	68,9	0,0	100
2008	2.582,8	0,5	19,9	10,0	69,6	0,0	100
2009	2.469,6	0,3	19,4	8,6	71,6	0,1	100
2010	2.403,8	0,3	18,2	7,5	73,4	0,5	100
2011	2.348,1	0,3	17,7	6,7	74,4	0,9	100
2012	2.291,0	0,3	17,7	5,5	75,3	1,2	100

¹ Xifra en milers d'afiliacions.

Font: Ministeri de Treball i Seguretat Social (Idescat).

Si centrem la nostra atenció en l'afiliació d'estrangers a la Seguretat Social, s'observa un important creixement entre l'any 2001 i el 2007, anys en els quals gairebé es quadruplica el nombre d'estrangers afiliats, que passen d'un 4,5% a gairebé el 13%. Des de l'any 2007 fins ara hi ha hagut una reducció progressiva del nombre d'estrangers afiliats a la Seguretat Social (una caiguda d'uns 30.000 afiliats), malgrat que s'observa un increment del percentatge que aquests suposen respecte al total d'afiliats, a causa d'una caiguda més accentuada de l'afiliació entre la població autòctona.

Taula 10. Afiliacions d'estrangers a la Seguretat Social

	Total afiliats	Afiliats estrangers	Estrangers (%)
2001	2.859.200	129.950	4,5
2002	2.928.200	174.562	6,0
2003	2.998.742	216.353	7,2
2004	3.073.316	259.236	8,4
2005	3.205.252	377.855	11,8
2006	3.331.266	406.517	12,2
2007	3.405.865	440.742	12,9
2008	3.377.426	424.268	12,6
2009	3.164.244	419.536	13,3
2010	3.051.522	410.649	13,5

Font: Ministeri de Treball i Seguretat Social.

La taula 11 aprofundeix en l'anàlisi del perfil de les persones de nacionalitat estrangera afiliades a la Seguretat Social. Les dades mostren un increment progressiu del pes de les persones treballadores procedents d'Amèrica Llatina (que augmenten en un 10% el seu pes dins del col·lectiu estranger) i, en paral·lel, una notable reducció de les africanes, que passen de ser el 33% dels afiliats estrangers al 19,4% en deu anys. La resta de procedències no presenten canvis importants; destaca només l'intercanvi de xifres entre els ciutadans i les ciutadanes de països membres de la UE i de la resta d'Europa, a causa del procés d'ampliació de la Unió Europea a partir del 2006 i la consegüent entrada de Romania a la UE.

Taula 11. Percentatge de les diferents procedències respecte al total d'estrangers afiliats a la Seguretat Social

	Unió Europea	Resta d'Europa	Àfrica	Amèrica del Nord	Amèrica Llatina	Àsia	Oceania
2001	22,3	6,0	33,1	0,8	25,8	11,5	0,1
2002	19,5	7,5	29,7	0,6	30,0	12,0	0,1
2003	18,2	7,1	27,2	0,5	28,4	11,0	0,1
2004	18,4	5,9	26,0	0,5	30,1	11,2	0,1
2005	15,0	10,0	24,7	0,4	38,6	11,1	0,0
2006	17,2	10,0	24,0	0,4	36,9	11,1	0,0
2007	26,5	3,5	22,6	0,3	36,1	10,6	0,0
2008	26,1	3,6	20,3	0,4	38,1	11,3	0,1
2009	27,0	3,6	20,0	0,4	37,2	11,6	0,1
2010	27,4	3,7	19,4	0,4	36,1	12,7	0,1

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Anuari del Ministeri de Treball i Immigració.

Malgrat el que hem comentat en l'apartat anterior sobre l'existència d'un cert equilibri entre el nombre d'homes i dones estrangers residents a Catalunya (amb desequilibris interns dins de les diferents procedències), les afiliacions d'estrangers a la Seguretat Social presenten uns percentatges d'homes clarament superiors als de les dones, especialment a l'inici de la primera dècada del segle XXI (amb una proporció aproximada del 70% a 30%). Les distàncies s'escurcen progressivament, fins a arribar, l'any 2010, a uns percentatges de 57,8% d'homes i 42,2% de dones. L'increment d'altres a la Seguretat Social es produeix de forma progressiva, tant en homes com en dones, des de l'any 2001 fins a l'any 2007. A partir d'aquesta data s'observa una reducció de les afiliacions masculines, mentre que es manté una tendència alcista (tot i que menys accelerada que en anys anteriors) entre les dones.

Les dades recollides a la taula 13 ens permeten aproximar-nos a les categories professionals a què corresponen els contractes de treballadors estrangers. Les xifres mostren com la categoria laboral «peó» és majoritària, en la mesura que la suma dels peons de l'agricultura, la construcció, la mineria i el transport suposa el 33,5% dels contractes l'any 2005, xifra que es redueix al 18% l'any 2010, a causa de la destrucció de llocs de treball menys especialitzats que comporta la crisi. Els contractes en el sector de la restauració, en canvi, incrementen el seu pes dins del conjunt i passen del 18% a gairebé el 27% en cinc anys, fet molt vinculat a l'augment de mà d'obra femenina. Els directius i professionals

Taula 12. Afiliacions d'estrangers a la Seguretat Social, segons el sexe

	Homes	% homes	Dones	% Dones
2001	88.613	68,2	41.308	31,8
2002	117.267	67,2	57.290	32,8
2003	135.069	67,2	66.059	32,8
2004	161.834	66,3	82.191	33,7
2005	234.619	62,1	143.233	37,9
2006	254.916	62,7	151.599	37,3
2007	275.450	62,5	165.291	37,5
2008	251.345	59,2	172.923	40,8
2009	247.187	58,9	172.348	41,1
2010	237.449	57,8	173.198	42,2

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Anuari del Ministeri de Treball i Immigració.

Taula 13. Contractes de treballadors estrangers, segons la categoria professional

	Total contractes	Directius, tècnics i professionals administratius (%)	Treballadors de serveis de restauració, venedors... (%)	Treballadors qualificats (%)	Treballadors domèstics i de neteja (%)
2005	613.134	9,6	18,1	16,3	14,6
2006	766.724	9,6	18,5	18,3	14,3
2007	840.494	10,6	18,6	19,5	14,2
2008	755.672	11,9	22,3	18,2	14,6
2009	586.622	12,5	25,7	15,0	15,7
2010	572.449	13,0	26,7	13,7	16,5

	Peons de l'agricultura i de la pesca (%)	Peons de la construcció (%)	Peons de la mineria i la indústria manufacturera (%)	Peons del transport (%)	Altres treballadors (%)
2005	5,9	9,0	18,9	5,7	1,9
2006	5,0	10,1	16,2	5,6	2,5
2007	4,3	9,6	14,5	5,7	3,0
2008	6,2	8,3	10,3	4,7	3,4
2009	8,4	7,9	7,6	3,6	3,4
2010	9,0	6,9	7,9	3,2	3,2

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Anuari del Ministeri de Treball i Immigració.

administratiu experimenten un lleuger augment, igual que el nombre de contractes a treballadors qualificats (malgrat que aquests mostren una davallada a partir del 2009). Per la seva part, els treballadors domèstics i de neteja passen del 14,6% al 16,5%, tot i tractar-se d'un sector amb una important activitat informal. Malgrat que és de gran interès, les limitacions en l'accés a la informació no ens permeten dur a terme una anàlisi més aprofundida d'aquestes dades a través, d'una banda, de la comparació respecte de la població autòctona i, de l'altra, fent una anàlisi desglossada segons la procedència.

Finalment, volem tancar aquest apartat fent una ullada als subsidis d'atur, la seva distribució entre la població autòctona i l'estrangera, i els diferents tipus que hi ha. Una primera aproximació ens mostra l'increment continuat del nombre de beneficiaris estrangers de la prestació d'atur, que ha passat de suposar el 10% del total de prestacions al 22%. Les xifres comentades aquí són el resultat de les recollides a la taula 6, on observàvem uns índexs d'atur especialment elevats entre el col·lectiu estranger.

Taula 14. Percentatge de prestacions d'atur a estrangers respecte al total de subsidis

	Subsidis a estrangers	Total de subsidis	% subsidis a estrangers
2006	18.397	184.825	10,0
2007	26.412	199.762	13,2
2008	49.518	267.611	18,5
2009	89.983	416.987	21,6
2010	107.335	463.566	23,2
2011	95.180	431.845	22,0

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Anuari del Ministeri de Treball i Immigració.

Les prestacions d'atur poden ser contributives, assistencials o derivar de la renda activa d'inserció. Les primeres són fruit de les cotitzacions fetes a la Seguretat Social, tant per l'empresari com pel treballador; les segones es concedeixen a aquelles persones amb rendes inferiors al 75% del salari mínim interprofessional que han esgotat la prestació contributiva d'atur o que no hi han tingut dret, i les terceres són prestacions de caràcter autonòmic que pretenen assegurar les cobertures de les necessitats bàsiques dels nuclis familiars. L'evolució de la crisi explica les dades recollides a la taula 15: l'any 2006, el 80% de les prestacions d'atur a estrangers són de caràcter contributiu, seguides per un 17% de prestacions assistencials, i les rendes actives d'inserció són inferiors a l'1%. La situació és força diferent de l'any 2011, on només el 43% de les prestacions són contributives i han estat superades per les de caràcter assistencial (52%), alhora que s'observa un fort increment de les rendes actives d'inserció (pràcticament un 5%).

La comparació respecte a la població autòctona (taula 16) mostra una mateixa tendència, la reducció de les prestacions contributives i l'increment de les assistencials i la renda activa d'inserció, malgrat que aquesta ha estat més lenta en el cas de la població autòctona, de manera que l'any 2011 les prestacions de caràcter contributiu continuen sent majoritàries (58,7%), seguides de les assistencials (35%) i un 3,2% de les rendes actives d'inserció. Unes vides laborals més llargues i unes condicions socioeconòmiques de partida més estables de la població autòctona expliquen unes prestacions contributives de més durada i, consegüentment, menys acolliment a mesures de caràcter assistencial.

Taula 15. Prestacions d'atur a estrangers, segons el tipus de subsidi

	Total	Nivell contributiu		Nivell assistencial		Renda activa d'inserció	
	Estrangers	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
2006	18.397	15.073	81,9	3.176	17,3	148	0,8
2007	26.412	22.403	84,8	3.867	14,6	142	0,5
2008	49.518	41.160	83,1	8.040	16,2	318	0,6
2009	89.983	59.297	65,9	29.912	33,2	775	0,9
2010	107.335	46.898	43,7	58.699	54,7	1.738	1,6
2011	95.180	40.837	42,9	49.695	52,2	4.649	4,9

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Anuari del Ministeri de Treball i Immigració.

Taula 16. Prestacions d'atur a autòctons, segons el tipus de subsidi

	Total	Nivell contributiu		Nivell assistencial		Renda activa d'inserció	
	Autòctons	Nre.	%	Nre.	%	Nre.	%
2006	166.427,6	121.374,8	72,9	43.355,8	26,1	1.693,9	1,0
2007	173.349,8	124.369,6	71,7	46.376,6	26,8	2.181,4	1,3
2008	218.093,1	161.677,6	74,1	53.294,1	24,4	2.398,6	1,1
2009	327.003,8	238.806,6	73,0	83.142,8	25,4	4.017,2	1,2
2010	356.230,3	221.597,4	62,2	94.743,9	26,6	6.121,7	1,7
2011	336.665,1	197.505,1	58,7	117.987,7	35,0	10.883,0	3,2

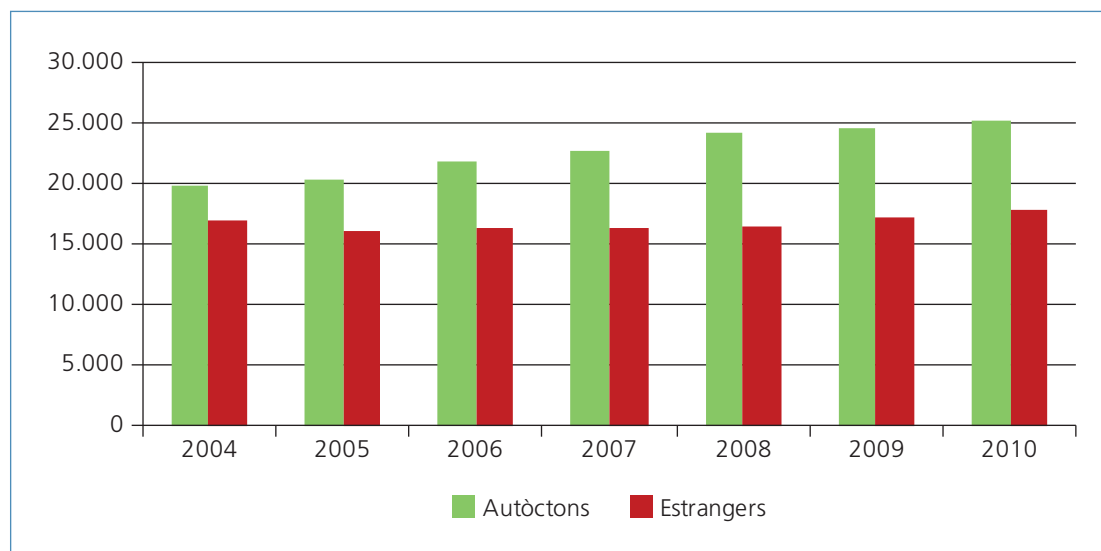
Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

3.2. Àmbit econòmic

Aquest apartat s'estructura segons una perspectiva comparativa entre població autòctona i població estrangera, amb la voluntat de conèixer les desigualtats econòmiques existents entre aquests dos grups poblacionals.

Obtenim una primera aproximació a la situació econòmica de les persones immigrades a través del salari brut anual. El gràfic 4 mostra les diferències existents entre el salari brut dels autòctons i el dels estrangers des de l'any 2004 fins al 2010. S'observa per a tots dos col·lectius un increment progressiu del salari brut, però a un ritme més ràpid entre els autòctons, de forma que la distància entre col·lectius augmenta a mesura que avancem en el temps.

L'anàlisi de les dades desglossades per sexe mostra una doble desigualtat (taula 17). D'una banda, constatem la desigualtat per sexe, en la mesura que el salari brut és superior en el cas dels homes, tant entre la població autòctona com entre la població estrangera, i, de l'altra, la desigualtat per procedència ja apuntada en el gràfic anterior. Aquestes desigualtats, en lloc de reduir-se, s'han incrementat en el període 2004-2010. Les xifres de l'any 2004 situaven els homes estrangers amb uns sous d'uns 5.000 euros de diferència respecte als homes autòctons; la distància entre els salaris de les dones autòctones i es-

Gràfic 4. Salari brut anual, segons la procedència (en €)

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

trangeres era d'uns 1.000 euros i el desequilibri entre un home autòcton i una dona estrangera se situava entorn dels 9.000 euros anuals a favor dels primers. L'any 2010, la distància entre el salari brut d'un home autòcton i un home estranger era d'aproximadament uns 9.800 euros anuals, i la diferència entre el d'una dona autòctona i una dona estrangera se situava en els 5.300 euros, de forma que el desequilibri entre el grup millor remunerat (homes autòctons) i el del salari més baix (dones estrangeres) ascendia als 12.675 euros anuals.

Taula 17. Salari brut anual, segons la procedència i el sexe (en €)

	Homes		Dones	
	Autòctons	Estrangers	Autòctones	Estrangeres
2004	23.460,1	18.022,4	15.707,4	14.455,4
2005	23.926,1	17.828,4	16.488,7	13.170,1
2006	25.365,2	17.515,9	17.480,9	13.500,3
2007	26.148,2	17.912,2	18.551,8	13.379,3
2008	27.660,6	17.776,4	20.502,3	14.215,8
2009	28.020,3	18.608,2	20.928,1	14.856,0
2010	28.845,7	19.041,9	21.541,7	16.169,7

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

La taula 18 recull la distribució de la població en funció dels seus ingressos mensuals, segons la procedència.⁴ Les dades mostren uns percentatges similars de població autòctona i estrangera amb ingressos inferiors a 450 euros (entorn del 22 o el 23%) i centren les

4. A diferència de les dades mostrades fins ara, aquestes no són dades del conjunt de la població, sinó que deriven de l'Enquesta de condicions de vida de Catalunya, de forma que hem de tenir present que les dades comentades aquí responen a una mostra representativa però no a la totalitat de la població.

diferències en els dos trams següents: mentre que un 34% de la població autòctona percep ingressos d'entre 450 i 1.000 euros, aquest percentatge augmenta fins al 46,8% en el cas dels estrangers. Els autòctons amb ingressos d'entre 1.000 i 3.000 euros són pràcticament el 31%, set punts percentuals per sobre del cas dels estrangers. Així doncs, observem que si bé dos terços de la població autòctona afirma tenir uns ingressos mensuals d'entre 450 euros i 3.000 euros, el gruix de la població estrangera se situa per sota dels 1.000 euros mensuals.

Taula 18. Ingressos mensuals, segons la procedència

	Autòctons	%	Estrangers	%
< 450 €	1.238.566	22,8	137.041	22,4
451-1.000 €	1.840.360	33,8	285.981	46,8
1.001-3.000 €	1.675.083	30,8	140.013	22,9
> 3.001 €	79.640	1,5	6.588	1,1
No ingressos mensuals	160.486	3,0	10.898	1,8
NS/NC	444.460	8,2	30.298	5,0
Total	5.438.595	100	610.819	100

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de condicions de vida (Idescat).

El règim de tinença de l'habitatge és una variable de caràcter econòmic que presenta diferències importants en funció de la procedència. L'enquesta de les condicions de vida de Catalunya⁵ ens permet fer una aproximació als nuclis familiars. Per a aquesta anàlisi hem elaborat tres categories: llars amb tots dos progenitors autòctons, llars amb un progenitor autòcton i l'altre estranger (parella mixta), i llars amb tots dos progenitors estrangers. Les dades recollides en la taula 19 mostren com els habitatges en propietat són marcadament més freqüents entre la població autòctona (87,2%) que entre la població estrangera (35,4%), i les parelles mixtes queden en un estadi intermedi, tot i que més proper al patró seguit per les autòctones (83,9%). En canvi, el lloguer és l'opció majoritària entre les famílies amb dos membres estrangers (61,3%) i una opció minoritària tant en les parelles d'autòctons (9,7%) com en les parelles mixtes (12,2%).

Taula 19. Règim de tinença de l'habitatge, segons la procedència (2006)

		Propietat	Lloguer	Altres	NS/NC	Total
Tots dos autòctons	Nre.	4.706.497	520.862	158.528	10.021	5.395.908
	%	87,2	9,7	2,9	0,2	100,0
Parella mixta	Nre.	90.133	13.103	4.035	177	107.448
	%	83,9	12,2	3,8	0,2	100,0
Tots dos estrangers	Nre.	193.513	334.484	17.355	707	546.059
	%	35,4	61,3	3,2	0,1	100,0

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de condicions de vida (Idescat).

5. Les dades que presentades aquí deriven de l'Enquesta de condicions de vida de Catalunya de 2006. S'ha elaborat una nova edició l'any 2011 però no hem tingut accés als resultats.

Hauria estat enriquidor i convenient incloure en aquest apartat dades referents al risc de pobresa. L'Enquesta de condicions de vida elaborada per l'Institut Nacional d'Estadística (INE) recull les variables següents en funció de la nacionalitat: la taxa de risc de pobresa; el nombre de persones de 16 anys i més amb carència; amb carència d'un determinat nombre de conceptes; amb dificultats per arribar a final de mes; llars que pateixen determinats problemes en l'habitatge i el seu entorn, i transmissió intergeneracional de la pobresa. No obstant això, aquestes dades només estan publicades a escala estatal i no ha estat possible accedir als resultats desglossats per a Catalunya.

Finalment, aquest apartat pretenia incloure una sèrie de variables subjectives referents a la situació econòmica. Ens referim a la percepció de la situació econòmica familiar i a la capacitat d'estalvi. L'objectiu d'aquesta visió subjectiva era veure com les dades objectives recollides en aquest apartat eren viscudes per la població autòctona i estrangera. Aquestes dades són recollides en l'Enquesta de condicions de vida, però la situació econòmica actual no ens permet interpretar com a actuals les dades de l'edició de 2006. També són recollides al Baròmetre d'opinió del Centre d'Estudis d'Opinió de Catalunya (CEO), però en aquest cas la mostra no inclou població estrangera.

3.3. Àmbit familiar

Aquest apartat pretén recollir aquelles variables vinculades a l'espai més proper a l'individu, el seu àmbit familiar. Recollim aquí dos tipus de dades: d'una banda, les dades estadístiques que donen fe de les característiques oficials dels nuclis familiars (principalment matrimonis i naixements) i, de l'altra, les dades d'enquesta que ens aproximen a determinades dinàmiques familiars (característiques de les xarxes socials més properes).

Comencem per l'anàlisi de dues variables bàsiques per a la comprensió de la realitat migratòria i els processos d'integració, com són el nombre i el tipus de matrimonis i els naixements. Aquestes dues variables permeten, d'una banda, conèixer el grau de relació intercultural existent, a través de l'anàlisi de la creació de parelles mixtes o de naixements de parelles mixtes. De l'altra, permeten elaborar una anàlisi comparativa entre la població autòctona i la població estrangera.

La taula posa de manifest dues tendències. D'una banda la reducció progressiva del nombre total de matrimonis des de l'inici de la primera dècada del segle XXI, principalment motivada pel decreixement dels matrimonis entre la població autòctona, que passen de ser poc menys de 30.000 l'any 2000 a pràcticament la meitat l'any 2011 (18.000). De l'altra, s'observa un increment del pes dels matrimonis mixtos i entre estrangers respecte del total. Les parelles mixtes passen de 1.710 a 5.390 en la primera dècada del segle XXI i les formades per dos cònjuges estrangers, de 223 a 1.501. Malgrat que tots dos tipus de parelles experimenten una frenada a partir de l'any 2010, han incrementat el seu pes notablement al llarg dels darrers onze anys: així, si l'any 2000 el 94% dels matrimonis eren integrats per autòctons, l'any 2011 aquests suposaven només el 72%.

Malgrat que les dades disponibles treballen només amb les categories «espanyol» i «estranger», seria convenient i interessant fer una anàlisi desglossada per nacionalitats per detectar l'existència de patrons en les unions, tant en les mixtes com en les entre estrangers (recordem aquí que els matrimonis entre estrangers poden estar integrats per persones de diferents nacionalitats). Les dades, però, no estan disponibles a escala catalana.

Taula 20. Matrimonis, segons la procedència dels cònjuges

		Ambdós espanyols	Parella mixta	Ambdós estrangers	Total
2000	Nre.	29.732	1.710	223	31.665
	(%)	93,9	5,4	0,7	100,0
2001	Nre.	28.064	2.009	369	30.442
	(%)	92,2	6,6	1,2	100,0
2002	Nre.	27.612	2.686	754	31.052
	(%)	88,9	8,7	2,4	100,0
2003	Nre.	25.683	3.774	1.396	30.853
	(%)	83,2	12,2	4,5	100,0
2004	Nre.	25.884	4.510	1.681	32.035
	(%)	80,7	14,1	5,2	100,0
2005	Nre.	24.769	4.590	1.505	30.864
	(%)	80,3	14,9	4,9	100,0
2006	Nre.	23.400	4.804	1.528	29.732
	(%)	78,7	16,2	5,1	100,0
2007	Nre.	22.353	5.288	1.582	29.223
	(%)	76,5	18,1	5,4	100,0
2008	Nre.	21.514	6.110	1.881	29.505
	(%)	72,9	20,7	6,4	100,0
2009	Nre.	18.433	6.288	1.892	26.613
	(%)	69,3	23,6	7,1	100,0
2010	Nre.	18.381	6.152	1.763	26.296
	(%)	69,9	23,4	6,7	100,0
2011	Nre.	17.992	5.390	1.501	24.883
	(%)	72,3	21,7	6,0	100,0

Font: Idescat.

Algunes de les limitacions observades amb les dades de matrimonis són de bon resol-dre amb les dades de naixements, atès que l'estadística oficial recull la totalitat de naixe-ments en funció de la procedència dels progenitors (estrangers o espanyols), i amb inde-pendència del seu estat civil. La taula 21 mostra un increment constant en els naixements entre l'any 2000 i 2009, amb una reducció posterior, de manera que es passa dels 63.807 naixements de l'any 2000 als 81.247 de l'any 2011. Aquest increment en la natalitat s'ex-plica, principalment, per les dinàmiques reproductives de les famílies estrangeres (que han multiplicat per cinc el pes dels seus naixements respecte del total de naixements al llarg de la darrera dècada) i per l'augment dels naixements de famílies mixtes (que han passat de ser el 4,6% al 10,3% del total). Per la seva banda, els naixements de famílies autòctones s'han situat entorn dels 55.000 naixements anuals des de l'any 2000 fins ara, amb poques variacions.

Ampliem la visió a l'àmbit familiar a través de les dades proporcionades per l'Enques-ta de condicions de vida de Catalunya (2006). Abordem, a partir d'aquesta enquesta, el

Taula 21. Naixements, segons la procedència dels pares

	Total naixements	Pares autòctons¹ (%)	Parella mixta (%)	Pares estrangers² (%)
2000	63.807	88,7	4,6	6,7
2001	65.081	86,6	4,9	8,6
2002	68.546	83,5	5,6	10,9
2003	73.214	81,0	5,9	13,1
2004	76.968	78,0	6,6	15,4
2005	79.766	76,0	7,1	16,9
2006	82.300	73,9	7,9	18,2
2007	84.037	70,6	8,5	20,9
2008	89.249	67,8	9,0	23,2
2009	85.204	66,8	9,7	23,5
2010	84.368	66,3	10,2	23,5
2011	81.247	67,2	10,3	22,5

¹ Inclou naixements de dos progenitors autòctons o família monoparental autòctona.

² Inclou naixements de dos progenitors estrangers o família monoparental estrangera.

Font: Idescat.

pes que les xarxes socials –especialment les familiars– tenen en el dia a dia dels individus, tot parant atenció a les diferències detectades en funció de la procedència. Preguntem als enquestats sobre les persones a qui acudeixen en cas de tres situacions hipotètiques: manca de recursos econòmics, malaltia i cerca de feina.

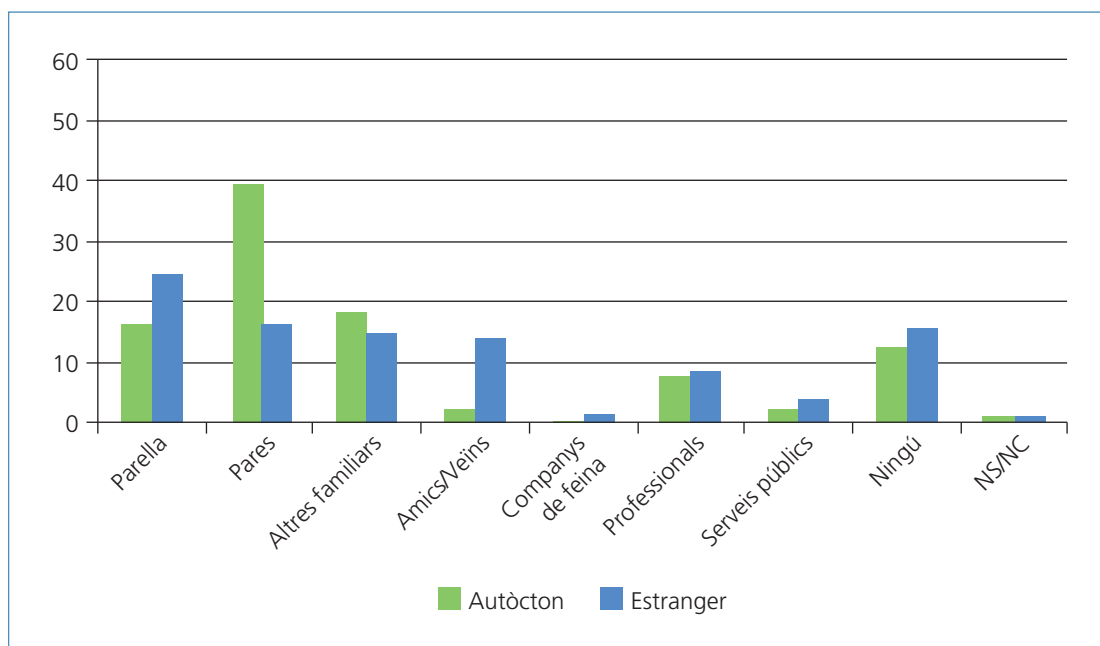
Les respostes recollides en el gràfic 5 mostren com, entre els autòctons, el principal recurs en cas de necessitat econòmica són els pares (gairebé el 40%), seguit d'altres familiars (20%) i la parella (16%). En canvi, entre la població estrangera, les respostes són més diverses, la parella és la font principal en cas de necessitat econòmica en un 25% dels casos. Destaquen, per la distància entre les respostes de la població autòctona i l'estrangera, el pes que aquesta última atorga als amics i veïns, categoria que se situa en percentatges molt semblants als dels pares i altres familiars (totes entorn del 15%).

El gràfic 6 recull les respostes a la pregunta de «a qui acudeix prioritàriament en cas de malaltia, exceptuant-ne el metge». En aquest cas, les respostes tornen a ser marcadament diferents en funció de la procedència. Mentre que la població autòctona recorre a altres familiars en primera opció (47% dels enquestats) i a la parella (un 31%), en el cas de la població estrangera la parella és el principal recurs en cas de malaltia (amb un percentatge del 60%) i la resta de categories són clarament minoritàries, amb percentatges inferiors al 10%.

Així doncs, en cas de malaltia la població autòctona diversifica les opcions, mentre que davant de situacions econòmiques difícils centra el seu suport en els pares, i a la inversa, la població estrangera, en cas de malaltia recorre només a la parella, mentre que diversifica les fonts de suport davant inconvenients econòmics.

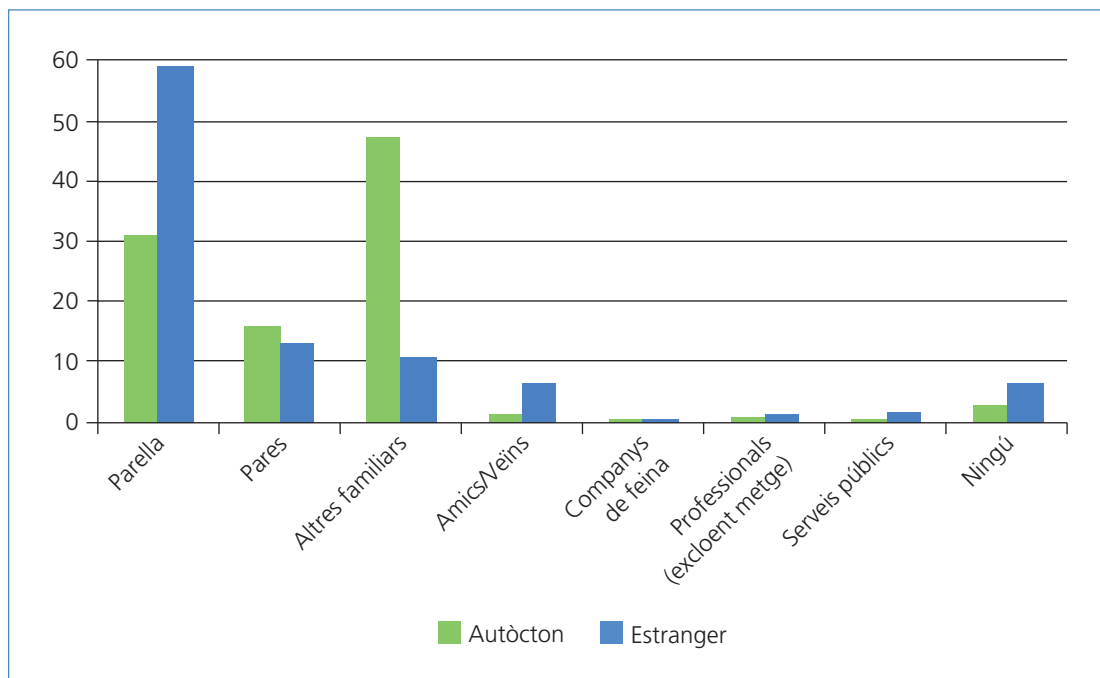
Les dades recollides en el gràfic 7 mostren unes tendències semblants entre població autòctona i població estrangera a l'hora de buscar feina, tot i que amb intensitats diferenciades per cada categoria. Així, tot i que la xarxa d'amics i veïns és l'opció principal per a

Gràfic 5. A qui acudeix prioritàriament en cas de manca de recursos econòmics, segons la procedència (%)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de condicions de vida 2006 (Idescat).

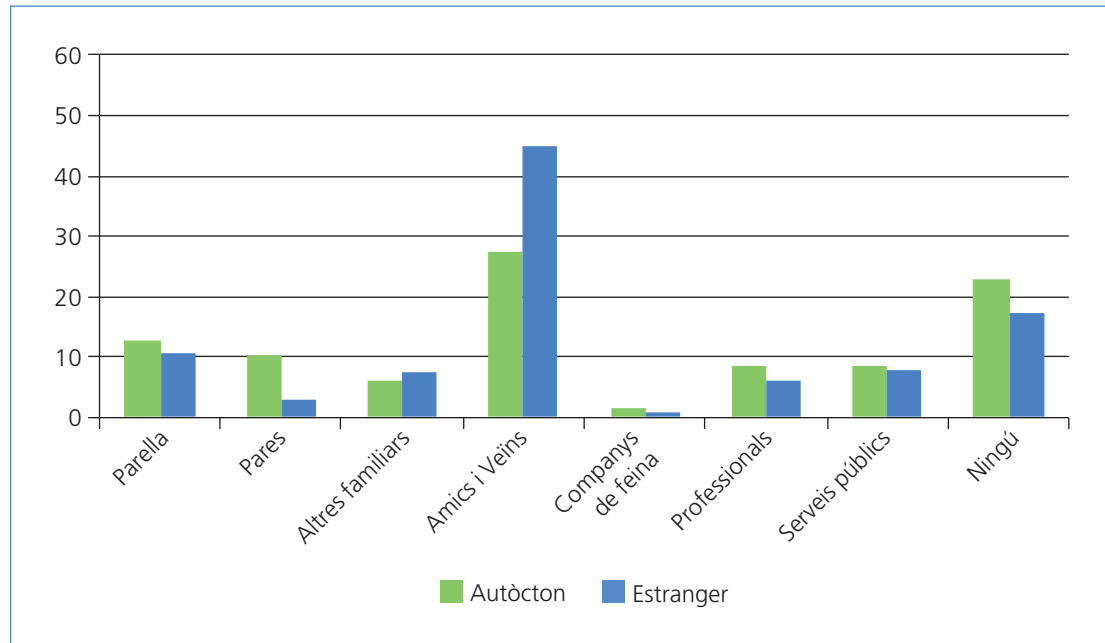
Gràfic 6. A qui acudeix prioritàriament en cas de malaltia, segons la procedència (%)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de condicions de vida 2006 (Idescat).

totes dues procedències, aquesta és més important entre el col·lectiu estranger (45%) que entre l'autòcton (27%). Els autòctons presenten, en canvi, uns percentatges superiors a les categories «ningú» i «pares», de forma que s'apunta més autosuficiència a l'hora d'afrontar la cerca de feina i al mateix temps la disposició de més recursos familiars en aquest terreny.

Gràfic 7. A qui acudeix prioritàriament en cerca de feina, segons la procedència (%)

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de condicions de vida 2006 (Idescat).

3.4. Àmbit polític

La cultura política és un concepte clau per entendre el posicionament dels individus respecte de la seva comunitat social i política de referència. Amb l'objectiu de conèixer l'existència d'una o diverses subcultures polítiques entre la població estrangera resident a Catalunya i amb la voluntat d'analitzar els punts de trobada o divergència respecte a la cultura política dels autòctons, aquest apartat engloba un conjunt de dades d'enquesta feta a l'àmbit autonòmic. Centrem també l'atenció en elements d'origen amb l'objectiu d'avaluar el grau de proximitat a diferents nivells polítics expressat per la població estrangera.

El Sondeig d'opinió de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) de l'any 2012 mostra lleugeres diferències entre l'interès per la política espanyola expressat per la població segons la procedència. Les dades de la taula 22 posen de manifest que són pocs els enquestats que afirmen tenir «molt interès» en la política espanyola (el 8% dels autòctons i el 5,6% dels estrangers) i que les diferències segons la procedència situen els estrangers majoritàriament en les categories de poc interès i gens d'interès (aproximadament el 68% dels enquestats), mentre que entre els autòctons la categoria més assenyalada ha estat «bastant interès» (33,3%), i queda entorn del 58% el percentatge d'autòctons que hi mostren poc interès o gens d'interès.

Taula 22. Interès per la política espanyola, segons la procedència

		Molt	Bastant	Poc	Gens
Autòctons	Nre.	77	322	296	270
	%	8,0	33,3	30,6	28,0
Estrangers	Nre.	13	60	84	76
	%	5,6	25,6	35,9	32,5

Font: Sondeig d'opinió 2012, ICPS.

Les diferències s'accentuen, però, en preguntar per l'interès per la política catalana. Aquestes diferències són degudes principalment a la modificació de les respostes per part de la població autòctona, mentre que l'interès per la política catalana entre els estrangers presenta una distribució pràcticament idèntica a l'observada a la taula anterior. Els autòctons mostren més interès per la política catalana que per l'espanyola: el 18,8% es mostren molt interessats en la política catalana i els que afirmen tenir-hi poc interès o gens d'interès es redueixen al 45%.

Taula 23. Interès per la política catalana, segons la procedència

		Molt	Bastant	Poc	Gens
Autòctons	Nre.	182	337	237	210
	%	18,8	34,9	24,5	21,7
Estrangers	Nre.	17	59	82	75
	%	7,3	25,2	35,0	32,1

Font: Sondeig d'opinió 2012, ICPS.

La taula 24 aborda el grau de satisfacció amb el funcionament de la democràcia segons la procedència. En aquest cas, les distàncies entre autòctons i estrangers són clares. Els autòctons es mostren majoritàriament insatisfets: el 55,8% es declara poc satisfet i el 26%, gens satisfet. En canvi, els estrangers fan una valoració més positiva: el 37,6% afirmen estar bastant satisfets, tot i que les categories «poc satisfet» i «gens satisfet» engloben el 50% dels enquestats estrangers. Les dades no permeten desglossar els resultats per la procedència però aquesta és una variable essencial per conèixer les diferències entre estrangers, molt vinculades als processos de socialització política viscuts en els països d'origen i la comparació respecte d'experiències passades.

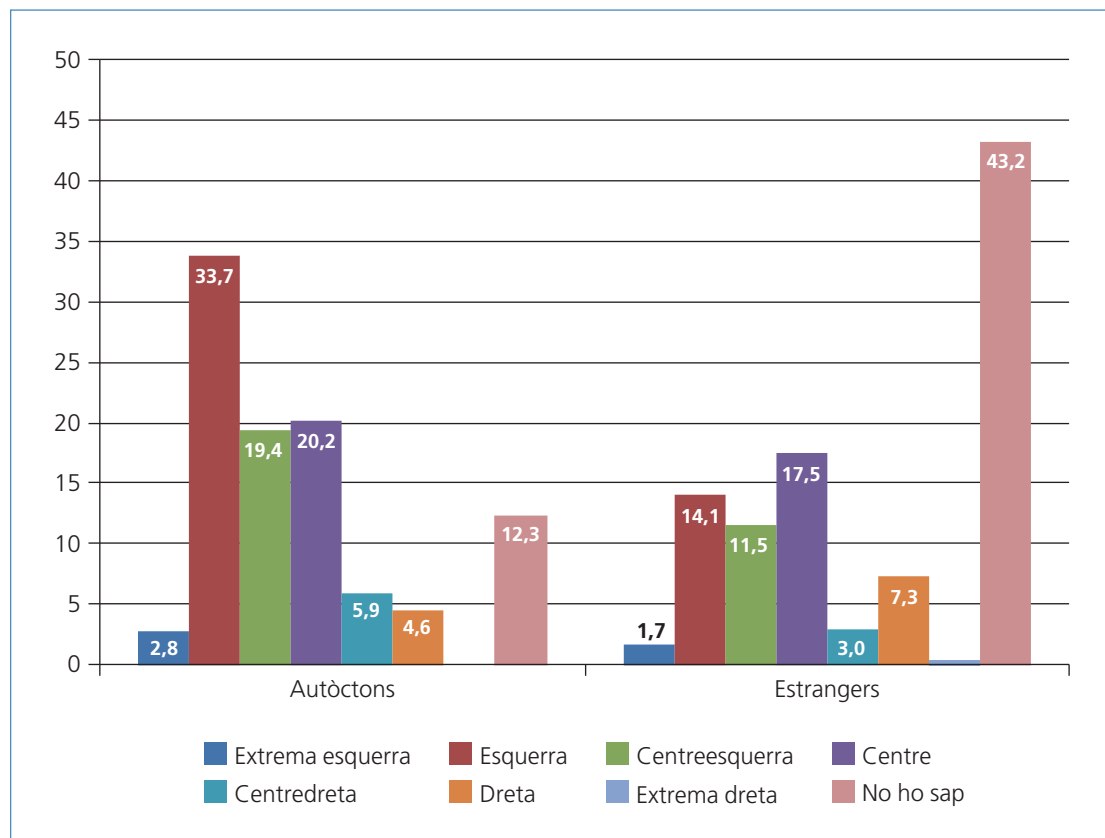
Una primera aproximació a l'autoubicació ideològica de la població en l'eix esquerra-dreta evidencia un gruix important de la població estrangera (el 43% dels enquestats estrangers) que afirma no saber situar-se en aquest eix, mentre que entre els autòctons aquesta categoria se situa entorn del 12%. Si centrem la nostra atenció en la distribució expressada pels que declaren que sí que saben ubicar-se en l'escala ideològica, observem més tendència a posicions d'esquerres entre la població autòctona (el 33,7% es considera d'esquerra i el 19,4% de centre esquerra) i més moderació ideològica entre els estrangers que se situen majoritàriament (17,5%) en la posició de centre, seguida de prop pel sector d'esquerra (14,1%) i centreesquerra (11,5%). De nou, aquí, seria necessari aprofundir en l'anàlisi a través de les diferències internes, en funció de la procedència.

Taula 24. Satisfacció amb el funcionament de la democràcia, segons la procedència

		Autòctons	Estrangers
Molt satisfet	Nre.	11	4
	%	1,1	1,7
Bastant satisfet	Nre.	154	88
	%	15,9	37,6
Poc satisfet	Nre.	539	80
	%	55,8	34,2
Gens satisfet	Nre.	251	38
	%	26,0	16,2
No ho sap	Nre.	9	24
	%	0,9	10,3
Total	Nre.	966	234
	%	100	100

Font: Sondeig d'opinió 2012, ICPS.

Gràfic 8. Autoubicació ideològica, segons la procedència (%)

Font: Sondeig d'opinió 2012, ICPS.

La proximitat o simpatia amb els partits polítics per la població estrangera reforça allò comentat respecte a l'autoubicació ideològica: d'una banda, gairebé la meitat dels enquestats estrangers afirmen no sentir-se propers a cap partit (41,5%) o manifesten no tenir-ne opinió (8,5%). Entre aquells que expliciten la seva preferència per un partit polític, s'observa una clara preferència pel PSC/PSOE (31,6%), mentre que la resta de forces polítiques són escollides amb percentatges molt menors (d'entre l'1 i el 4%).

Taula 25. Simpatia envers els partits polítics, segons la procedència

		Autòctons	Estrangers
PP	Nre.	39	5
	%	4,0	2,1
CiU	Nre.	163	9
	%	16,9	3,8
ERC	Nre.	166	6
	%	17,2	2,6
PSC/PSOE	Nre.	115	74
	%	11,9	31,6
ICV	Nre.	63	3
	%	6,5	1,3
EUiA-IU	Nre.	21	6
	%	2,2	2,6
Ciutadans-PC	Nre.	26	7
	%	2,7	3,0
CUP	Nre.	52	2
	%	5,4	0,9
Altres	Nre.	25	4
	%	2,6	1,7
Cap	Nre.	265	97
	%	27,4	41,5
No ho sap	Nre.	15	20
	%	1,6	8,5
No contesta	Nre.	16	1
	%	1,7	0,4
Total	Nre.	966	234
	%	100	100

Font: Sondeig d'opinió 2012, ICPS.

Preguntats per la importància atorgada a les diferents cites electorals, s'observen algunes diferències rellevants en funció de la procedència. En primer lloc, mentre que les eleccions autonòmiques són assenyalades com les més importants pel 38% dels autòctons, en el cas dels estrangers, identifiquen que són les eleccions generals, amb aquest mateix percentatge. Destaca, en segon lloc, que les eleccions europees siguin assenyalades

des com les més importants pel 16,2% dels enquestats estrangers, mentre que els comicis europeus se situen en última opció entre la població autòctona (8,8%). La possibilitat de votar a les eleccions europees per la població estrangera comunitària (i d'aquella nascuda fora de la UE però amb passaport d'un estat membre) explica, en gran part, aquesta perspectiva diferent d'autòctons i estrangers. La participació d'estrangers a les eleccions municipals i al Parlament Europeu pels qui tenen dret de vot en aquests comicis seria una dada d'especial interès per conèixer el grau de participació electoral del col·lectiu estranger. No obstant això, les dades del *Censo de residentes extranjeros en España* (CERE) no estan disponibles a l'àmbit autonòmic, de forma que no ha estat possible consultar-les.

Taula 26. Elecció més important, segons la procedència

		Autòctons	Estrangers
Autonòmiques	Nre.	367	47
	%	38,0	20,1
Generals	Nre.	285	89
	%	29,5	38,0
Municipals	Nre.	85	11
	%	8,8	4,7
Europees	Nre.	62	38
	%	6,4	16,2
Totes igual	Nre.	105	24
	%	10,9	10,3
Cap	Nre.	51	9
	%	5,3	3,8
No ho sap	Nre.	11	16
	%	1,1	6,8
Total	Nre.	966	234
	%	100	100

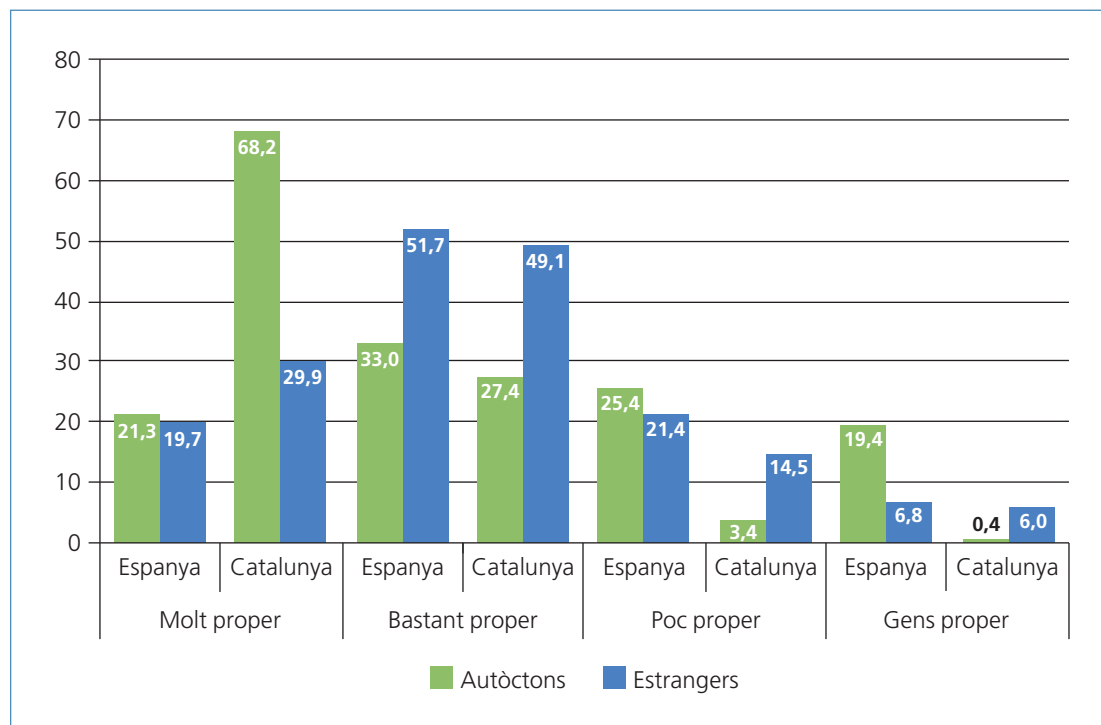
Font: Sondeig d'opinió 2012, ICPS.

Abordem tot seguit el sentiment de pertinença a partir de diferents aproximacions. Comencem per la pregunta que el Sondeig d'opinió del CIS planteja sobre el sentiment de proximitat a Espanya i a Catalunya. Les dades posen de manifest que els percentatges de les categories «molt proper» i «bastant proper» són marcadament superiors a aquelles que impliquen poca proximitat o gens de proximitat tant a Espanya com a Catalunya per la població estrangera. De fet, són superiors (19,4%) els autòctons que se senten gens propers a Espanya, en comparació amb el percentatge d'estrangers que han assenyalat aquesta opció (6,8%).

D'altra banda, les dades mostren més proximitat a Catalunya que a Espanya per la població estrangera. Així, mentre que el 19,7% dels estrangers enquestats se senten «molt propers» a Espanya, la xifra ascendeix al 29,9% quan són preguntats sobre Catalunya. La categoria «bastant proper» ha estat assenyalada aproximadament pel 50% dels estrangers, tant amb relació a Espanya com a Catalunya. Les diferències apareixen, de

nou, a la categoria «poc proper», on se situen el 21,4% dels estrangers amb relació a Espanya i el 14,5% amb relació a Catalunya.

Gràfic 9. Sentiment de proximitat a Espanya/Catalunya, segons la procedència (%)

Font: Sondeig d'opinió 2012, ICPS.

Davant la pregunta de sobre quin ha de ser l'encaix de Catalunya respecte d'Espanya, les dues opcions majoritàries són «un estat independent» i «una comunitat autònoma». Entre els enquestats autòctons, el 45% considera que ha de ser un estat independent, mentre que el 43,2% dels estrangers advoca per una comunitat autònoma, i s'observa un intercanvi entre la primera i la segona opció segons la procedència, en la mesura que els autòctons assenyalen «una comunitat autònoma» en un 27,6% i els estrangers «un estat independent» en un 25,6%. La resta d'opcions són minoritàries, amb l'excepció del 17,7% d'autòctons que opten per un estat federal.

Si es convoqués un hipotètic referèndum sobre la independència de Catalunya, els estrangers enquestats es repartirien de forma pràcticament equitativa entre votar a favor (31,2%), votar en contra (30,3%) i no anar a votar (29,9%). Entre els autòctons s'observa més distància entre les categories: la meitat dels enquestats votaria a favor, un 28,4% en contra i només un 13% no aniria a votar.

No volem tancar aquest apartat sense destacar la necessitat que el Centre d'Estudis d'Opinió de Catalunya incorpori població estrangera a la mostra dels baròmetres d'opinió, de forma que sigui possible conèixer la cultura política d'aquesta part de la població resident a Catalunya. L'exclusió de les persones immigrades de la mostra suposa, d'una banda, un biaix en la interpretació de resultats que considerem que són extensibles al conjunt de la població catalana. I, de l'altra, la impossibilitat d'entendre l'evolució dels posicionaments polítics derivats de les relacions interculturals i la residència a Catalunya.

Taula 27. Què hauria de ser Catalunya?, segons la procedència

		Autòctons	Estrangers
Una regió d'Espanya	Nre.	21	10
	%	2,2	4,3
Una comunitat autònoma d'Espanya	Nre.	267	101
	%	27,6	43,2
Un estat d'una Espanya federal	Nre.	171	21
	%	17,7	9,0
Un estat independent	Nre.	437	60
	%	45,2	25,6
Altres	Nre.	2	1
	%	0,2	0,4
No ho sap	Nre.	63	39
	%	6,5	16,7
No contesta	Nre.	5	2
	%	0,5	0,9
Total	Nre.	966	234
	%	100	100

Font: Sondeig d'opinió 2012, ICPS.

Taula 28. Què votaria en un hipotètic referèndum per la independència de Catalunya?, segons la procedència

		Autòctons	Estrangers
Votaria a favor de la independència	Nre.	485	73
	%	50,2	31,2
Votaria en contra de la independència	Nre.	274	71
	%	28,4	30,3
S'abstindria / No aniria a votar	Nre.	126	70
	%	13,0	29,9
Votaria en blanc	Nre.	17	3
	%	1,8	1,3
No ho sap	Nre.	58	16
	%	6,0	6,8
No contesta	Nre.	6	1
	%	0,6	0,4
Total	Nre.	966	234
	%	100	100

Font: Sondeig d'opinió 2012, ICPS.

3.5. Àmbit cultural i d'oci

Pretenem en aquest apartat conèixer el mapa lingüístic i religiós de Catalunya i, alhora, indagar sobre l'extensió del coneixement de la llengua catalana entre la població estrangera. La perspectiva lingüística serà també emprada per abordar alguns dels hàbits culturals de la població autòctona i estrangera (lectura, cinema, espectacles, música...), tot i que aquesta perspectiva es complementarà amb altres elements d'anàlisi com la freqüència o la gratuïtat. La taula 29 mostra la identificació religiosa de la població autòctona i estrangera recollida per l'Enquesta de condicions de vida l'any 2006. La religió majoritària tant per la població autòctona com per l'estrangera és la catòlica, tot i que els percentatges varien substancialment entre grups: un 60% dels autòctons han assenyalat la religió catòlica i un 40,4% dels estrangers també. Les diferències són més clares respecte a la resta d'opcions: entre els autòctons la categoria «cap religió» és la segona més assenyalada (38% dels enquestats) i la resta de confessions religioses se situen per sota del 0,5%. En canvi, entre els estrangers, se situa la religió musulmana en segona opció (28,4%), i es relega l'opció «cap religió» a una tercera posició. A més, altres religions obtenen percentatges destacables entre els estrangers, com l'ortodoxa (4%) o l'evangèlica (2,4%).

Taula 29. Identificació religiosa, segons la procedència

	Cap religió	Catòlica	Protestant	Ortodoxa	Musulmana	Budista
Autòctons	2.072.809	3.265.662	14.264	0	2.446	19.742
(%)	38,1	60,0	0,3	0,0	0,0	0,4
Estrangers	120.528,0	246.701,0	8.402	24.734	173.259	4.956
(%)	19,7	40,4	1,4	4,0	28,4	0,8

	Testimonis de Jehovà	Església evangèlica	Altres religions
Autòctons	28.824	10.817	8.912
(%)	0,5	0,2	0,2
Estrangers	3.419	14.392	13.361
(%)	0,6	2,4	2,2

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de condicions de vida 2006 (Idescat).

Al marge de l'existència d'una identificació religiosa més elevada entre el col·lectiu estranger, s'observa també un nivell més alt de pràctica religiosa entre aquells que es declaren seguidors d'una confessió (taula 30). Així, el percentatge de no-practicants se situa en el 25,8% entre els autòctons i es redueix fins al 15% entre els estrangers. De la mateixa forma, el nivell més alt de pràctica religiosa és assenyalat per un 4,7% de la població autòctona i per un 14,2% dels estrangers. Les posicions intermèdies (5) són assenyalades per un 17,9% dels autòctons i un 19,5% dels estrangers, i s'observa en tots els nivells d'entre l'1 i el 5 de pràctica religiosa percentatges superiors entre els autòctons i inferiors en tots els nivells d'entre el 6 i el 10.

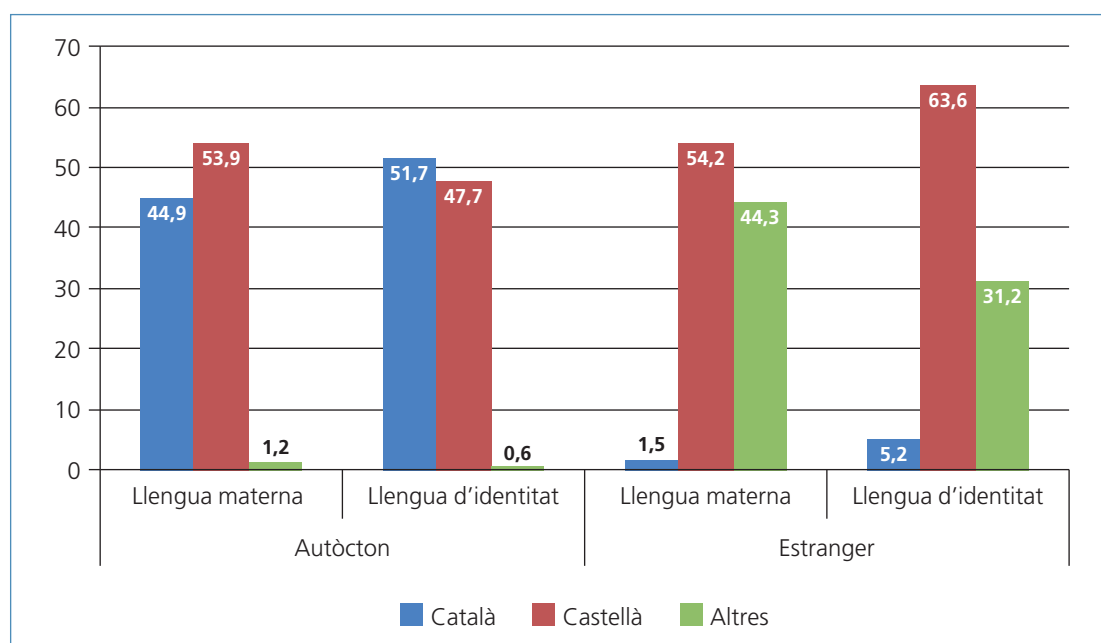
Centrem tot seguit la nostra atenció en la qüestió lingüística. Abordarem la llengua des de diferents vessants (identificació lingüística, usos i coneixement) a partir de les dades del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2008 i 2012). Les dades recollides en el

Taula 30. Nivell de pràctica religiosa, segons la procedència

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Autòctons	867.280	150.026	346.591	286.666	251.436	603.854	222.062	183.945	196.212	60.776	158.104
(%)	25,8	4,5	10,3	8,5	7,5	17,9	6,6	5,5	5,8	1,8	4,7
Estrangers	75.164	12.535	25.377	27.186	34.078	95.494	38.908	40.510	50.107	13.570	69.408
(%)	15,3	2,6	5,2	5,5	7,0	19,5	7,9	8,3	10,2	2,8	14,2

Font: elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de condicions de vida 2006 (Idescat).

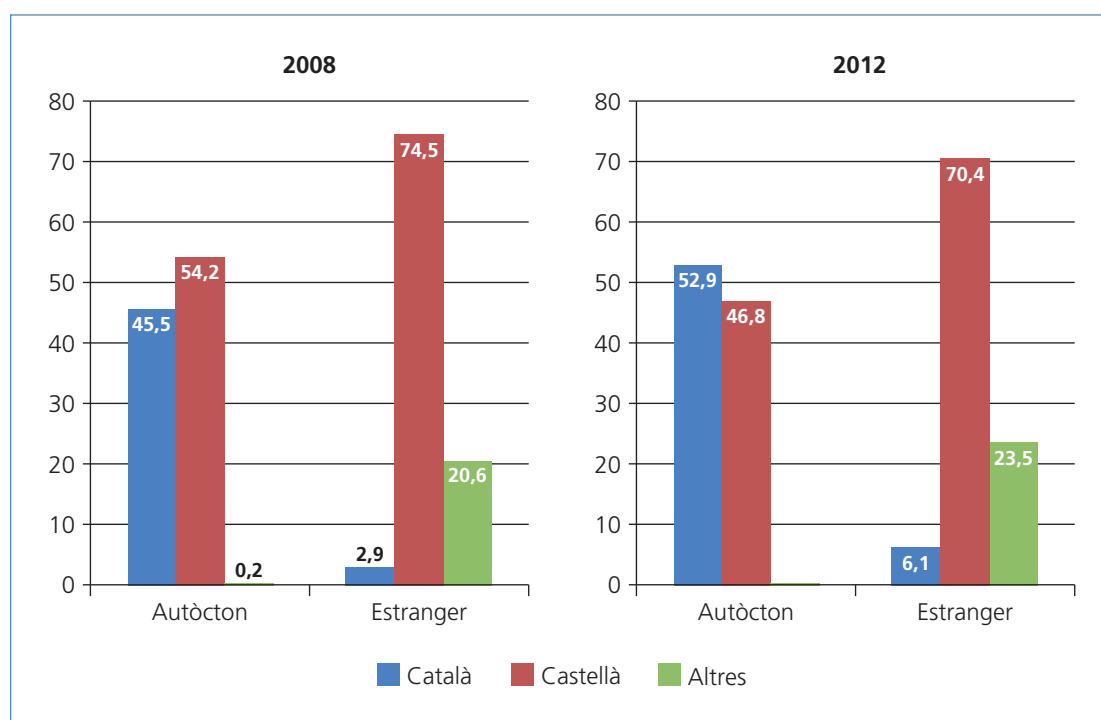
gràfic 10 permeten conèixer, d'una banda, la primera llengua parlada pels enquestats, és a dir, la seva llengua materna, i, de l'altra, si actualment aquesta és la seva llengua d'identitat. Entre la població autòctona, un 45% tenia el català com a primera llengua i un 53% el castellà, mentre que la categoria «altres llengües» era molt minoritària. En el cas de la població estrangera, la categoria majoritària és el castellà (amb un 54%), seguida de l'opció «altres llengües» amb més d'un 44%, i queda el català com a categoria residual (1,5%). La comparació d'aquestes dades amb els resultats respecte a la llengua amb la qual s'identifiquen mostra dos processos diferents entre la població autòctona i la població estrangera. Entre la primera, el català escala posicions i esdevé la llengua d'identificació majoritària (52%) a poca distància del castellà (48%), o, el que és el mateix, una part de la població d'origen castellanoparlant ha adoptat el català com a llengua d'identitat. Per la seva part, entre la població estrangera s'observa com aproximadament un 15% dels individus que tenien com a llengües familiars llengües diferents del castellà o el català opten actualment per una d'aquestes com a llengua d'identitat. En aquest sentit, el castellà és la llengua que experimenta un creixement més destacable (uns 10 punts percentuals), mentre que el català passa de l'1,5% al 5,2%.

Gràfic 10. Comparativa llengua materna i llengua d'identitat, segons la procedència (%)

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

L'anàlisi de la llengua d'ús habitual entre la població autòctona i estrangera mostra una evolució important entre els anys 2008 i 2012. Si bé l'any 2008 la població autòctona afirmava en un 46% que la llengua d'ús habitual era el català, enfront d'un 54% que optava pel castellà, l'any 2012 els percentatges s'havien invertit, de forma que el 53% optava pel català i el 47% pel castellà. Entre el col·lectiu estranger s'observa també una reducció de l'ús del castellà, en aquest cas d'uns 4 punts percentuals, en paral·lel a l'increment del català com a llengua vehicular entre els estrangers (passa d'un 2,9% al 6,1%) i de la presència d'altres llengües (que se situa entorn del 23,5%). Si bé entre la població autòctona es pot atribuir l'evolució a l'extensió progressiva del català com a llengua d'ús social, entre el col·lectiu estranger, a aquest procés social se li suma la modificació dels perfils migratoris que durant l'últim any ha comportat una lleugera reducció del pes del col·lectiu llatinoamericà i l'increment de l'africà i l'europèu.

Gràfic 11. Llengua habitual, segons la procedència (%)

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2008-2012).

Aprofundint en els usos lingüístics, el Baròmetre de la comunicació i la cultura demana als enquestats la llengües o llengües emprades en diferents contextos. Cal advertir que la suma de les categories no és el 100%, ja que es tracta d'una pregunta multiresposta. Parem atenció als usos lingüístics dels espais socials més propers (casa i amics): els resultats (taula 31) mostren poques diferències en els usos de la població autòctona, mentre que pràcticament el 60% afirma que fa servir el català i el mateix percentatge opta pel castellà, de forma que ambdues llengües tenen una implantació semblant en l'àmbit familiar, en molts casos compartint espais bilingües. Les llengües emprades amb els amics apunten en la mateixa direcció, el català és assenyalat pel 72,7% dels enquestats i el castellà pel 74%. Aquest increment dels percentatges mostra més bilingüisme en els espais relacionals fora de la llar. En el cas de la població estrangera, les diferències d'usos lingüís-

tics en funció del context és més gran. Així, mentre que només el 12,7% afirma que el català és una llengua emprada a casa, el 26,5% la fa servir amb els amics. De la mateixa manera, el castellà és una llengua familiar per al 76% dels enquestats estrangers i és la llengua parlada amb els amics en un 94%. Com a contrapartida, les altres llengües que són parlades a casa pel 40% dels estrangers de la mostra redueixen la seva presència al 33% en l'àmbit de l'amistat.

Taula 31. Usos lingüístics: casa i amics, segons la procedència

	Llengües que utilitza a casa (%)			Llengües que utilitza amb els amics (%)		
	Català	Castellà	Altres	Català	Castellà	Altres
Autòctons	59,8	58,9	1,6	72,7	74,0	2,5
Estrangers	12,7	76,5	40,0	26,5	93,8	33,2

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

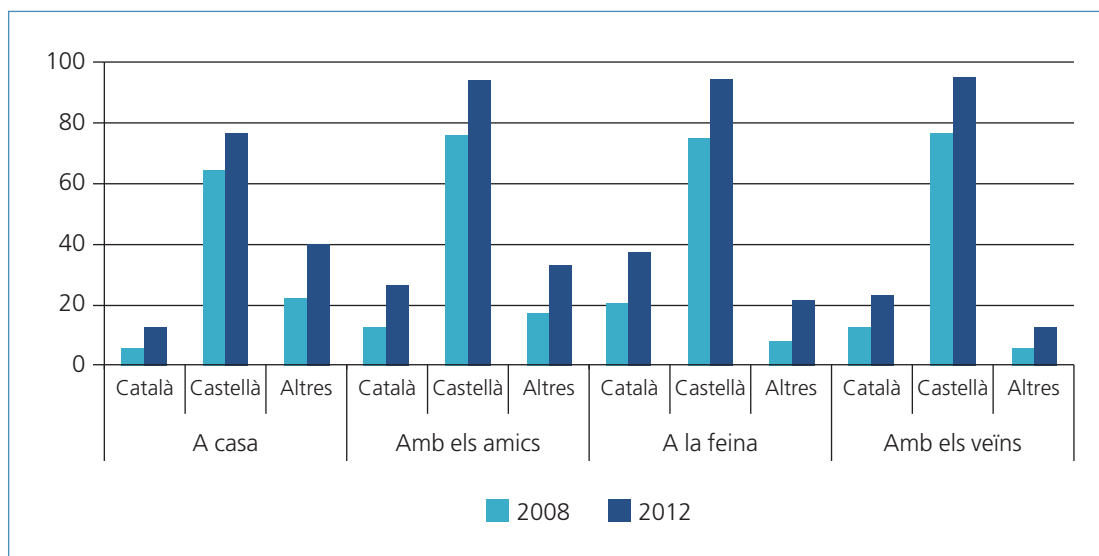
Els usos lingüístics a la feina i amb el veïnat posen de manifest, de nou, l'existència d'un elevat grau de bilingüisme entre la població autòctona, en la mesura que pràcticament tres quartes parts dels enquestats opten pel català i el castellà, amb una presència lleugerament més gran del català en l'àmbit laboral (77,7% i 75,1% respectivament) i del castellà en les relacions veïnals (67,9% i 72,5% respectivament). Entre la població estrangera, però, el castellà és la llengua majoritària, a molta distància de la resta d'opcions: el 95% dels enquestats fan servir el castellà tant a la feina com en les relacions amb els veïns, mentre que el català presenta uns percentatges marcadament inferiors (del 37,4% en l'àmbit laboral i del 23% en l'espai veïnal). És destacable, però, l'increment experimentat pel català en passar de l'àmbit familiar a l'àmbit laboral, en la mesura que multiplica per tres la seva presència respecte de les xifres d'ús en l'àmbit familiar (del 12,7% al 37,4%).

Taula 32. Usos lingüístics: feina i veïns, segons la procedència

	Llengües que utilitza a la feina (%)			Llengües que utilitza amb els veïns (%)		
	Català	Castellà	Altres	Català	Castellà	Altres
Autòctons	77,7	75,1	7,8	67,9	72,5	0,6
Estrangers	37,4	94,4	21,7	22,9	95,3	12,6

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

La comparació dels usos lingüístics per la població estrangera entre 2008 i 2012 (gràfic 12) mostra un increment de la presència de totes les llengües a tots els àmbits (familiar, d'amistats, del món laboral i del veïnat). El fet que totes les categories (català, castellà i altres llengües) experimentin un increment en el nombre d'estrangers que afirmen que en fan ús, implica, d'una banda, una extensió de l'ús de les llengües de la societat receptora (català i castellà) i, alhora, l'ampliació o recuperació de les llengües d'origen, principalment motivada per l'augment de determinades comunitats d'estrangers, que facilita el manteniment de la llengua d'origen i en potencia l'ús, sobretot en la xarxa d'amistats i del veïnat, però també en el món laboral. En altres paraules, no sembla produir-se la substitució d'una llengua per una altra, sinó un increment del plurilingüisme.

Gràfic 12. Usos lingüístics de la població estrangera (%)

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2008-2012).

Les dades de la taula 33 mostren el coneixement que la població autòctona i estrangera afirmen tenir del català i el castellà. La comprensió del castellà és del 100% per als diferents col·lectius segons la procedència, i s'observa només uns percentatges lleugerament inferiors entre els estrangers no procedents d'Amèrica Llatina quant a l'escriptura (95,6%). La llengua catalana, per la seva part, planteja un elevat percentatge de comprensió, del 98,8% entre la població autòctona i del 89,3% entre l'estrangera, tot i que aquestes xifres són cinc punts percentuals més baixes si centrem la nostra atenció en la població estrangera no originària de països de parla hispana (84,9%). La capacitat per parlar i escriure el català es redueix notablement entre tots els col·lectius, i és especialment destacable en el cas de la població estrangera. Així, mentre que el 90,3% dels autòctons afirmen parlar el català, la xifra decreix fins al 57,2% entre els estrangers. S'observen percentatges més reduïts respecte a l'escriptura: el 77% dels autòctons i el 40% dels estrangers saben escriure en català.

Taula 33. Coneixement del català i del castellà, segons la procedència

	Llengües que entén (%)		Llengües que parla (%)		Llengües que escriu (%)	
	Català	Castellà	Català	Castellà	Català	Castellà
Autòctons	98,8	100,0	90,3	99,8	76,9	99,6
Estranger	89,3	100,0	57,2	99,8	39,6	97,9
Amèrica Llatina	93,1	100,0	57,4	100,0	38,4	99,8
Resta d'estrangers	84,9	100,0	57,0	99,7	41,0	95,6

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

La taula 34 apunta els diferents ritmes d'aprenentatge del català i el castellà entre els estrangers. Les dades recollides allí posen de manifest que el castellà és una llengua àmpliament compresa, parlada i, fins i tot, escrita, amb independència del temps de residència

a Catalunya. El fet que sigui la llengua del grup migratori majoritari explica, en bona part, aquesta circumstància, però els percentatges (superiors al 95% en tots els casos) posen de manifest que també és la llengua que abans aprèn la població immigrada de procedència no hispana. El català, en canvi, malgrat que incrementa la seva presència entre la població immigrada a mesura que passa el temps, presenta un procés d'aprenentatge més lent. Així, el 72% dels immigrants amb menys de dos anys de residència afirmen que l'entenen, i la xifra augmenta al 86% entre els que fa 2-5 anys que viuen a Catalunya i al 91% entre els que fa més de 5 anys que hi resideixen. Aquesta evolució s'observa també respecte a la capacitat per parlar el català, tot i que amb uns percentatges més baixos (40%, 48% i 60%, respectivament). L'escriptura és l'habilitat que presenta més dificultat, en la mesura que és producte d'un procés d'aprenentatge formal; no obstant això, a més temps d'estada s'observa també un percentatge més alt dels estrangers que afirmen que hi poden escriure: el 28,9% entre els que fa menys de 2 anys que viuen a Catalunya, el 32,3% dels que hi han residit entre 2 i 5 anys i el 42% d'aquells que fa més de 5 anys.

Taula 34. Coneixement del català i del castellà entre la població estrangera, segons el temps de residència

	Llengües que entén (%)		Llengües que parla (%)		Llengües que escriu (%)	
	Català	Castellà	Català	Castellà	Català	Castellà
D'1 a 2 anys	72,3	100,0	39,7	99,3	28,9	95,0
De 2 a 5 anys	86,3	100,0	48,0	99,6	32,3	97,7
Més de 5 anys	90,9	100,0	60,3	99,9	41,9	98,1

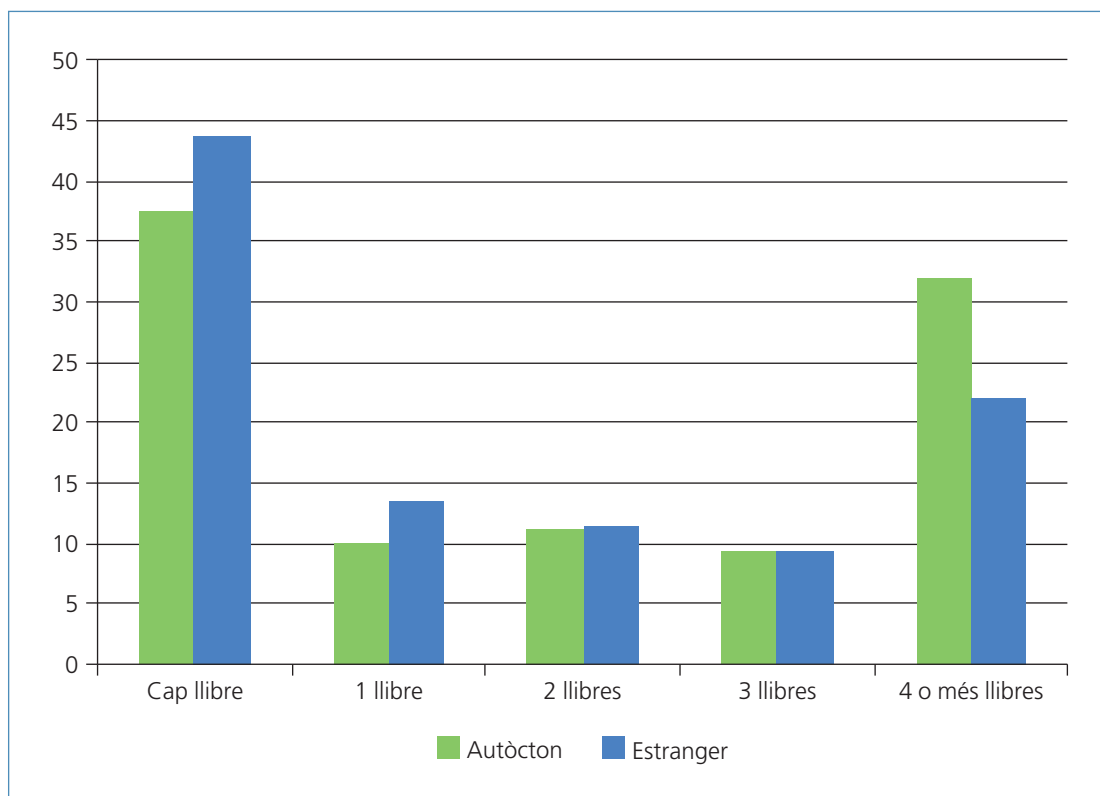
Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

Sense deixar la perspectiva lingüística, entrem ara en l'anàlisi dels hàbits d'oci de la població estrangera, prenent com a referència comparativa la població autòctona. El gràfic 13 recull les dades referents a l'hàbit lector a través de la consulta sobre el nombre de llibres llegits en els últims 12 mesos.

En general, podem apuntar l'existència d'una certa polarització en l'hàbit lector, tant entre la població estrangera com en la població autòctona, amb uns percentatges més alts en les categories extremes (dos terços de la població es distribueixen entre aquestes dues categories), tot i que amb algunes diferències segons la procedència. La població estrangera està sobrerrepresentada en les categories «cap llibre» (43,7% dels enquestats estrangers, 37,6% dels autòctons) i «un únic llibre» (13,5% i 9,9%, respectivament). En canvi, en la categoria de més hàbit lector («4 o més llibres») la diferència entre autòctons i estrangers se situa entorn dels 10 punts percentuals a favor dels primers. En les categories intermèdies no s'hi observen diferències rellevants.

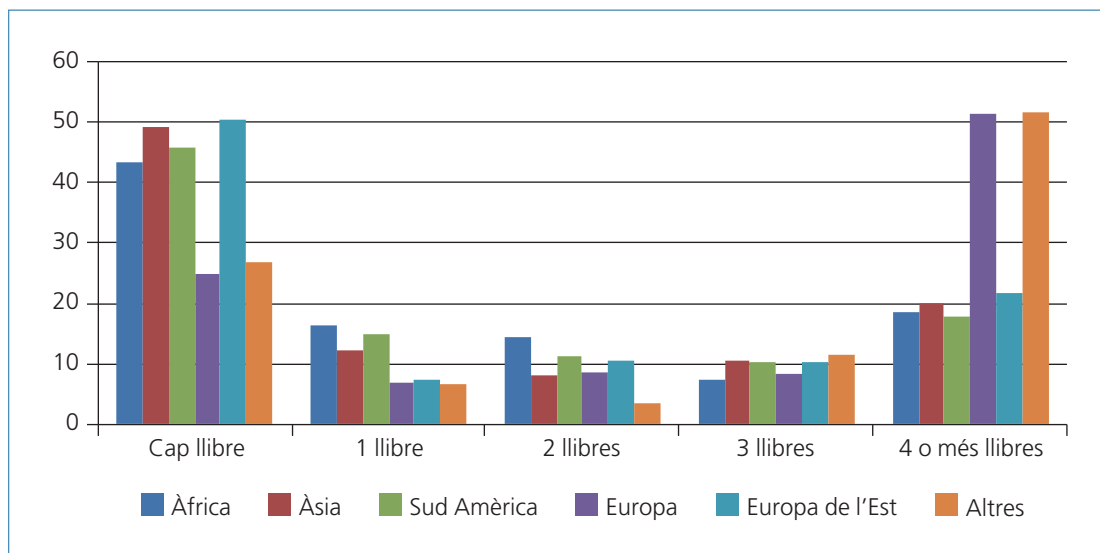
L'anàlisi desglossada de l'hàbit lector segons la procedència ens permet observar diferències importants entre els col·lectius estrangers, principalment en les categories extremes. Així, mentre que la població africana, asiàtica i d'Europa de l'Est presenten uns percentatges superiors al 40% en la categoria «cap llibre», els europeus i la categoria «altres» (que engloba principalment els Estats Units i el Canadà) se situa en més del 50% en la categoria «4 o més llibres». Són diverses les explicacions que poden estar rere aquests hàbits lectors diferenciats: hi figuren el nivell socioeconòmic (vinculat al nivell instructiu) i

Gràfic 13. Llibres llegits en l'últim any, segons la procedència (%)

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

Gràfic 14. Llibres llegits en l'últim any, segons la procedència (%)

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

la llengua (la disponibilitat de lectures en llengües d'origen i en anglès, principalment) com les dues variables de més pes explicatiu.

Si centrem l'atenció en la llengua de lectura, la taula 35 mostra la llengua castellana com a majoritària, tant entre els lectors autòctons com en els estrangers (65,9% dels primers i 70% dels segons). La segona llengua de lectura és la que presenta més diferències segons la procedència: mentre que per als autòctons és el català (31,5%), els estrangers opten per «altres llengües» en un 20,6% dels casos, i queden en un 9,5% el percentatge de lectors immigrants que van llegir en català l'últim llibre. Un cop d'ull a la procedència posa en relleu el pes de la categoria «altres llengües» per a tots els col·lectius amb llengües d'origen no hispanes. Així, mentre que per als originaris d'Amèrica Llatina el castellà és la llengua més emprada per a la lectura (pràcticament el 90%), aquest percentatge es redueix entorn del 50% per a la resta de procedències. Aquesta reducció del pes del castellà té com a contrapartida l'increment del pes d'«altres llengües», que suposen gairebé el 40% dels llibres de la població africana, el 47% dels asiàtics i entre el 34% i el 35% dels europeus. El català és una opció minoritària per a totes les procedències, però destaquen el 15% d'africans i el 13,4% d'europeus que afirmen haver llegit en català l'últim llibre.

Taula 35. Llengua en què ha llegit l'últim llibre, segons la procedència

	Català (%)	Castellà (%)	Altres (%)	Total (%)
Autòcton	31,5	65,9	2,6	100
Estranger	9,5	70,0	20,6	100
Àfrica	15,3	45,4	39,4	100
Àsia	7,2	45,6	47,2	100
Amèrica Llatina	6,5	89,8	3,7	100
Europa	13,4	52,8	33,8	100
Europa de l'Est	9,1	55,8	35,1	100
Altres	4,5	50,4	45,1	100

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

Tal com s'observava en l'ús habitual de la llengua, el català experimenta un increment del seu ús com a llengua de lectura a mesura que augmenta el temps de residència a Catalunya: el 6% dels que hi han residit entre un i dos anys, el 8% dels que ho han fet entre dos i cinc anys i el 10% per als que hi han residit més de cinc anys. En canvi, aquesta evolució no s'observa en el cas del castellà, amb uns percentatges entorn del 65-75% per a tots els casos. Les altres llengües (o llengües d'origen no hispanes) experimenten una reducció a partir dels dos anys de residència, és a dir, durant els dos primers anys la lectura es produeix en un 28% dels casos en la llengua d'origen, però a mesura que el temps passa, el percentatge es redueix fins al 18-20%.

Abordem ara la freqüència d'assistència al cinema com a pràctica d'oci. La comparativa entre la població autòctona i la població estrangera no planteja diferències destacables: entre el 63% i el 65% de tots dos col·lectius afirmen no haver vist cap pel·lícula al cinema en els últims tres mesos, el 14% n'ha assistit a una, el 10% a dues, el 5% a tres i el 8% a quatre o més. Les diferències apareixen amb força en desglossar les dades de la

Taula 36. Llengua en què ha llegit l'últim llibre, segons el temps de residència

	Català (%)	Castellà (%)	Altres (%)	Total (%)
D'1 a 2 anys	5,9	66,3	27,8	100
De 2 a 5 anys	7,9	73,6	18,5	100
Més de 5 anys	10,1	69,4	20,5	100

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

població estrangera per procedències: les persones africanes i asiàtiques manifesten en més d'un 80% no haver anat al cinema en els últims tres mesos, mentre que els originaris d'Europa, Amèrica Llatina i altres procedències són els que presenten percentatges més elevats d'assistència (entorn del 42%). Les persones d'Europa de l'Est se situen en la mitjana (el 67% afirmen no haver vist cap pel·lícula).

Taula 37. Assistència al cinema durant els últims tres mesos, segons la procedència

	Cap pel·lícula (%)	1 pel·lícula (%)	2 pel·lícules (%)	3 pel·lícules (%)	4 pel·lícules o més (%)
Autòcton	62,6	14,2	9,7	5,2	8,2
Estranger	65,3	13,6	9,1	4,6	7,3
Àfrica	84,6	7,3	4,3	1,4	2,4
Àsia	81,0	8,1	3,0	2,0	5,9
Amèrica Llatina	57,1	15,5	11,8	6,0	9,6
Europa	57,7	19,0	7,8	7,6	7,9
Europa de l'Est	67,0	15,4	9,3	2,2	6,1
Altres	56,6	9,9	14,5	9,5	9,6

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

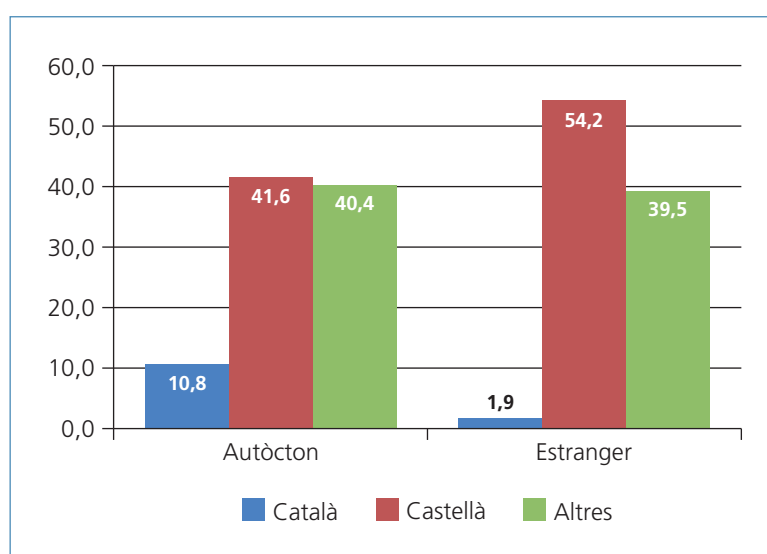
L'anàlisi de l'hàbit d'escoltar música ens planteja unes dades que concorden amb les diferències observades respecte a l'assistència al cinema. Tal com comentàvem en la taula anterior, no s'observen grans diferències entre la població autòctona i l'estrangera, atès que la primera manifesta escoltar música cada dia en un 51% i la segona, en un 56%. No obstant això, les diferències apareixen quan s'observen les dades segons la procedència: les persones provinents d'Àfrica i Àsia són les que escolten música «cada dia» en menys percentatge (39% i 37%, respectivament), mentre que la resta de nacionalitats se situen en xifres d'entre el 62% i el 66% per a aquesta categoria. El grup majoritari entre les persones africanes i asiàtiques és integrat per aquelles que escolten música «algun cop per setmana» (45% i 42%), grup que gira a l'entorn del 30% en la resta de procedències. Les xifres en la categoria «algun cop al mes» són residuals per a tots els grups excepte per als asiàtics (9%) i aquells que afirmen no escoltar «mai» música són només destacables, de nou, entre les persones immigrades d'Àfrica i Àsia (12%).

Taula 38. Freqüència en què ha escoltat música en els últims tres mesos, segons la procedència

	Cada dia (%)	Algún cop per setmana (%)	Algún cop al mes (%)	Mai o gairebé mai (%)
Autòctons	51	36	4	8
Estrangers	56	36	3	5
Àfrica	39	45	4	12
Àsia	37	42	9	12
Amèrica Llatina	62	33	3	2
Europa	62	33	1	4
Europa de l'Est	63	32	2	3
Altres	66	27	5	2

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

El gràfic 15 posa de manifest que el pes de la música en altres llengües, tant entre autòctons com entre estrangers, se situa en un 40% de la música escoltada per ambdós col·lectius. A diferència de l'expressió oral i la lectura, en aquest cas el coneixement de la llengua no és requisit per gaudir de la música, de forma que es redueixen les barreres entre la població autòctona per escoltar música en llengües diverses. Això, vinculat a les característiques pròpies del mercat musical internacional, comporta una aproximació dels percentatges que la música en altres llengües ocupa tant per als autòctons com per als estrangers. Ara bé, les diferències són importants respecte a la música en castellà i català. La primera és molt més freqüent entre la població estrangera (13 punts percentuals per sobre de la població autòctona), mentre que la música en català arriba a l'11% de la població autòctona i se situa en percentatges molt baixos entre la població estrangera (1,9%). Podem afirmar, doncs, que el gust per la música en català és reduït, i que

Gràfic 15. Llengua en què escolta música, segons la procedència (%)

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

se situa fins i tot per sota dels percentatges de lectura en llengua catalana. En aquest cas, com comentàvem sobre la música en altres llengües, no podem atribuir en exclusiva a dificultats lingüístiques la no-opció per la música en català, sinó que és necessari abordar altres variables com les característiques dels circuits comercials, els processos de socialització, etc.

Les dades desglossades segons la procedència plantegen diferències destacables respecte al pes del castellà com a llengua en què s'escolta música entre els diferents col·lectius, mentre que la variació respecte al català és molt menor (de l'1,2% de les persones immigrades procedents de Llatinoamèrica al 4,6% dels europeus). Entre les persones procedents de Llatinoamèrica, el castellà és la llengua principal (71,2%), seguida per la categoria «altres llengües» amb un 26%. En canvi, per a les persones de l'Àfrica i les de l'Europa de l'Est, el pes del castellà se situa entorn del 40%, en segona posició, rere «altres llengües», que ocupen el 50%. Per les persones asiàtiques, europees i d'altres procedències, el castellà es redueix a quotes inferiors al 30%, i és clarament majoritària la música en altres llengües (entorn del 65%).

Taula 39. Llengua en què escolta música, segons la procedència

	Català (%)	Castellà (%)	Altres (%)
Àfrica	1,9	37,5	50,2
Àsia	2,6	24,5	61,0
Amèrica Llatina	1,2	71,2	26,0
Europa	4,6	29,5	62,2
Europa de l'Est	3,2	41,3	52,7
Altres	0,6	28,5	68,8

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

L'assistència a concerts, espectacles i exposicions és marcadament inferior entre la població estrangera, especialment pel que fa als espectacles. Mentre que el 35% dels autòctons afirma haver assistit a un concert en els darrers 12 mesos, només el 28% dels estrangers ho ha fet. De la mateixa manera, l'assistència a exposicions és del 35% entre els autòctons i del 25% entre els estrangers. En el cas dels espectacles, com dèiem, la distància s'eixampla: un 31,5% dels autòctons davant un 18,8% dels estrangers. De nou s'observen diferències importants en funció de la procedència. Els ciutadans i ciutadanes d'Àfrica i Àsia, com hem vist en altres activitats d'oci i cultura, són els que presenten uns percentatges més baixos d'assistència a concerts, espectacles i exposicions (és marcadament reduïda l'assistència del col·lectiu asiàtic als espectacles). Hi ha un segon grup, integrat pels residents d'Amèrica Llatina i de l'Europa de l'Est, que se situa en posicions intermèdies, properes a la mitjana dels estrangers, amb uns percentatges entorn del 27-30% d'assistència a concerts, del 17-22% a espectacles i del 25% a exposicions. Finalment, destaquen els estrangers d'Europa i d'altres procedències (Estats Units i Oceania), que presenten uns percentatges per a les tres activitats superiors no sols als de la resta d'estrangers sinó també als dels autòctons: 36-44% d'assistència a concerts, 43-50% a exposicions i 34% a espectacles.

Taula 40. Percentatges d'assistència a concerts, espectacles i exposicions en els últims 12 mesos, segons la procedència

	Concerts (%)	Espectacles (%)	Exposicions (%)
Autòctons	35,0	31,5	34,9
Estrangers	28,3	18,8	25,3
Àfrica	22,8	16,4	15,8
Àsia	20,7	8,8	15,7
Amèrica Llatina	27,8	17,1	25,4
Europa	44,5	34,3	50,4
Europa de l'Est	30,9	21,9	25,2
Altres	36,4	34,3	43,2

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

L'anàlisi del tipus d'espectacles i exposicions a què han assistit els enquestats que afirmen haver estat en algun tipus d'aquests esdeveniments en els darrers 12 mesos posa de manifest algunes diferències entre la població autòctona i estrangera respecte als espectacles, però no amb relació a les exposicions. Respecte a aquestes, tots dos col·lectius han visitat un 40% d'exposicions gratuïtes. En el cas dels espectacles, els de pagament són majoritaris entre les persones autòctones i estrangeres, tot i que amb uns percentatges lleugerament diferents: el 84% per als primers i el 72% per als segons.

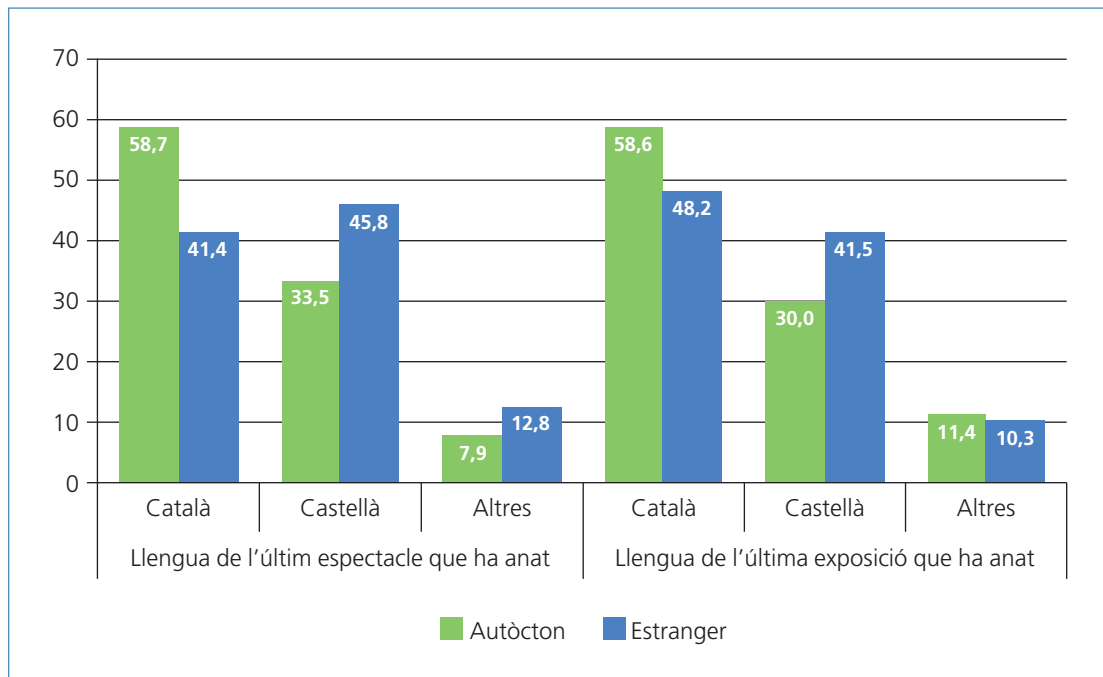
Taula 41. Assistència a espectacles i exposicions en els últims 12 mesos, segons la gratuïtat de l'esdeveniment i la procedència

	Espectacles			Exposicions		
	Nre.	Gratuït	Pagament	Nre.	Gratuïta	Pagament
Autòctons	1.655	15,5	84,0	1.833	40,5	59,1
Estrangers	222	27,4	72,2	299	38,8	60,0

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

Finalment, tanquem aquest apartat centrant la nostra atenció en la llengua dels espectacles i exposicions. Si bé observàvem en les dades sobre lectura, cinema i música que el català era una llengua secundària entre els autòctons i marcadament minoritària entre els estrangers, no és aquest el cas dels espectacles i exposicions. El català és la llengua dels espectacles i exposicions a què gairebé el 59% dels autòctons han assistit. Entre la població estrangera, el català és també la primera llengua de les exposicions (48,2%) i la segona (41,4%), a poca distància del castellà (45,8%), en el cas dels espectacles. Els espectacles i les exposicions en altres llengües són minoritaris, tot i que suposen aproximadament un 10% tant en la població autòctona com en l'estrangera.

Gràfic 16. Assistència a espectacles i exposicions en els últims 12 mesos, segons la llengua de l'esdeveniment i la procedència (%)

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

3.6. Àmbit de la informació

L'accés a la informació s'aborda en aquest apartat amb la voluntat de conèixer les vies d'accés a la informació (televisió, ràdio, diaris i Internet) emprades per la població estrangera.

El Sondeig d'opinió de l'ICPS ens permet aproximar-nos als mitjans de comunicació més seguits entre la població autòctona, i identificar les possibles diferències respecte de la població autòctona. Hem de tenir present, però, que aquest sondeig centra la seva atenció en l'àmbit polític, de forma que la pregunta sobre mitjans de comunicació va adreçada a aquells que afirmen seguir l'actualitat política a través de la ràdio, la premsa o la televisió. Comentem tot seguit els resultats principals.

La taula 42 presenta els mitjans de comunicació de premsa escrita habitualment llegits en funció de la procedència. Les dades recollides aquí ens permeten observar, d'una banda, més diversitat de diaris entre la població autòctona i, de l'altra, una major preferència pels mitjans en castellà de la població estrangera. Així, si bé entre la població autòctona *La Vanguardia* en l'edició catalana és el diari més llegit (19,1%), és també *La Vanguardia*, però en castellà el diari més seguit entre la població estrangera (23,2%). El segon diari entre els autòctons és *El Periódico*, en les seves dues edicions, mentre que entre els estrangers és *El País*. Destaquen, d'altra banda, els percentatges de seguiment del diari *Ara* entre la població autòctona (8%), que es redueix al 0,9% entre els estrangers, i la premsa gratuïta, que és seguida per un 10,7% dels estrangers i un 4,3% dels autòctons. Finalment, cal destacar que el 13,4% dels estrangers han assenyalat la categoria «altres», amb referència probablement a la premsa dels països d'origen.

Taula 42. Premsa escrita habitual, segons la procedència

	Autòctons (%)	Estrangers (%)
<i>El País</i>	8,5	14,3
<i>La Vanguardia (català)</i>	19,1	5,4
<i>La Vanguardia (castellà)</i>	13,3	23,2
<i>El Periódico (català)</i>	11,6	3,6
<i>El Periódico (castellà)</i>	12,1	9,8
<i>El Mundo</i>	2,6	4,5
<i>ABC</i>	0,2	0,9
<i>El Punt Avui</i>	6,6	2,7
<i>Ara</i>	8,0	0,9
<i>Segre</i>	2,4	5,4
<i>Diari de Tarragona</i>	3,7	1,8
Gratuïts	4,3	10,7
Comarcals/Provincials	3,7	1,8
Altres	3,2	13,4
Total	100	100

Font: elaboració pròpia a partir del Sondeig d'opinió 2012, ICPS.

Les dades sobre el seguiment de la ràdio posen de manifest que es tracta d'un mitjà de comunicació minoritari entre la població estrangera. Aproximadament el 65% dels enquestats estrangers al sondeig d'opinió de l'ICPS (2012) afirmen no haver seguit mai la política a través de la ràdio, xifra que es redueix al 40% entre la població autòctona. Entre els que afirmen fer ús de la ràdio, les emissores escoltades habitualment són les recollides en la taula 43. Catalunya Ràdio és l'emissora més seguida per la població autòctona (34,6%), mentre que els estrangers presenten percentatges semblants a Catalunya Ràdio i RNE (un 16,7% per cada emissora). RAC1 és la segona emissora més escoltada entre els autòctons (27,5%), mentre que es col·loca en tercera posició entre els estrangers (1,1%). La Cadena Ser, per la seva banda, és seguida per un 12,2% dels autòctons i un 9,3% dels estrangers, el mateix percentatge que obté Onda Cero entre la població estrangera.

El mitjà de comunicació més seguit és, sens dubte, la televisió. El 84% dels autòctons entrevistats i el 75% dels estrangers afirmen seguir l'actualitat política a través d'aquest mitjà. Les diferències, però, apareixen en analitzar el canal de televisió seguit habitualment per cada col·lectiu. Una ullada a la taula 44 posa de manifest com la televisió pública catalana TV3 és la més seguida entre la població autòctona (53,27%), mentre que la televisió pública estatal TVE1 és la més vista entre la població estrangera (25,5%). Ara bé, les dades mostren més diversitat de canals entre la població estrangera, atès que el 20,7% declara seguir habitualment Antena-3, un 14,4% Telecinco i entorn del 10% TV3 i Canal 24 horas. Entre els autòctons, TVE1, Antena 3 i Telecinco se situen entorn del 10%.

Aquesta preferència de canals de televisió mostra una clara relació amb la llengua d'aquests canals. Tal com recull la taula 45, la població autòctona segueix canals en català en un 62,8%, i en castellà en un 79,3%; mentre que entre la població estrangera la distància entre llengües és més gran, se situa la televisió en castellà en un 85,5%, i en català

Taula 43. Emissora de ràdio habitual, segons la procedència

	Autòctons (%)	Estrangers (%)
Catalunya Ràdio	34,6	16,7
Cadena SER	12,2	9,3
Onda Cero	3,5	9,3
RAC1	27,5	11,1
COPE	2,2	1,9
RNE	5,5	16,7
Ona Catalana	0,0	1,9
COM Ràdio	0,7	0,0
Punto Radio	0,4	1,9
Catalunya Informació	3,5	1,9
RAC105	2,9	5,6
Flaix FM	2,0	1,9
Comarcals/Provincials	1,1	5,6
Altres	2,7	7,4
No ho sap	1,1	9,3
Total	100	100

Font: elaboració pròpia a partir del Sondeig d'opinió 2012, ICPS.

Taula 44. Canal de televisió habitual, segons la procedència

	Autòctons (%)	Estrangers (%)
TVE1	11,1	25,5
TV3	53,2	10,6
Canal 33/K3	0,1	0,0
Antena-3	9,4	20,7
Tele-5	9,3	14,4
Cuatro	2,1	4,3
La Sexta	5,7	4,8
Canal 3/24	4,6	2,4
Canal 24 horas	0,5	11,1
Altres	3,0	3,4
No ho sap	0,7	2,9

Font: elaboració pròpia a partir del sondeig d'opinió 2012, ICPS.

entorn del 41%. Val a dir que les fonts estadístiques disponibles no aborden la categoria «altres llengües» i, per tant, no disposem de dades sobre el consum dels canals de televisió estrangers.

Internet és, sens dubte, el mitjà de comunicació que més ràpid ha crescut en els darrers anys. El gràfic 17 mostra com l'accés a Internet ha experimentat un important incre-

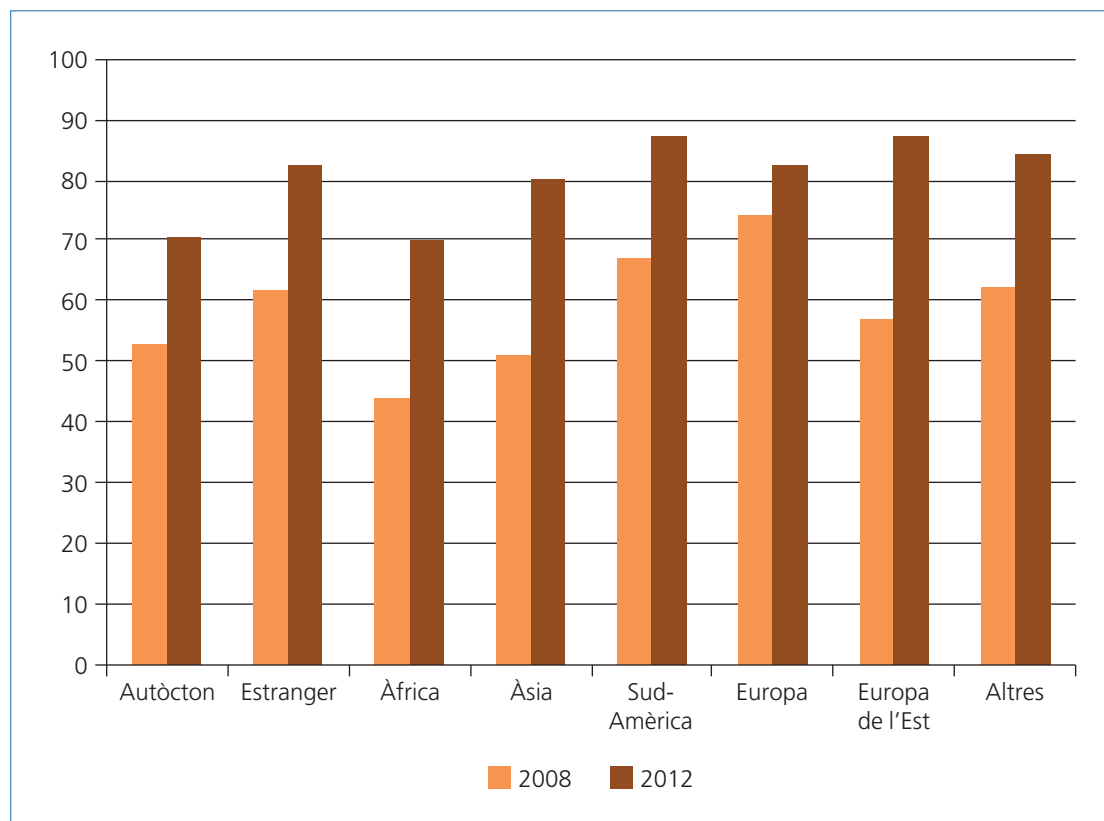
Taula 45. Llengües en què va veure la televisió el dia anterior, segons la procedència

	Català (%)	Castellà (%)
Autòctons	62,8	79,3
Estrangers	40,6	85,5

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

ment entre l'any 2008 i el 2012 en totes les procedències. Si l'any 2008 el 53% dels autòctons afirmaven que havien estat connectats a Internet l'últim mes, l'any 2012 aquests eren el 71%. I en el cas dels estrangers, la xifra ha augmentat 20 punts percentuals, passa del 62% al 82%. S'observa així una evolució semblant entre ambdós col·lectius, alhora que es posa de manifest més connexió a la xarxa de la població estrangera, motivada, entre altres aspectes, per la distribució d'edats de cada col·lectiu (més jove en el cas de la població estrangera) i per més necessitat d'ús dels estrangers (facilitat de connexió internacional a través de la xarxa). L'anàlisi per procedències evidenciava diferències clares l'any 2008, diferències que l'any 2012 semblen haver-se reduït notablement a causa de l'increment en l'accés a la xarxa d'alguns col·lectius. L'any 2008 asiàtics i africans presentaven les taxes més baixes d'accés a Internet, del 43,8% i el 51% respectivament, a molta

Gràfic 17. Persones amb connexió a Internet durant el mes passat, segons la procedència (%)

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2008-2012).

distància del 67,1% dels sud-americans i el 74,2% dels europeus. L'any 2012, la població africana continua sent el grup amb menys connexió a Internet, però amb unes xifres del 70%, mentre que s'observa un anivellament entre la resta de col·lectius (entre el 82% i el 87%).

Els dispositius d'accés a Internet des de casa varien entre la població autòctona i la població estrangera, tot i que només amb referència a la tinença d'un ordinador de sobretaula. Aproximadament el 56% d'autòctons i estrangers disposen d'ordinador portàtil o ordinador personal ultraportàtil per connectar-se a Internet i un 30% ho fa a través d'altres dispositius (telefonía mòbil, principalment). Com dèiem, els percentatges varien en relació amb l'ordinador de sobretaula, atès que un 50,4% dels autòctons afirmen que sols en disposen d'un, xifra que es redueix al 36,8% en el cas dels estrangers.

L'anàlisi per procedències evidencia diferències importants dins dels col·lectius immigrants (taula 46) pel que fa al tipus de dispositius electrònics emprats per a la connexió a Internet. La població europea s'apropa a les taxes de la població autòctona pel que a fa la tinença d'ordinador de sobretaula i altres dispositius, però presenta uns percentatges superiors en relació amb els ordinadors portàtils. Per la seva part, els d'Amèrica Llatina i els d'Europa de l'Est presenten uns percentatges inferiors d'ús d'ordinadors de sobretaula, que compensen amb l'ús d'ordinadors portàtils. En els col·lectius asiàtic i africà, en canvi, els percentatges són més baixos per als tres tipus de dispositius, i són especialment remarcables les reduïdes xifres d'ús d'ordinador de sobretaula (18,5%) i d'altres dispositius (12,1%) entre la població africana.

Taula 46. Dispositius per accedir a Internet des de casa, segons la procedència

	Ordinador de sobretaula (%)	Ordinador portàtil o ultraportàtil (%)	Altres dispositius (%)
Autòcton	50,4	56,9	32,3
Estranger	36,8	55,5	29,1
Àfrica	18,5	35,2	12,1
Àsia	30,5	47,4	22,8
Amèrica Llatina	41,5	61,8	35,1
Europa	51,6	65,0	39,7
Europa de l'Est	41,6	61,6	28,4
Altres	46,4	65,5	33,0

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

La taula 47 fa una aproximació a les llengües emprades per a la navegació per Internet. El castellà és la llengua més habitual per a tots els col·lectius, amb uns percentatges més baixos entre la població autòctona (62,6%) i més elevats entre el col·lectiu llatinoamericà (86,2%). La resta de procedències se situen entre el 65% dels africans i el 78% de la categoria «altres procedències». L'ús del català és del 40,8% entre els autòctons i assoleix percentatges relativament elevats entre els europeus (25,6%) i les «altres procedències» (31,4%), i se situa en xifres inferiors al 16% en la resta de procedències. La navegació en altres llengües és del 9% en la població autòctona i del 22,5% en els estrangers, però

les diferències són importants dins d'aquest últim grup: més de la meitat dels de la UE i dels de l'Europa de l'Est i el 43% dels asiàtics afirmen navegar en altres llengües, mentre que aquesta xifra es redueix al 22,3% entre els africans i al 9,7% en els immigrants llatinoamericans.

Taula 47. Llengües de les webs llegides habitualment, segons la procedència

	Català (%)	Castellà (%)	Altres (%)
Autòcton	40,8	62,6	9,0
Estranger	13,5	78,2	22,5
Àfrica	15,8	65,2	22,3
Àsia	8,7	65,6	43,3
Amèrica Llatina	10,7	86,2	9,7
Europa	25,6	72,2	51,8
Europa de l'Est	12,2	76,0	50,5
Altres	31,4	78,8	55,9

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre de la comunicació i la cultura (2012).

3.7. Àmbit educatiu

L'àmbit educatiu és abordat en aquest informe a través de les diferents etapes del sistema educatiu reglat: educació infantil, educació primària, ESO, cicles formatius, batxillerat, estudis superiors i educació d'adults. Pretenem, d'aquesta forma, tenir una imatge relativament completa de la presència de població estrangera als diferents itineraris formatius. L'anàlisi de les dades ens ha de permetre conèixer l'evolució de l'èxit acadèmic a través de l'escolarització d'alumnat estranger en l'educació postobligatòria, l'extensió de l'educació infantil entre la població estrangera, l'escolarització d'adults estrangers en diferents cursos, etc. Intentarem superar l'aproximació purament descriptiva per posar en relleu les distàncies que hi ha entre la població autòctona i la població estrangera en l'àmbit educatiu.

Comencem aquest apartat abordant l'escolarització en el primer cicle d'educació infantil, és a dir, l'assistència a escoles bressol i llars d'infants. La taula 48 recull el nombre d'alumnes escolaritzats en la xarxa d'escoles bressol públiques i privades amb llicència (és a dir, no s'inclouen altres serveis d'atenció a la primera infància com ludoteques, guarderies no autoritzades, mares de dia, etc.).

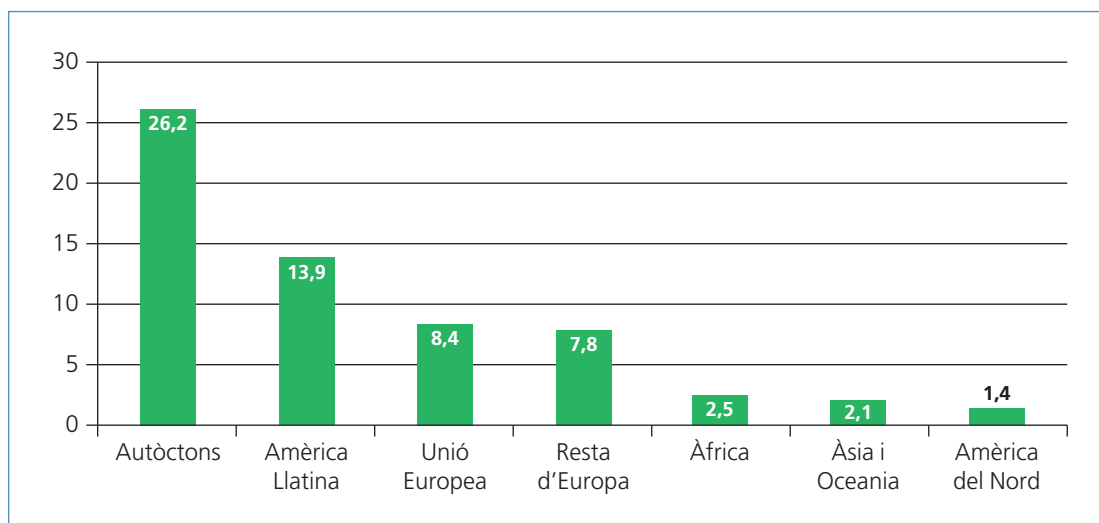
Taula 48. Alumnat escolaritzat al primer cicle d'educació infantil (0-3) en el curs 2011-2012, segons la procedència

Autòctons	Unió Europea	Resta d'Europa	Àfrica	Amèrica	Amèrica Llatina	Àsia i Oceania
87.810	1.193	239	1.062	41	1.353	245

Font: Departament d'Ensenyament. Curs 2011-2012.

L'escolarització dels infants de 0 a 3 anys no és una etapa ni obligatòria ni universal, a diferència de la dels de 3 a 6 anys que, malgrat no ser obligatòria, està pràcticament universalitzada amb percentatges d'escolarització superiors al 99%. A partir del creuament d'aquestes dades amb les aportades pel Padró d'habitants (Idescat), s'han calculat les taxes aproximades d'escolarització en el primer cicle d'educació infantil dels diferents col·lectius d'estrangers.

Gràfic 18. Taxa d'escolarització al primer cicle d'educació infantil, segons la procedència (%)

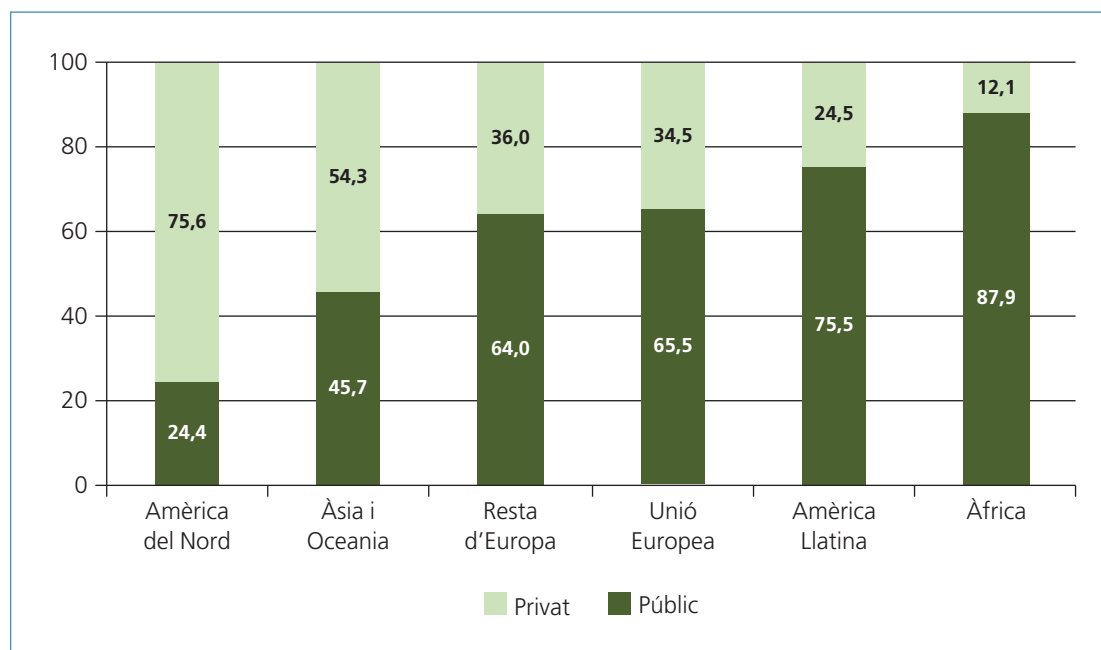

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament i Padró municipal d'habitants (Idescat).

S'ha de tenir present que el càlcul planteja algunes dificultats en la mesura que les dades proporcionades sobre el total de la població s'han obtingut per a la franja d'edat de 0 a 4 anys i l'escolarització abasta dels 4 mesos als 3 anys. Tenint presents aquestes limitacions, podem observar com hi ha una escolarització clarament superior entre la població autòctona (26,2%), en comparació amb la població immigrada. Entre les diferents procedències, el grup amb un percentatge més gran d'infants escolaritzats en la franja de 0 a 3 anys és el d'Amèrica Llatina, amb un 13,9%, seguit a certa distància dels europeus (entorn del 8%), mentre que els infants d'Àfrica, Amèrica del Nord i Àsia i Oceania presenten uns percentatges inferiors al 2%.

Les diferències no es limiten a la taxa d'escolarització, sinó que també són destacables pel que fa a la titularitat dels centres d'educació infantil on els diferents col·lectius s'escolaritzen.

El gràfic 19 mostra com a categories extremes, d'una banda, els ciutadans d'Amèrica del Nord, amb un 75% d'escolarització en centres privats, i, de l'altra, els d'Àfrica, amb un 87,9% d'assistència a centres públics. En les categories intermèdies trobem els infants europeus (un terç dels quals assisteixen a centres privats i dos terços a centres públics); els de l'Amèrica Llatina (un 75% d'escolaritzats en centres públics i un 24,5% en privats), i els d'Àsia i Oceania (que es reparteixen pràcticament en un 50% entre uns i altres centres). Recordem aquí que s'han de llegir aquestes dades tenint presents les diferències apuntades respecte a la taxa d'escolarització i el fet que només es tenen dades dels centres autoritzats d'educació infantil.

Gràfic 19. Escolarització al primer cicle d'educació infantil, segons la titularitat del centre i la procedència (%)

Font: elaboració pròpia a partir del Departament d'Ensenyament. Curs 2011-2012.

Com hem comentat anteriorment, el segon cicle d'educació infantil (de 3 a 6 anys) i l'educació primària són etapes pràcticament universalitzades, amb unes taxes d'escolarització superiors al 99% per a tots els col·lectius. El pes que els estrangers tenen dins del total d'alumnes en aquestes etapes ha anat creixent des dels inicis de la primera dècada del segle XXI. Tal com recull la taula 49, al llarg de la primera dècada del segle XXI, l'alumnat estranger ha passat de ser el 2,8% a ser el 14,1%, i ha assolit el seu punt màxim durant el curs 2008-2009, amb un 15,1%.

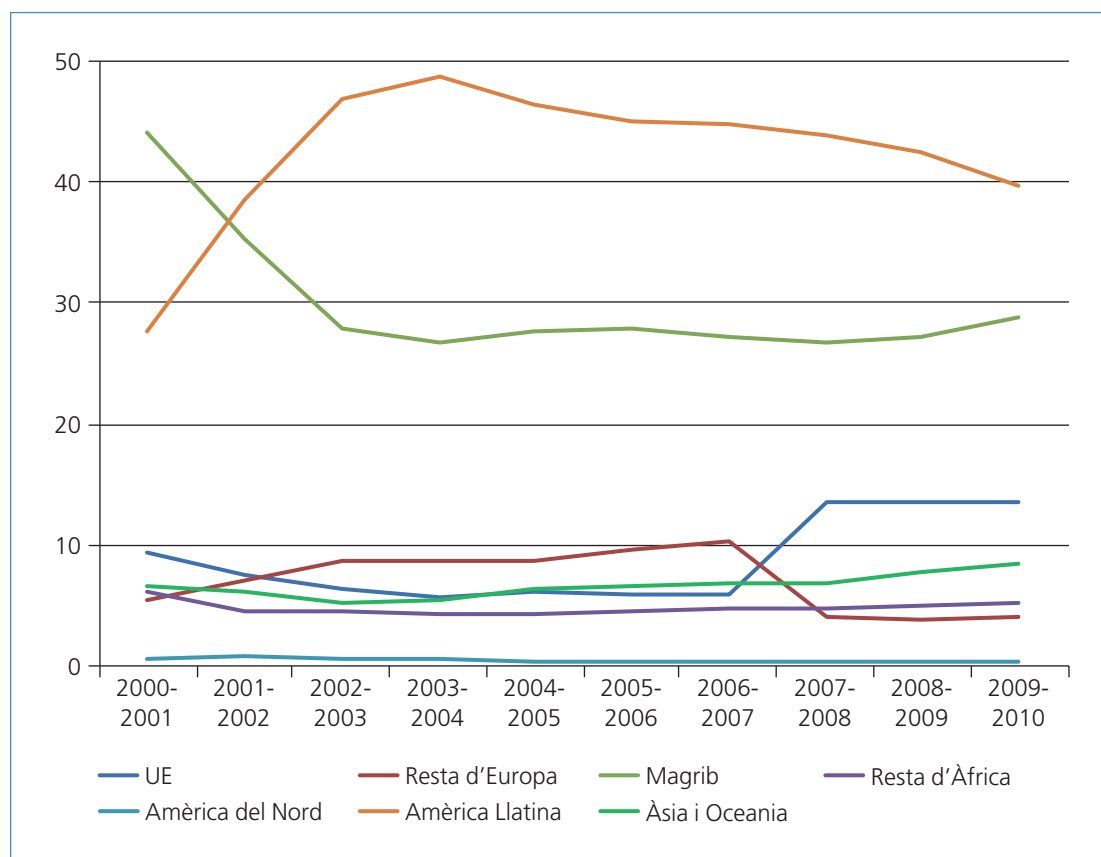
Taula 49. Alumnat escolaritzat a l'educació primària 2000-2010, segons la procedència

	Total alumnat	Estrangers	Estrangers (%)
2000-2001	346.604	9.618	2,8
2001-2002	348.665	14.664	4,2
2002-2003	354.597	22.636	6,4
2003-2004	362.817	32.761	9,0
2004-2005	368.267	40.245	10,9
2005-2006	376.585	47.020	12,5
2006-2007	389.878	53.901	13,8
2007-2008	404.456	59.992	14,8
2008-2009	418.914	63.159	15,1
2009-2010	428.845	60.489	14,1

Font: Departament d'Ensenyament. Sèrie 2000-2010.

Les dades desglossades segons la procedència (gràfic 20) són un reflex del canvi en el perfil migratori comentat respecte a la població estrangera resident a Catalunya durant la primera dècada del segle XXI: durant els primers anys, la població africana, principalment procedent del Magrib, era el col·lectiu estranger majoritari, el qual era, aproximadament, el 45% del total d'estrangers escolaritzats a primària. Aquesta situació es modifica a partir de l'arribada progressiva de població de l'Amèrica Llatina, que a partir del curs 2003-2004 esdevé el col·lectiu estranger majoritari a l'educació primària. La resta de procedències mantenen el seu pes dins del col·lectiu estranger, on s'observa un intercanvi entre les categories «Unió Europea» i «resta d'Europa» a causa de l'ampliació de la UE i, per tant, la modificació dels països integrants de cada categoria. Resumint, les dades posen de manifest, d'una banda, un increment continuat des de l'any 2000 de l'escolarització d'alumnat estranger de totes les procedències, i, de l'altra, una modificació del pes de l'alumnat magrebí i llatinoamericà a favor d'aquest segon, mentre que la resta de procedències mantenen estable la seva proporció respecte al total d'estrangers.

Gràfic 20. Pes de les diferents procedències respecte al total d'estrangers escolaritzats a l'educació primària 2000-2010

Font: elaboració pròpia a partir de Departament d'Ensenyament. Sèrie 2000-2010.

La distribució de l'alumnat estranger d'educació infantil i primària entre els centres segons la titularitat en el curs 2011-2012 mostra més preferència pels centres de titularitat pública entre els estrangers, amb taxes d'escolarització en aquests tipus de centres superiors al 80% en totes les procedències, amb excepció de l'alumnat d'Amèrica del

Nord, que opta en un 66% pels centres públics, i s'assimila, així, a la taxa de l'alumnat autòcton. Els centres concertats són els que acullen un 32,3% de l'alumnat autòcton i xifres marcadament inferiors de l'alumnat estranger: entre el 10% i el 15% de tots els col·lectius, amb l'excepció d'Amèrica del Nord (24,5%). L'escolarització en centres privats no concertats és residual en tots els casos, i és de nou Amèrica del Nord l'excepció amb unes xifres del 9,2%. Cal advertir, però, que l'alumnat d'Amèrica del Nord és un col·lectiu reduït (371 alumnes), de forma que s'ha de ser cautelós amb les interpretacions que deriven d'aquestes xifres.

Taula 50. Escolarització al segon cicle d'educació infantil i primària, segons la titularitat del centre i la procedència

	Públic (%)	Concertat (%)	Privat (%)	Total (%)
Autòctons	66,4	32,3	1,3	100
Unió Europea	86,6	11,6	1,8	100
Resta d'Europa	80,4	16,8	2,8	100
Magrib	89,9	10,0	0,0	100
Resta d'Àfrica	88,3	11,5	0,1	100
Amèrica del Nord	66,3	24,5	9,2	100
Amèrica Llatina	86,3	13,3	0,4	100
Àsia i Oceania	80,2	19,0	0,8	100

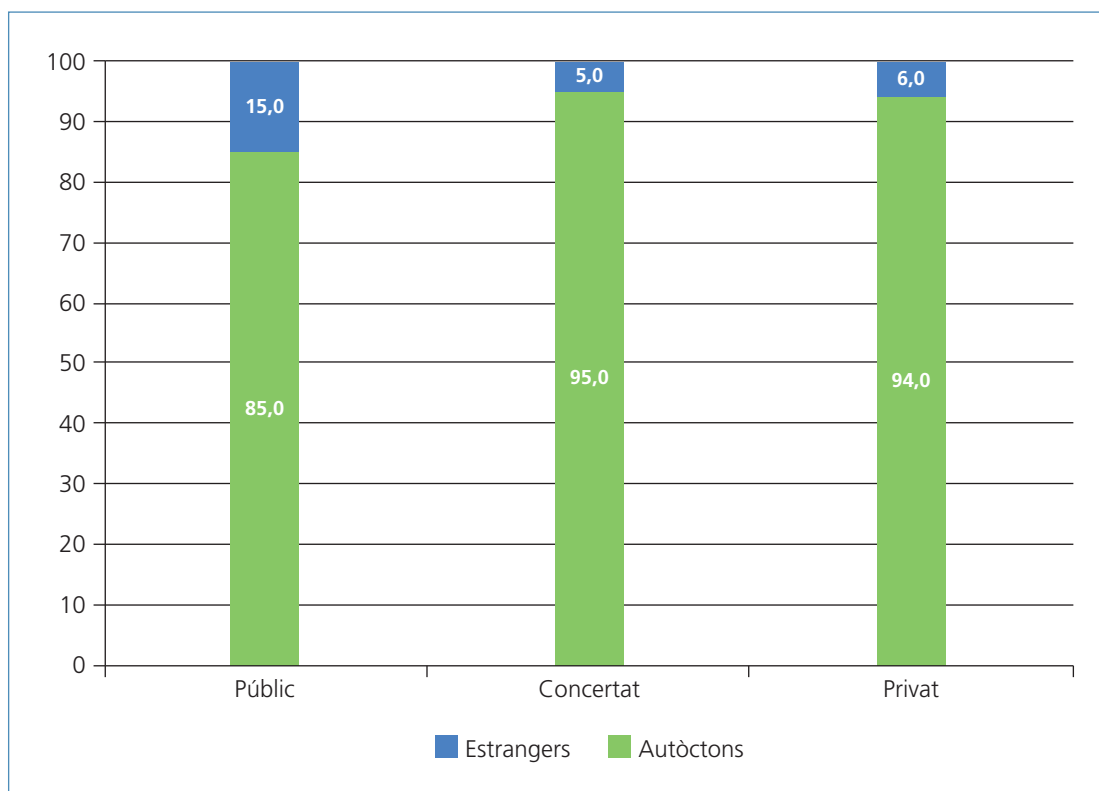
Font: Departament d'Ensenyament. Curs 2011-2012.

Aquesta distribució desigual entre els diferents col·lectius comporta unes composicions marcadament diferents dels diferents tipus de centre. Així, els centres públics concentren un 15% de l'alumnat estranger, mentre que els concertats i els privats se situen entorn del 5%. No és objecte d'aquest estudi, però, la concentració de l'alumnat estranger en determinats centres, i es creen desigualtats importants dins de la mateixa xarxa escolar pública catalana, que ha estat objecte d'investigacions en el món acadèmic i també des de la mateixa Administració pública (Síndic de Greuges).

Passem ara a l'educació secundària obligatòria. La taula 51 mostra l'evolució en l'escolarització d'alumnat estranger durant la primera dècada del segle XXI, i, tal com observàvem en l'educació primària, hi ha hagut un marcat increment que ha estat el resultat de multiplicar per sis la presència d'estrangers als centres d'educació secundària. En el curs 2000-2001, 8.177 estrangers cursaven l'ESO, cosa que equivalia al 3,2% del total d'alumnes d'aquesta etapa educativa.

Durant el curs 2009-2010 hi havia escolaritzats 48.454 infants, cosa que suposava el 17,7%. Aquestes xifres són lleugerament superiors a les comentades per a l'educació primària i s'han de tenir presents alguns elements per explicar-les: en primer lloc, en l'educació primària, una part important de l'alumnat d'origen estranger és nascut a Catalunya i, per tant, no queda recollit a les estadístiques com a alumnat estranger. En segon terme, els llargs processos de reagrupació familiar han suposat en molts casos que els menors reagrupats arribessin a Catalunya en edats superiors als 12 anys i, per tant, s'incorporessin directament a l'educació secundària. I, finalment, és necessari apuntar a l'arribada de de-

Gràfic 21. Escolarització al segon cicle d'educació infantil i primària, segons la titularitat del centre i la procedència (%)

Font: Departament d'Ensenyament. Curs 2011-2012.

Taula 51. Alumnat escolaritzat a l'educació primària 2000-2010, segons la procedència

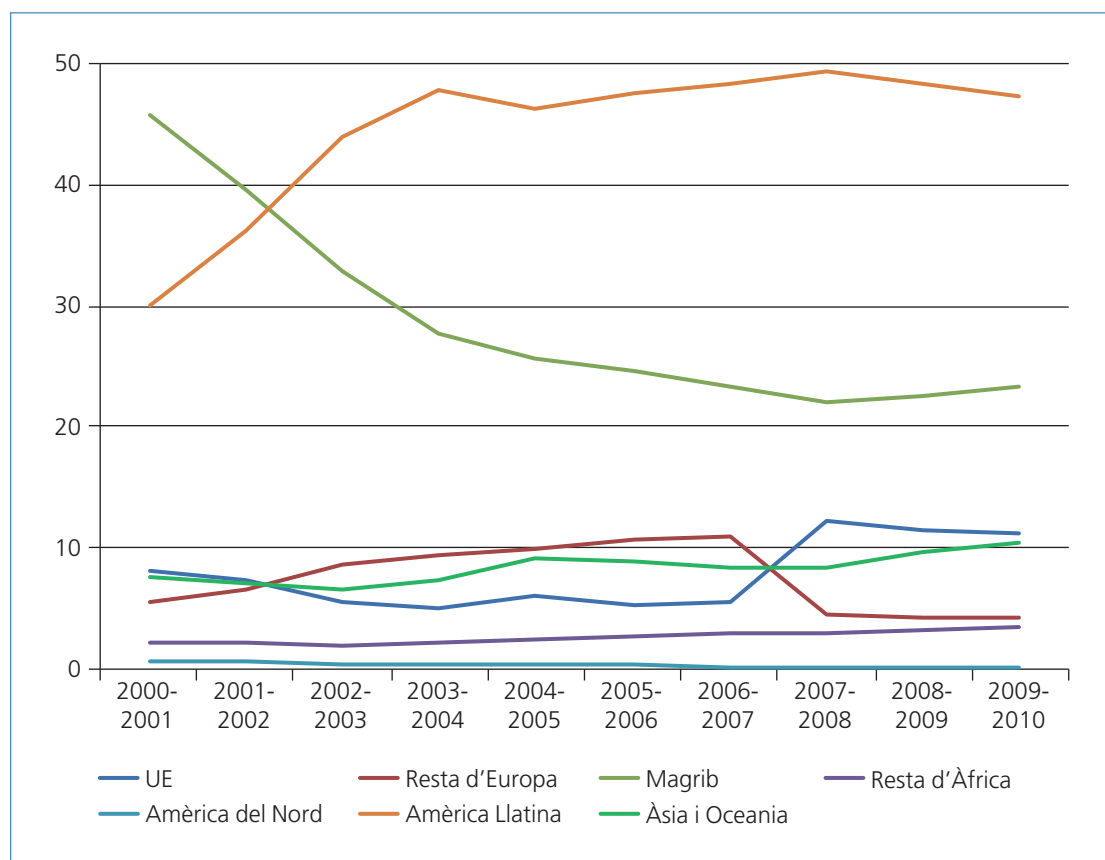
	Total alumnes	Estrangers	Estrangers (%)
2000-2001	257.318	8.177	3,2
2001-2002	253.340	11.090	4,4
2002-2003	253.424	14.955	5,9
2003-2004	256.268	20.233	7,9
2004-2005	258.746	23.532	9,1
2005-2006	260.966	31.160	11,9
2006-2007	264.829	35.864	13,5
2007-2008	269.442	42.444	15,8
2008-2009	271.847	47.528	17,5
2009-2010	274.134	48.454	17,7

Font: Departament d'Ensenyament. Sèrie 2000-2010.

terminades procedències (principalment Àfrica) d'estrangers menors de 16 anys amb voluntat d'incorporar-se al món laboral però que d'acord amb la legislació vigent han hagut de fer una incursió (sovint breu, només d'un any) en el sistema educatiu.

L'anàlisi de les dades desglossades per procedències reïncideix en les dinàmiques observades per a l'educació primària: reducció del pes del col·lectiu magrebí a favor del col·lectiu d'Amèrica Llatina, i manteniment de la resta de procedències, amb les modificacions derivades de l'ampliació de països pertanyents a la Unió Europea. Ara bé, cal destacar que, en el cas de l'ESO, la distància entre els dos col·lectius majoritaris és més clara, els alumnes d'ESO arriben a ser pràcticament la meitat d'alumnes estrangers d'origen llatinoamericà i queda en un 23% els dels Magrib.

Gràfic 22. Pes de les diferents procedències respecte al total d'estrangers escolaritzats a l'educació secundària obligatòria 2000-2010

Font: elaboració pròpia a partir del Departament d'Ensenyament. Sèrie 2000-2010.

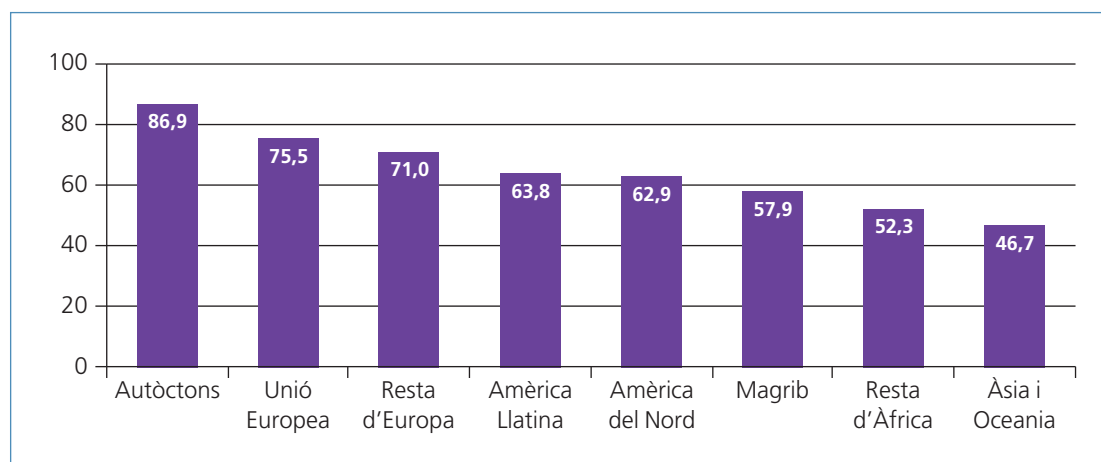
Les dades sobre l'escolarització a l'ESO per al curs 2011-2012 mostren un pes considerable dels centres concertats, tant entre la població autòctona (arriba al 40,6%) com entre la població estrangera. L'alumnat d'Amèrica del Nord continua essent el col·lectiu que acull l'ensenyament concertat en més proporció (37%), però, a diferència del que s'observa en l'educació infantil i primària, prop d'una quarta part de l'alumnat de la resta d'Europa, Amèrica Llatina i Àsia i Oceania estan també escolaritzats en centres concertats. L'ensenyament privat, malgrat continuar essent molt reduït, incrementa el seu pes, principalment entre l'alumnat d'Amèrica del Nord, Europa i l'autòcton.

Taula 52. Escolarització a l'ESO, segons la titularitat del centre i la procedència

	Públic (%)	Concertat (%)	Privat (%)
Autòctons	58,1	40,6	1,3
Unió Europea	83,8	15,0	1,2
Resta d'Europa	73,0	25,0	2,1
Magrib	85,4	14,6	0,0
Resta d'Àfrica	83,2	16,8	0,1
Amèrica del Nord	56,0	36,7	7,3
Amèrica Llatina	78,5	21,3	0,2
Àsia i Oceania	75,6	24,0	0,3

Font: Departament d'Ensenyament. Curs 2011-2012.

L'educació secundària obligatòria finalitza amb l'obtenció del graduat en educació secundària a quart d'ESO, títol que determina la possibilitat de continuar els estudis a través de l'educació postobligatòria (batxillerat o cicles formatius). Les dades sobre graduació per al curs 2010-2011 (les últimes disponibles) mostren diferències importants en funció de la procedència. Mentre que la taxa de graduació se situa en el 86,9% entre l'alumnat autòcton, la xifra es redueix notablement entre els col·lectius estrangers. El gràfic 23 ens permet observar com l'alumnat d'Europa (tant el de la Unió Europea com el de la resta d'Europa) és el que presenta unes taxes d'acreditació més elevades (entre el 70 i el 75%), seguit de l'alumnat procedent d'Amèrica (entorn del 63%). L'alumnat d'Àfrica presenta uns percentatges de graduació inferiors al 60% i el col·lectiu d'Àsia i Oceania se situa en última posició, amb un 46,7% de graduats. Val a dir que seria necessari poder complementar l'anàlisi amb dades complementàries: d'una banda, per aprofundir en les causes d'aquest èxit escolar caldria creuar aquesta informació amb el temps de residència a Catalunya i el nivell instructiu familiar; de l'altra, seria important conèixer les dades de repetició, per saber el percentatge d'alumnes que intentarà graduar-se l'any següent i saber quin percentatge abandona el sistema educatiu sense obtenir el graduat escolar.

Gràfic 23. Alumnes graduats de 4t d'ESO, segons la procedència (%)

Font: Departament d'Ensenyament. Curs 2011-2012.

L'alumnat que obté el graduat en ESO pot continuar el seu itinerari formatiu reglat bé a través de l'opció acadèmica, el batxillerat, bé a través del procés professionalitzador, els cicles formatius de grau mitjà (CFGM). La taula 53 mostra la progressió en el pes que l'alumnat estranger té tant en el batxillerat com en els CFGM respecte al total d'alumnat d'aquests dos itineraris. Una primera aproximació a aquestes dades posa de manifest l'increment progressiu d'alumnat estranger en tots dos itineraris, tot i que molt més accentuat en el cas dels CFGM. En el curs 2000-2001 els estrangers eren l'1,2% de l'alumnat de batxillerat i l'1,4% dels estudiants de CFGM; en canvi, en el curs 2009-2010, el 8,1% dels alumnes de batxillerat i el 15,4% dels de CFGM eren nascuts fora d'Espanya. En nombres absoluts, les dades mostren una distribució pràcticament idèntica d'estrangers entre batxillerat i CFGM, en la mesura que uns 6.930 alumnes estrangers es troben cursant batxillerat en el curs 2009-2010 i uns 6.731 cursaven CFGM. Ara bé, la comparació respecte als autòctons mostra una sobrerrepresentació de l'alumnat estranger en l'itinerari professionalitzador, en la mesura que els autòctons opten pràcticament en una relació de 2 a 1 pel batxillerat. Durant la primera dècada del segle XXI, malgrat que la presència d'estrangers en el batxillerat s'ha anat incrementant progressivament, el seu pes respecte al total d'alumnes d'aquest itinerari s'ha vist beneficiat d'una reducció del nombre d'autòctons en aquesta etapa (motivada principalment per la modificació de la formació professional). I, en un sentit contrari, l'important creixement d'alumnat estranger en el CFGM (s'ha multiplicat per 17 el nombre d'estrangers que cursa formació professional) es veu atenuat per la notable incorporació d'alumnat autòcton a aquesta via formativa.

Taula 53. Alumnat escolaritzat a batxillerat i CFGM 2000-2010, segons la procedència

	Batxillerat			CFGM		
	Total	Estrangers	% estrangers	Total	Estrangers	% estrangers
2000-2001	101.862	1.235	1,2	28.141	390	1,4
2001-2002	96.959	1.576	1,6	30.370	597	2,0
2002-2003	92.844	2.286	2,5	32.302	955	3,0
2003-2004	89.974	3.034	3,4	32.619	1.418	4,3
2004-2005	87.964	3.665	4,2	34.131	1.997	5,9
2005-2006	85.238	4.292	5,0	34.597	2.689	7,8
2006-2007	84.442	5.049	6,0	36.209	3.553	9,8
2007-2008	83.809	5.707	6,8	38.007	4.377	11,5
2008-2009	84.135	6.222	7,4	41.079	5.279	12,9
2009-2010	85.062	6.930	8,1	43.825	6.731	15,4

Font: Departament d'Ensenyament. Sèrie 2000-2010.

Un seguiment complet de l'itinerari formatiu reglat requeriria l'obtenció de les dades de graduació de l'alumnat estranger tant pel que fa al batxillerat com als CFGM, per conèixer la proporció d'alumnes que inicien cada itinerari i aconseguen finalitzar-lo amb èxit i poder establir una comparativa respecte al rendiment de la població autòctona.

Taula 54. Pes de les diferents procedències respecte al total d'estrangers escolaritzats al batxillerat i CFGM, curs 2011-2012

	Batxillerat (%)	CFGM (%)
Amèrica Llatina	50,3	45,6
Unió Europea	16,8	11,9
Magrib	13,3	26,2
Àsia i Oceania	9,2	5,7
Resta d'Europa	7,8	5,4
Resta d'Àfrica	2,3	5,1
Amèrica del Nord	0,4	0,1
Total	100	100

Font: Departament d'Ensenyament. Curs 2011-2012.

Al marge dels itineraris formatius de l'educació secundària postobligatòria, el sistema educatiu català preveu una via de formació per a aquells alumnes que no han obtingut el graduat en ESO: els programes de qualificació professional inicial (PQPI). La taula 55 mostra, per al curs 2011-2012, que un 34,4% de l'alumnat que cursa PQPI és de procedència estrangera, xifra molt superior a les observades en el cas del batxillerat i els CFGM. Aquestes dades impliquen una sobrerrepresentació important de l'alumnat estranger en els itineraris formatius de menys nivell acadèmic, fet que enllaça amb les xifres comentades sobre la finalització de l'educació secundària sense que s'obtingui el graduat en ESO i que determinats col·lectius optin majoritàriament per la via professionalitzadora (CFGM).

Taula 55. Alumnes dels programes de qualificació professional inicial, segons la procedència

	Nre.	%
Alumnat autòcton	4.666	65,6
Alumnat estranger	2.447	34,4
Unió Europea	172	2,4
Resta d'Europa	68	1,0
Magrib	811	11,4
Resta d'Àfrica	150	2,1
Amèrica del Nord	5	0,1
Amèrica Llatina	1.124	15,8
Àsia i Oceania	117	1,6

Font: Departament d'Ensenyament. Curs 2011-2012.

Parem atenció ara als alumnes que assisteixen a centres d'educació especial. Un 20,7% del total d'alumnes d'educació especial són estrangers, percentatge que supera el pes que, com hem comentat abans, l'alumnat immigrant ocupa en els itineraris educatius de règim general. Destaquen, entre el total d'alumnes, el 8,3% originaris d'Amèrica Llatina i el 6,5% procedents del Magrib. Les estadístiques disponibles no ens permeten apro-

fundir en el tipus de necessitat educativa que aconsella l'escolarització en educació especial, però seria interessant aprofundir en aquest punt, atesa la sobrerepresentació del col·lectiu estranger que les dades posen de manifest.

Taula 56. Alumnes en centres d'educació especial, segons la procedència

	Nre.	%
Autòctons	5.227	79,3
Estrangers	1.365	20,7
Unió Europea	115	1,7
Resta d'Europa	43	0,7
Magrib	427	6,5
Resta d'Àfrica	107	1,6
Amèrica del Nord	1	0,0
Amèrica Llatina	549	8,3
Àsia i Oceania	123	1,9

Font: Departament d'Ensenyament. Curs 2011-2012.

L'anàlisi de la formació de persones adultes requereix alguns elements de contextualització previs. En primer lloc, no disposem de les dades desglossades per edats, de forma que no podem aproximar-nos als diferents perfils d'usuaris de la formació d'adults (retorn al sistema reglat d'estudis per als joves, alfabetització de gent gran, etc.). En segon terme, no disposem de dades actualitzades del nivell formatiu de la població adulta per procedències que ens permetin posar en relació la formació d'adults amb les necessitats formatives existents, de tal manera que puguem observar la concordança entre ambdós elements. Finalment, no hi ha dades publicades sobre la finalització dels itineraris formatius. Tenint presents totes aquestes limitacions, plasmem en la taula 57 les dades sobre el pes que les diferents procedències ocupen en la formació d'adults. Aproximadament el 63,4% de les persones inscrites en els cursos formatius d'adults són autòctones i un 36,6% són

Taula 57. Formació de persones adultes, segons la procedència

	Nre.	%
Autòctons	47.699	63,4
Estrangers	27.561	36,6
Unió Europea	1.622	2,2
Resta d'Europa	1.978	2,6
Magrib	11.272	15,0
Resta d'Àfrica	3.673	4,9
Amèrica del Nord	76	0,1
Amèrica Llatina	5.606	7,4
Àsia i Oceania	3.334	4,4

Font: Departament d'Ensenyament. Curs 2011-2012.

estrangeres. Entre les persones estrangeres destaquen les procedents del Magrib, que suposen pràcticament la meitat del total d'estrangers (15%), seguides pels originaris d'Amèrica Llatina (7,4%), la resta d'Àfrica (4,9%) i Àsia i Oceania (4,4%). Les persones d'altres procedències presenten percentatges entorn del 2,5%, i és inexistent l'escolarització d'adults procedents d'Amèrica del Nord.

L'educació superior a Catalunya s'estructura en dues grans vies: la universitat i els cicles formatius de grau superior (CFGs). Als CFGs s'hi accedeix directament a través del batxillerat o mitjançant una prova d'accés des dels CFGM. És important tenir present aquesta estructura del sistema educatiu per no interpretar el CFGs com la continuació natural del CFGM de què hem parlat anteriorment. I això explica, en bona part, que les dades d'estrangers que cursen CFGs siguin més semblants a les comentades en el batxillerat que les comentades en els CFGM.

Taula 58. Alumnat estranger que cursa CFGs, curs 2011-2012, segons la procedència

	Nre.	% respecte total estrangers	% respecte total alumnat CFGs
Alumnat estranger	4.457	100,0	9,1
Amèrica Llatina	2.602	58,4	5,3
Unió Europea	622	14,0	1,3
Magrib	510	11,4	1,0
Resta d'Europa	347	7,8	0,7
Àsia i Oceania	203	4,6	0,4
Resta d'Àfrica	160	3,6	0,3
Amèrica del Nord	13	0,3	0,0

Font: Departament d'Ensenyament. Curs 2011-2012.

Aproximadament el 9,1% de l'alumnat dels CFGs és estranger, i el d'Amèrica Llatina és el col·lectiu majoritari (aproximadament el 58,4% del total d'estrangers en aquesta etapa educativa). El col·lectiu magrebí, majoritari en els CFGM, representa només l'11,4% dels alumnes estrangers dels CFGs, mentre que els originaris de la Unió Europea se situen en segona posició, amb un 14%.

Finalment, creiem oportú abordar el tema de l'accés de la població estrangera a la universitat. Les dades d'alumnat de nou accés a la universitat i la distribució entre els graus de les diferents universitats catalanes han estat sol·licitades al Departament d'Economia i Coneixement però no hem rebut resposta. Seria interessant conèixer, tal com hem observat per als nivells formatius no universitaris, el pes que l'alumnat estranger té respecte al total d'estudiants universitaris. Aprofundint en el nivell universitari, és també necessari abordar la distribució dels estudiants estrangers entre les diferents branques, amb l'objectiu d'avaluar l'existència d'itineraris poc cursats per determinats perfils d'alumnes. També considerem oportú conèixer la població estrangera amb titulació universitària.

3.8. Altres àmbits i dades d'interès no disponibles

Al marge dels àmbits tractats fins ara, creiem que cal incloure dos apartats nous: l'àmbit sanitari, i l'oci i el consum. En primer lloc, respecte a l'àmbit sanitari, malgrat que s'ha fet la sol·licitud al Servei Català de la Salut, no ha estat possible obtenir les dades que ens ajudin a conèixer l'accés a la sanitat de la població estrangera. D'una banda, seria necessari conèixer els estrangers que disposen de targeta sanitària i, per tant, d'accés a la sanitat pública i, de l'altra, l'existència de dades referents a l'ús dels serveis sanitaris en funció de la procedència (visites als centres d'atenció primària, visites a urgències, atenció dels especialistes, intervencions quirúrgiques, etc.).

En segon lloc, considerem incompleta la informació que en aquest informe s'ha donat sobre l'oci i el consum dels estrangers. Les dades referents a aquest àmbit són recollides a Catalunya a través de l'Enquesta de consum i pràctiques culturals. Aquesta enquesta va tenir una primera edició l'any 2001 i es va repetir l'any 2006. Des d'aleshores, però, no s'han recollit dades, de forma que no disposem de dades actualitzades. Tenint present la vinculació existent entre oci, consum i economia, la situació econòmica actual no ens permet donar per vàlides i actuals dades de fa set anys. A més, les dades recollides en aquestes enquestes no tenien en compte la variable procedència, de manera que els resultats no permeten conèixer els hàbits d'oci i consum de la població estrangera i, consegüentment, no és possible establir una comparativa respecte a la població autòctona.

Finalment, al llarg d'aquest informe hem anat assenyalant aquelles llacunes que identificàvem en les dades disponibles per als diferents àmbits tractats i que consideràvem d'importància especial per aconseguir una imatge més completa del tema en qüestió. Volem ara, de forma resumida, elaborar una llista de demandes a realitzar als diferents òrgans responsables:

- Immigració en situació irregular: malgrat ser conscients de la dificultat d'obtenir dades fiables sobre el pes de la immigració en situació irregular, seria necessari disposar d'un creuament de les dades disponibles a través del Padró d'habitants i les proporcionades pel Ministeri de l'Interior sobre permisos de residència per fer una aproximació a aquest fenomen d'especial rellevància social.
- Autoritzacions de treball: les dades sobre autoritzacions de treball a l'àmbit autonòmic no estan disponibles per nacionalitats o procedència, de manera que l'anàlisi es limita a les categories autòctons/estrangers. El Ministeri de Treball i Immigració disposa d'aquestes dades no publicades i, per tant, se'n podria fer la petició a través de la Direcció General d'Immigració.
- Categories professionals: l'Anuari del Ministeri de Treball i Immigració proporciona informació detallada sobre les categories professionals de la població estrangera però no de la població autòctona, de forma que no és possible establir una comparativa. D'altra banda, dins del col·lectiu estranger, seria d'interès conèixer les diferències de categories professionals segons la procedència per identificar determinades tendències socials. Finalment, tot i que és més complex, el creuament d'aquestes dades respecte a les categories professionals ocupades en origen aportarien informació rellevant sobre la sobrequalificació de bona part de la població estrangera que treballa a Catalunya.

- Risc de pobresa: l'Enquesta de condicions de vida elaborada per l'Institut Nacional d'Estadística (INE) recull dades sobre la taxa de risc de pobresa; el nombre de persones més grans de 16 amb material; amb carència d'un determinat nombre de conceptes; amb dificultats per arribar a final de mes; llars que pateixen determinats problemes en l'habitatge i el seu entorn, i transmissió intergeneracional de la pobresa. No obstant això, aquestes dades estan només publicades a escala estatal i no ha estat possible accedir als resultats desglossats per a Catalunya.
- Matrimonis: les dades disponibles sobre les unions matrimonials es limiten a les categories «autòctons/estrangers». Seria convenient i interessant fer una anàlisi desglossada per nacionalitats per detectar patrons en les unions, tant en les mixtes com entre els estrangers.
- Participació electoral: és necessari sol·licitar les dades al Cens de residents estrangers a Espanya (CERE) a escala autonòmica per conèixer la participació en les eleccions municipals i europees d'aquells estrangers amb dret a vot.
- Accés a càrrecs públics: la carrera pública està vinculada per la legislació vigent a disposar de nacionalitat espanyola, de forma que les dades basades en la nacionalitat no aporten informació sobre l'accés de les persones immigrades als càrrecs públics. Seria interessant, en aquest sentit, disposar de dades referents a les persones d'origen migrant que, un cop assolida la nacionalitat, han accedit a llocs de responsabilitat política (regidors, diputats...).
- Associacionisme polític i sindical: la inexistència d'un registre únic d'afiliació política i sindical i el fet que la procedència/nacionalitat no sigui una variable recollida per la major part de partits polítics i sindicats comporta la impossibilitat d'accedir a la informació referent al grau de participació política i sindical de la població migrant.
- Èxit escolar: més enllà de conèixer el pes que l'alumnat estranger té en cada etapa educativa, és necessari conèixer els resultats en finalitzar cada etapa. Aquestes dades estan disponibles per a l'educació secundària obligatòria, però no per a les etapes postobligatòries (batxillerat, CFGM i CFGS).
- Accés a la universitat: seria interessant conèixer les dades d'alumnat estranger que accedeix cada any a la universitat, així com la seva distribució entre els diferents graus o branques de coneixement. El Departament d'Economia i Coneixement disposa d'aquestes dades, tot i que no estan publicades. Tal com hem comentat per a etapes educatives anteriors, és també necessari conèixer la taxa d'obtenció del títol universitari corresponent.
- Formació d'adults: la formació d'adults planteja algunes característiques diferenciades respecte als itineraris formatius de règim general que deriven del fet de ser una via oberta per a aquells que no han pogut formar-se en els itineraris de règim general. Aquesta circumstància fa necessari que l'anàlisi d'aquest àmbit es complementi amb dades referents a les necessitats educatives, com poden ser l'edat i el nivell formatiu de la població adulta per procedències.
- Centre d'Estudis d'Opinió de Catalunya (CEO): al llarg de l'informe s'ha posat de manifest la impossibilitat d'accedir de forma genèrica o detallada a determinades dades d'enquesta com les percepcions de la situació econòmica i capacitat d'estalvi, la satisfacció amb el funcionament de la democràcia, l'autobuïcció en l'eix ideològic o les pautes d'oci i consum. Una via d'accés a aquestes dades seria el Barò-

metre d'opinió del CEO, però aquest no inclou població estrangera en la seva mostra. L'exclusió de la mostra dels col·lectius immigrants suposa, d'una banda, un biaix en la interpretació de resultats que consideren que són extensibles al conjunt de la població catalana, i, de l'altra, la impossibilitat d'entendre l'evolució dels posicionaments polítics derivats de les relacions interculturals i la residència a Catalunya. És per això que considerem necessari modificar els criteris mostrals del Baròmetre d'opinió.

- Categories de procedència: fa referència a la variació en la recollida d'informació pel que fa a les categories de procedència general d'alguns problemes analítics. En primer lloc, algunes bases de dades s'han elaborat a partir de la variable «país de naixement» i altres a partir de «nacionalitat», fet que comporta certes distàncies i dificultats interpretatives. En segon lloc, les categories de procedència són també variables, de manera que al llarg d'aquest informe hem hagut de treballar, per exemple, amb les categories «Amèrica del Nord i Central», «Amèrica Llatina» i «Amèrica del Sud» de forma curiosa perquè en funció de la base de dades la composició de cada procedència era variable. Seria necessari fer una petició als diferents organismes perquè treballessin amb categories equivalents per facilitar la comparativa de dades.
- Variables de control: moltes de les dades presentades en aquest informe i de les diferències observades entre la població autòctona i la població estrangera requereixen variables de control perquè siguin analitzades, principalment, l'edat, el nivell d'estudis i el temps de residència a Catalunya. Aquestes s'han incorporat en la mesura que ha estat possible a la interpretació de les taules, però hem de deixar constància de les limitacions en l'accés a aquesta informació.

4

Vivències i percepcions entorn de la integració de persones immigrades

Després de l'enfocament quantitatiu presentat en els capítols anteriors, en aquest apartat utilitzem una metodologia qualitativa per tal d'apropar-nos a les vivències i a les experiències de les persones immigrades. Amb aquesta voluntat, hem portat a terme un conjunt d'entrevistes semiestructurades a diferents persones que ens han permès aprofundir en les experiències migratòries, els àmbits i les estratègies d'integració a Catalunya. En les entrevistes, partint dels objectius que planteja l'informe, ens hem interessat pels processos d'integració a Catalunya; és a dir, ens hem centrat en els motius d'immigració, en les dificultats principals que es van trobar quan van arribar, en allò que més ha facilitat o que més ha dificultat la seva integració, o en la seva percepció sobre què és la integració i quan s'assoleix. Com en el capítol dedicat a recollir les dades quantitatives, aquests interrogants ens porten a àmbits diversos, com ara el treball, l'educació, les xarxes socials o la participació.

Taula 59. Mostra de persones entrevistades

Homes	Menys de 5 anys de residència	Àfrica (6) Amèrica Llatina (2) Àsia (1) Europa (1)
	Més de 6 anys de residència	Àfrica (1) Amèrica Llatina (3) Àsia (1) Europa (3)
Dones	Menys de 5 anys de residència	Àfrica (1) Amèrica Llatina (3) Àsia (3)
	Més de 6 anys de residència	Àfrica (4) Amèrica Llatina (3) Àsia (2) Europa (6)

En concret, per desplegar aquest estudi qualitatiu, hem entrevistat 40 persones, les quals responen a diversos perfils. S'han tingut en compte les variables de gènere, el con-

text geogràfic de procedència, el nivell d'estudis i el temps de residència a Catalunya per elaborar la mostra. Tot i així, cal advertir que les limitacions pròpies d'aquest informe ens obliguen a prescindir d'una mostra representativa. No obstant això, el ventall de perfils és considerable i ens permet fer una aproximació força completa a les vivències del procés d'integració pel que fa a la població migrant.

Cadascuna de les persones entrevistades expressa un projecte migratori únic i singular. En qualsevol cas, per facilitar l'anàlisi, usem un seguit de categories per poder-ne fer una lectura estructurada. Aquestes categories són les que, durant les entrevistes, s'han detectat com a vertebradores dels seus discursos. Així, d'una banda, ens referim als tres factors bàsics per a la integració: l'idioma, el treball i les xarxes socials. D'altra banda, ens referirem als factors que la propicien o la dificulten: la participació social i política, la seguretat, la normalització de la situació administrativa i les experiències discriminatòries.

4.1. L'idioma: el primer pas cap a la integració

Per a les persones entrevistades, l'idioma és –sense cap mena de dubte– el primer i potser més important pas cap a la integració. Sense conèixer l'idioma, les dificultats per entendre's i per comunicar-se es multipliquen, la qual cosa genera un sentiment d'impotència i d'indefensió que aïlla les persones de l'entorn.

La majoria de les persones entrevistades –independentment de la seva procedència geogràfica– expressen aquesta dificultat inicial i la identifiquen com una de les causes que fan més difícil ser immigrant a Catalunya. Una dificultat que no mitiga el fet d'estar acompanyades per les seves famílies o de comptar amb una xarxa de suport del país d'origen. L'idioma és la primera dificultat amb què topen les persones immigrades; una dificultat que els pot aïllar del context social on inicien la seva nova vida i que, a més a més, els suposa limitacions molt concretes a l'hora d'expressar les seves necessitats, d'anar a comprar o de fer qualsevol tràmit. Tal com ho expressa una de les persones entrevistades:

«Lo más difícil es ir a un país que no conoces y no sabes hablar su idioma. Nadie te entiende y no puedes comunicarte con la gente... Esto es lo peor que te puede pasar.»

Dona, Geòrgia

A les dificultats instrumentals, algunes de les persones entrevistades hi afegixen, també, les dificultats emocionals que els comporta la impossibilitat d'expressar qui són, la seva cultura, la seva manera d'entendre el món, etc. El desconeixement de l'idioma i la incomunicació que comporta, per tant, no sols és una limitació per a la integració en la societat de destinació, sinó que també comporta la frustració de no poder oferir tot allò que cada individu porta de la societat d'origen:

«Aquí llegas con muchas cosas, pero por el idioma –por no dominarlo– no las puedes dar. Es muy frustrante.»

Home, Burkina Faso

L'idioma, en definitiva, pren una rellevància crucial en els processos d'integració. De fet, per a algunes de les persones entrevistades, aquest és el factor principal per desencallar les dificultats a l'arribada. S'alimenta, així, la il·lusió que, un cop s'han assolit uns coneixements suficients de la llengua, s'acabaran les dificultats d'integració. Un dels entrevistats ho resumia així:

«Lo primero es aprender el idioma y conocer a la gente. Si conoces el idioma, lo demás ya está.»

Home, Marroc

L'idioma i la procedència de les persones immigrades

A Catalunya la convivència entre el català i el castellà és una circumstància que pot ser viscuda de maneres molt diferents. En aquest sentit, la possibilitat d'utilitzar el castellà fa que les dificultats inicials que genera la llengua siguin menys acusades entre les persones provinents d'Amèrica Llatina. Per aquest col·lectiu, en tot cas, trobar el català els suposa una sorpresa inesperada i una dificultat afegida amb què molts no comptaven. Ho explicava una de les persones entrevistades de la manera següent:

«Lo que se comentaba allá y lo que la gente decía de España cuando llegué aquí no era nada... Cuando llego a Barcelona me encuentro con que se habla catalán, mientras que la gente de Ecuador no lo comentaba eso, no sabíamos que en Barcelona se habla catalán.»

Home, Equador

A més de la sorpresa que els representa descobrir el català, les persones immigrades d'origen llatinoamericà han de fer un esforç, també, per fer-se entendre, per adaptar el seu castellà al que es parla aquí. Això comporta certa dificultat, no sols de comunicació instrumental, sinó també d'identitat idiomàtica. S'adonen que van perdent la seva manera de parlar i enyoren les seves paraules i la capacitat expressiva que aquestes contenen. La llengua, tal com ho explica una de les entrevistades, és tant una forma de comunicació com d'identificació:

«Aún hablando en castellano aquí a veces tengo que cambiar el discurso para hacerme entender, para no sentirte diferente.»

Dona, Bolívia

El desconcert idiomàtic és encara més greu entre les persones que arriben des de països amb idiomes no llatins. Per exemple, les persones entrevistades de Pakistan, Bangladesh i l'Índia afirmen que, en arribar a Catalunya, desconeixien quins eren els idiomes que s'hi parlaven. No tan sols ignoraven l'existència del català, sinó que tampoc no sabien que venien a un lloc on es parla el castellà. Possiblement perquè provenen de països que havien estat colònies angleses o per la importància de la llengua anglesa en el món dels negocis, pensaven que a Catalunya l'anglès també seria l'idioma vehicular:

«Yo llegué a Cataluña hablando inglés, y no sabía que aquí había otro idioma. Yo pienso que hablamos en todas partes inglés, y es un poco rollo que no sea así.»

Home, Pakistan

Persones immigrades d'altres procedències, especialment els europeus, també pensaven que, almenys inicialment, podrien fer-se entendre amb l'anglès. En aquests casos va resultar una sorpresa desagradable adonar-se que aquí, en general, l'anglès no és un idioma amb el qual et puguis comunicar.

En definitiva, sigui per uns o altres motius, totes les persones entrevistades consideren que l'aprenentatge de l'idioma és el primer pas imprescindible cap a la integració. En aquesta direcció, totes expressen els esforços fets per aprendre'l bé assistint a cursos, estudiant de forma autodidacta, mirant la televisió o parlant i relacionant-se amb la gent al carrer.

Català o castellà?

Un dels temes recurrents en abordar la integració idiomàtica fa referència a la capacitat per parlar en castellà i en català. N'hi ha prou amb una de les dues llengües? És millor, des del punt de vista de la integració, optar per una o per l'altra? Totes dues són imprescindibles?

Situats en aquests interrogants, podríem suposar que les persones immigrades d'origen llatinoamericà, que ja dominen el castellà, tenen assegurada la comunicació i, per tant, el camí més fàcil cap a la integració. Tot i això, la majoria de les persones entrevistades consideren que el castellà els és insuficient i que, per tant, el català és un idioma important perquè s'integrin.

Així, la majoria de les persones immigrades llatinoamericanes entrevistades han sentit en algun moment la necessitat d'aprendre el català. Els motius són diversos. D'una banda, tenen a veure amb l'oportunitat que ofereix el català d'ampliar les relacions i caure bé a les persones d'aquí. De manera molt resumida, es podria dir que el fet de dirigir-se en català a un català facilita molt la presa de contacte i la connexió inicial. El català és, doncs, fonamental per integrar-se en aquelles xarxes socials on el català és l'idioma d'ús predominant.

D'altra banda, també es valora positivament el domini del català en altres àmbits com el laboral o l'educatiu. El català és considerat important tant per treballar com per progressar laboralment, ja que sovint és imprescindible per optar a feines més qualificades. També és fonamental en l'educació: el català és un requisit per accedir a estudis determinats, és la llengua vehicular dels estudis reglats (tant d'itinerari acadèmic com professional), s'utilitza també a la universitat i, de forma genèrica, es considera necessari el seu coneixement per ajudar els fills a fer els deures de l'escola.

Algunes de les persones entrevistades, probablement amb contactes i coneixements previs de la realitat catalana, ho tenien molt clar des dels inicis:

«Bueno, para comenzar, el mismo día que aterricé ya comencé a estudiar catalán. Llegué a las 15 h de la tarde y por la noche estaba tomando mi primera clase de catalán. Mi pareja me había matriculado y, de hecho, yo ya había tomado algunas clases online en catalán porque sabía que había una posibilidad de establecernos por un tiempo y era conveniente... para congeniar, para ser parte de la

ciudad. Yo estaba acostumbrado a que en el lugar que fueras haz lo que vieras. Por eso trato de involucrarme en lo que puedo con la ciudad y aquí, si la cultura es en catalán, lo mejor que puedo hacer es aprender catalán desde el inicio.»

Home, Hondures

Els motius esgrimits anteriorment per a l'aprenentatge del català no són exclusius dels immigrants llatinoamericans, sinó que són compartits per la majoria de les persones entrevistades, independentment dels seus orígens. Relacionar-se amb la població del país, millorar les oportunitats laborals, accedir als estudis o ajudar els fills amb les tasques escolars són motius que acaben empenyent la majoria de persones immigrades a aprendre el català. A aquestes els sembla imprescindible entendre'l, amb independència que després s'animin a expressar-se en català o no.

«Cuando el niño empezó en la guardería, y entendí el sistema de escolarización de aquí, pensé, uf, yo también necesito el catalán. Y fue entonces cuando me apunté a una escuela privada que me encanta. Yo ahora entiendo el catalán 100% y puedo leerlo sin problemas. Pero hablar ya cuesta más... y como me entienden en castellano...»

Dona, Rússia

Tot i expressar la necessitat del català, la majoria de les persones entrevistades, un cop arribades a Catalunya, comencen per aprendre el castellà. Les raons són principalment instrumentals: consideren que el castellà és més útil, ja que és un idioma que es parla a molts altres llocs i, per tant, facilita la mobilitat residencial. A més, els permet relacionar-se i treballar sense dificultats, ja que és una llengua parlada i entesa a Catalunya. De fet, algunes de les persones entrevistades, de diferents orígens, expressen que inicialment no van percebre la utilitat del català, ja que estudiaven màsters i cursos especialitzats on únicament s'impartien les classes en castellà, utilitzaven el castellà a la feina i es movien en cercles socials on el castellà era la llengua vehicular. En aquest sentit, és necessari remarcar la importància de l'entorn social i les característiques lingüístiques d'aquest a l'hora de determinar quina és la llengua d'ús habitual. En aquells contextos on el castellà és la llengua majoritària, la població migrant, amb independència d'haver entrat en contacte amb el català i el castellà, acaba decantant-se per aquesta última.

«No sabía nada de nada. Hace 5 años no sabía ni como se decía hola en catalán. En la escuela de adultos de Premià hice catalán y castellano durante unos dos meses y, la verdad, como tengo facilidad, aprendí un poco enseguida (...) Luego tuve que escoger entre el adéu y el adiós, y me quedé con el adiós, es decir, con el castellano. Lo elegí por ser un poco realista, porque al principio lo mezclaba todo y porque en el trabajo necesitaba más el castellano que el catalán.»

Home, Senegal

Ara bé, com comentàvem amb anterioritat, encara que es comenci aprenent el castellà, arriba un moment que es considera necessari o que sorgeix un interès, per raons diver-

ses, per aprendre també el català. La causa es troba en alguns casos en la possibilitat d'accedir a un mercat laboral on el català és imprescindible, en altres és la voluntat de conèixer la llengua en què estudien els fills i, en una bona part dels entrevistats, apareix una justificació de caràcter relacional: quan les xarxes d'amistats estan compostes per persones catalanoparlants, tard o d'hora, neix l'interès per conèixer aquesta llengua. En altres paraules, el català s'aprèn també per qüestions afectives, perquè comences a relacionar-te i crear vincles amb persones catalanes que motiven el seu aprenentatge. Tornarem sobre aquest punt més endavant.

«Cuando el catalán era como una obligación, pasaba un poco del tema; cuando ya le tuve estima a Cataluña porque me pareció bien, porque me divierte o lo que sigui, he començat a parlar-lo, a partir d'això ja m'agrada i em diverteixo. No hay que ser tan utilitarista. Tú aprendes catalán porque es parte del país, porque quieres formar parte de aquí. Al final la estima, el afecto... si tu vols formar part de Catalunya, la llengua és fonamental.»

Home, Argentina

Així doncs, amb més o menys dificultat, amb més o menys formalitat, pràcticament tothom acaba entenent el català, encara que hi ha persones que decideixen no parlar-lo mai i relacionar-se només en castellà. En altres paraules, es considera necessari l'aprenentatge del català, especialment la seva comprensió, tot i que no sempre se'n faci ús i s'opti preferentment pel castellà. Això és, sovint, una decisió estrictament instrumental: han après primer el castellà i, encara que entenen el català, els costa expressar-se en aquest idioma. En alguns casos, després de l'esforç inicial d'aprendre a comunicar-se en castellà, ja no es veuen capaços de fer-ho amb una segona llengua o, simplement, no ho perceben com a indispensable:

«El catalán me costó mucho, sobre todo porque aquí normalmente la gente mayor te habla en catalán, por no decir todos. Me ha costado en un principio, los primeros meses, pero ahora bien. Lo entiendo perfectamente, aunque lo hablo muy poquito.»

Dona, Bolívia

Una actitud molt diferent la trobem entre algunes de les persones entrevistades que han experimentat l'aprenentatge del català com una obligació, fet que els ha generat una certa animadversió envers aquesta llengua. En aquests casos, afirmen que entenen el català però manifesten de manera explícita que no se'ls pot obligar a parlar-lo:

«Es que a lo mejor desde hace un tiempo lo de la lengua es como una imposición... Y yo entiendo perfectamente la importancia de la lengua para un pueblo, pero el problema se presenta cuando te lo imponen, ¿no? Yo creo que la gente es muy reacia a las imposiciones.»

Home, Colòmbia

Algunes de les persones entrevistades senten que la política de normalització lingüística desvalora el castellà, especialment quan aquesta és la seva llengua materna, i això

alimenta també aquest sentiment de rebuig vers el català. Ahora, alguns se senten discriminats si algú els contesta en català quan ells parlen en castellà. Una altra de les persones entrevistades de Colòmbia ho expressa així:

«Dificultades un poco por la gente que no tolera la inmigración, ya que nosotros nos intentamos amoldar y adaptarnos a una vida normal. Por ejemplo, yo el catalán lo entiendo, pero por temor a expresarlo no me atrevo a hablarlo. Y hay gente que me está escuchando hablar en castellano y me hablan en catalán.»

Home, Colòmbia

Simultàniament, i de manera paradoxal, les persones migrades que decideixen parlar en català consideren que se'ls posa molt difícil perquè les persones catalanoparlants no els ajuden a practicar-lo. Es queixen, en aquest sentit, del fet d'obtenir respostes en castellà fins i tot quan s'adrecen als seus interlocutors en català. Molts afirmen que la seva presència provoca sovint que el grup de persones catalanoparlants amb qui es relacionen canviï al castellà. Això, expliquen, no els ajuda a aprendre'l ni a integrar-lo com a llengua d'ús habitual:

«Fins i tot quan jo parlo en català, moltes vegades em contesten en castellà. És un procés estrany. Jo crec que veuen que sóc llatina i per això canvien l'idioma.»

Dona, Argentina

Finalment, pel que fa a l'aprenentatge de l'idioma a través dels cursos de català (també, eventualment, dels de castellà), les persones immigrades destaquen algunes dificultats. A vegades es fa difícil l'assistència i s'acaba interrompent el curs per qüestions d'horaris de treball o d'altres incompatibilitats de temps. En altres ocasions, els cursos agrupen persones amb perfils molt diferents, de manera que és complicat harmonitzar els ritmes d'aprenentatge. I, en tercer lloc, destaca també la crítica a les dinàmiques pedagògiques dels cursos, basades en tècniques infantils i poc preparades per a l'ensenyament d'adults.

«Quan vaig arribar vaig fer un curs de català d'aquests gratuïts, però em vaig desil·lusionar perquè aquest primer curs era molt genèric, ja que agrupava molts perfils, i jo anava més ràpida. Vaig decidir estudiar-lo pel meu compte. A la casa on vivia hi havia una biblioteca molt gran i vaig començar a llegir i vaig aprendre sola i amb els llibres.»

Dona, Sèrbia

«En esta sala hay 20 alumnos, dirás cómo puede el profesor ayudar a cada uno. Y están como en la guardería, con dibujos 'pastanaga' y ya, ni gramática ni nada. Escolta i repeteix, escolta i repeteix... la gente tenía diferentes niveles y bueno... al final del curso de veinte hay solo tres, que son los que necesitan el documento de arraigo.»

Home, Ucraïna

4.2. El treball: columna vertebral de la integració

Per a la majoria de les persones entrevistades, el treball és l'eix central de la integració. És una part fonamental en les seves vides i, consegüentment, la situació laboral determina de manera clara sentir-se integrat. En ser interrogats sobre les seves trajectòries vitals a partir del moment d'arribada a Catalunya, les persones entrevistades estructuren els seus relats a partir de les experiències ocupacionals que han tingut.⁶ Aquesta reconstrucció vital a través de l'activitat laboral és previsible i proporciona els recursos econòmics necessaris per viure i, per a la major part de les persones entrevistades ha estat, alhora, el motiu de la migració.

Molta flexibilitat i molta activitat

Una primera ullada a l'activitat laboral de la població migrant posa de manifest que, independentment del nivell d'instrucció, les trajectòries ocupacionals destaquen per un grau elevat de versatilitat i mobilitat laboral. És a dir, especialment en els seus inicis al nostre país, les persones entrevistades afirmen haver estat capaces de desenvolupar moltes feines diferents, tot i que la majoria eren de baixa qualificació. A més a més, bona part de les persones immigrades entrevistades que van arribar fa vuit o deu anys van iniciar la seva trajectòria laboral en situacions administrativament irregulars. Aquesta irregularitat anava acompanyada sovint d'uns treballs desenvolupats en condicions laborals molt precàries i que es concentraven en sectors com la restauració, la cura de gent gran i els serveis de neteja.

«Antes de la residencia trabajé hasta limpiando escaleras. Y luego, ya con la residencia, trabajé en el Champions y en el Carrefour como cajero, trabajé también en el Caprabo y en el Consum. Es lo que comentaba antes: cuando me quedaba sin trabajo a mi no me daba tiempo ni de hacer la solicitud del paro, enseguida encontraba otro. Más tarde, ya hace tres o cuatro años, trabajaba de teleoperador y me quedé en paro.»

Home, Equador

La professionalització ocupacional és llarga i difícil tal com resumeix la cita següent, extreta d'una de les entrevistes:

«Laboralment em va costar fer el salt del call center a activitats on el català i el castellà eren l'idioma vehicular, i tot i que a mi em semblava tenir un nivell suficient, els empresaris no ho consideraven així. Recordo un cas concret que per marxar del call center buscava pràctiques a tot arreu i vaig fer sol·licituds per fer-ne i no em van agafar, i vaig pensar: què he de fer si ni tan sols m'agafen per fer

6. A tall d'informació, disset de les persones entrevistades treballen per compte d'altri i set, per compte propi. Les professions són diverses: restauració, cura de la gent gran, professorat, món sanitari, ONG.

D'altra banda, també hi ha diversitat pel que fa als nivells instructius de les persones entrevistades (dinou han cursat estudis universitaris, quinze estudis secundaris i sis estudis primaris o no tenen estudis).

pràctiques...? Ho vaig trobar molt trist, no tenia entrada al mercat laboral ni tan sols treballant gratis.»

Home, Itàlia

Fins fa quatre o cinc anys, la majoria d'experiències ocupacionals de les persones entrevistades eren d'estar sempre en actiu. Hi havia una mobilitat laboral elevada, que els permetia passar amb certa facilitat d'una feina a una altra. L'accés al treball no era complicat, sempre que s'acceptessin posicions laborals de baixa qualificació o, en tot cas, una qualificació per sota de les aptituds i la formació de la persona contractada. I aquest era principalment un dels problemes principals amb què es trobava bona part de la població migrada: la manca d'adequació entre el tipus d'ocupació i el nivell de formació. En aquest sentit, tal com ens expliquen les diferents persones entrevistades, fer treballs no qualificats quan es disposa d'una formació universitària és possible als inicis de l'arribada al país, però amb el pas del temps la situació es converteix en insostenible. Les persones es van sentint desaprovades i frustrades, i es va generant un malestar creixent:

«Yo siempre aspiraba a algo más, porque tenía mis estudios. Empecé a hacer la convalidación del título, porque era como si me faltara algo, ¿sabes? Trabajar de camarera era divertido, conocí a mucha gente, pero siempre faltaba ese algo. Siempre pensaba en que tenía que hacer algo más. Luego descarté la posibilidad de convalidar mi licenciatura en filología rusa, porque el ruso es poco conocido aquí. No vi como apostar por eso, como encontrar un trabajo en esto.»

Dona, Geòrgia

D'altra banda, entre les persones entrevistades està molt estesa la idea que, tot i la facilitat per trobar feina, les possibilitats de promoció són molt reduïdes per a una persona migrant. Encara que la persona estigui formada i preparada, són nombrosos els límits que impedeixen les persones immigrades ascendir laboralment. Com a conseqüència d'això, moltes d'elles aspiren a establir-se pel seu compte i iniciar un negoci propi. I és en aquesta manca d'oportunitats on es detecta una de les barreres principals per a una integració efectiva. En altres paraules, el simple accés a ocupacions de baixa qualificació no es percep com una via cap a la integració; perquè aquesta sigui efectiva, hi ha d'haver possibilitats reals de promoció laboral.

«Bueno, a ver, sí que me he sentido discriminada, en el sentido que no hay movilidad social, aquí no asciendes. Yo siempre digo que aquí hay cierto trato hacia los inmigrantes. Cuando estás por un nivel inferior a la media española te tratan de maravilla, pero si vas ascendiendo un poco y sobrepasando el nivel de la gente española no te dejan ascender.»

Dona, Ucraïna

Així, malgrat que les oportunitats laborals puguin haver-se plantejat en temps passats com a més probables, aquestes han anat freqüentment acompanyades de certes limitacions per a l'ascens social. L'accés a les universitats, però també a la carrera pública s'observen com dos dels reptes encara pendents per a la població migrant.

«Las universidades son a día de hoy un reducto para gente local, no hay oportunidades. Tampoco puedes ser funcionario público, que en Argentina y estos países, ser funcionario público era lo que realmente te impulsaba a ser realmente parte de la sociedad. Ser policía, ser funcionario...»

Home, Argentina

Aquesta situació és frustrant per a les persones immigrades, però també comporta limitacions per a la mateixa societat receptora, ja que suposa un desaprofitament del potencial de les persones immigrades que viuen a Catalunya. L'excepció a aquest desaprofitament de les capacitats de la mà d'obra migrant la constitueixen aquells casos en què es necessita contractar persones estrangeres per cobrir llocs específics de treball, per la manca de professionals nacionals en el sector o per les característiques específiques de la feina. En aquests casos, l'entrada al món laboral és més coherent amb la formació prèvia i això facilita el procés d'integració. S'ha de tenir present que per a aquestes persones es redueixen els tràmits a seguir, en tant que no és necessari que convalidin el seu títol universitari i hi arriben amb visat de treball i amb l'oferta laboral corresponent. Aquest és el cas d'algunes de les persones entrevistades que així ho expliquen:

«Llegué con visado de trabajo, porque me hicieron una oferta para trabajar como neuropediatra, una jornada completa. Trabajo en distintos lugares y fuera de Barcelona. Yo estoy muy bien porque creo que lo que marca mucho la estabilidad es lo económico.»

Dona, Bolívia

La crisi, l'atur i el col·lapse de la integració laboral

La integració no és efectiva quan no hi ha promoció laboral, però esdevé inexistent quan desapareix fins i tot l'accés a una ocupació. Aquest ha estat el primer impacte de la crisi que s'inicià ja fa quatre o cinc anys. Homes i dones amb una llarga experiència ocupacional, que fins llavors no havien tingut cap dificultat per trobar feina, i que treballaven de supermercat en supermercat, de restaurant en restaurant o d'hotel en hotel, es troben, ara, en una situació molt delicada. La precarietat més intensa ha tornat a les seves vides quotidianes, ja que estan sense feina o treballant unes poques hores a la setmana, amb la necessitat de seguir cercant treball per completar una jornada laboral que els permeti arribar a finals de mes.

La situació de crisi ha desvirtuat aquella situació de molta activitat i elevada versatilitat que observàvem en els inicis de l'arribada de població estrangera. Així, les persones arribades més recentment es troben majoritàriament en situació d'atur, formant-se els més joves o buscant treball els adults. Actualment, la situació laboral s'ha tornat molt complexa i, tal com diuen les persones entrevistades, és impossible tant trobar feines *irregulars* com accedir a treballs *regulats* quan no es disposa d'una bona formació i d'un arrelament sòlid. Totes les persones entrevistades manifesten patir els efectes de la crisi. Unes vegades perquè estan cercant feina, d'altres perquè perilla el lloc que ocupen o, simplement, perquè els preocupa la incertesa del seu futur. L'arribada de la crisi ha dificultat molt les coses i ha fet encara més difícil la possibilitat d'ascendir professionalment. Això afecta to-

tes les persones que viuen a Catalunya, però de manera especialment intensa les que provenen de la immigració:

«No, no he podido trabajar porque en los sitios que he buscado o piden la documentación legal o ya te dicen que no quieren extranjeros, que prefieren los españoles. Es un poco como decir 'fuera los inmigrantes... fuera'. Ya no tenemos oportunidades de trabajo. (...) Es un poco decir 'fuera inmigrantes', lo he notado, y eso te pone mal, te pone muy mal porque es como que tú no eres de aquí, tú no tienes razón de trabajar. Desanima bastante (...) los que están fuera y no viven la realidad de un inmigrante no pueden entender lo que realmente estás sintiendo y viviendo. Un inmigrante vive la exclusión, la no oportunidad de poder alzar el vuelo, poder progresar como ves a los otros progresar, te sientes menos, y anímicamente esto afecta bastante.»

Dona, Equador

La situació de crisi ha agreujat de tal manera les dificultats per a la integració que, actualment, en la cerca de treball, per exemple, es torna a fer palesa, de manera clara, la distinció entre els 'd'aquí' i 'els de fora'. Això fa, per a moltes de les persones entrevistades, més difícil integrar-se a Catalunya. Senten que se'ls veta l'accés al mercat de treball, a la funció pública, a treballar a les universitats, als mitjans de comunicació, etc. I recorden i reivindiquen la importància d'integrar les persones immigrades, d'acceptar la diversitat en totes les esferes de la societat catalana. En paraules d'un dels nostres entrevistats:

«Es importante para la sociedad que el inmigrante pueda conducir un autobús, que se pueda integrar en cualquier parte de la sociedad (...) Es importante intentar que haya más inmigrantes en la Administración pública, en la policía, en la guardia urbana. Eso beneficia a la sociedad porque maneja más códigos.»

Home, Burkina Faso

«Los medios de comunicación están vetados. Salvo Televisión Española que tiene una periodista que su padre es de Guinea Ecuatorial y una reportera rusa (...) Pero en general no hay ni simbólicamente, como lo hacen en Inglaterra. Que se vea con normalidad en la tele. ¿Qué día veremos a un inmigrante presentando las noticias en TV3? En TV3 el inmigrante sólo hace de inmigrante, y es el que limpia, no hay ningún inmigrante a nivel igualitario.»

Home, Argentina

Algunes de les persones entrevistades estan travessant dificultats significatives que fan que es replantegin, en certa manera, què fan aquí, tot i que això no vol dir necessàriament que vulguin o puguin tornar al seu país d'origen. Altres, però, depenent sobretot del país del qual provenen i de les seves situacions personals i familiars, viuen el dramatisme de la crisi sense poder ni pensar en l'opció d'un retorn. Una de les persones entrevistades es replanteja les coses arran de la manca d'oportunitats laborals:

«Primero que este mundo es muy cerrado, el mercado es muy pequeñito aquí y con la crisis, pues está resultando bastante difícil. (...) Llevo bastante tiempo en paro. Si no fuera por el trabajo yo estaría encantada de vivir aquí. He conocido gente muy amable, mi pareja, su familia, pero...»

Dona, Polònia

En conclusió, hem constatat com la feina actua com a columna vertebradora de la integració, tot i que, fins aquest moment, les experiències de les persones entrevistades posen de manifest que aquesta via a la integració ha estat majoritàriament deficient. Durant una primera etapa, quan el treball era abundant, la seva baixa qualificació i les dificultats de promoció actuaven com a limitacions per a una integració efectiva. Més recentment, quan la crisi ha reduït dràsticament les oportunitats laborals, l'atur ha posat de manifest els dèficits d'integració i ha mostrat la feblesa dels processos iniciats en períodes anteriors.

4.3. La xarxa social: relacions per integrar-se

En els processos d'integració, les relacions socials adquireixen un paper central, juntament amb l'aprenentatge de l'idioma i el treball. Per tant, abordem la xarxa social com a tercer pilar de la integració identificat per les persones entrevistades. La potència de les xarxes mixtes.

De les 40 persones entrevistades, 11 formen part d'una relació afectiva mixta; és a dir, tenen una parella nascuda a Catalunya. Totes elles consideren, de manera unànime, que aquesta situació els ha fet el procés d'integració molt més fàcil i efectiu, ja que interpreten que segurament han pogut experimentar un procés privilegiat. Més enllà de si s'ha format una parella mixta o no, totes les persones immigrades entrevistades ens confirmen la importància per a la integració de les relacions que s'estableixin amb les persones nascudes a Catalunya. Els afectes i les estimes interpersonals són els elements que apropen, de forma més evident, a la societat receptora. En paral·lel, s'afirma que quan les xarxes socials queden limitades a les relacions amb compatriotes, s'accentua el risc de quedar aïllat i tancat en un mateix. Les xarxes mixtes permeten, doncs, les relacions amb persones de fora del cercle del país d'origen i es converteixen en un senyal d'integració clar a la societat receptora. Tal com ho explica una de les persones entrevistades:

«No busqué mi pareja por su nacionalidad, pero también ayuda que él sea de aquí y... no sé... al principio tenía muchos amigos extranjeros y ahora cada vez menos. Y creo que es una señal de que estoy integrada porque al principio buscaba a la gente como yo, con las mismas vivencias, y ahora ya no.»

Dona, Polònia

Així doncs, disposar d'una xarxa social formada per més persones d'origen català que del país d'origen o d'altres països és percebut com una prova inequívoca que «un ja és d'aquí». D'alguna manera, les persones deixen de sentir-se migrants –encara que no en tots els casos– quan les seves relacions no depenen dels vincles d'origen i quan, en definitiva, s'identifiquen i es preocupen per les coses que passen a Catalunya.

«Mantenia siempre relaciones con la gente, he hecho amistades con la gente de aquí, porque hay gente que se encierra, gente que sólo quiere hablar georgiano o ruso. (...) En mi caso, quizás por el bar o porque siempre he sido una persona muy abierta, y porque las tradiciones georgianas son muy similares a las de aquí, pues, no sé, por amistades empiezas a pensar que vale... que ahora ya eres de aquí.»

Dona, Geòrgia

«Compartir con la gente de aquí. De hecho nuestra mejor amiga es catalana y eso nos ha ayudado mucho (...) El compartir las festividades: la fiesta de la Mercè, el Sant Jordi, la castañada... el comer la comida de aquí... como si fuera mi casa. De hecho aquí somos culés culés»

Home, Colòmbia

En tots els casos, les relacions amb les persones d'aquí actuen com a referents capaços d'explicar com funcionen les coses i d'orientar quan es troben amb problemes. És imprescindible tenir a qui preguntar les coses i les xarxes socials satisfan també aquesta funció:

«Para integrarme lo que hice fue establecer contactos y homologar el título. Y conocer personas que tuvieran los mismos intereses que yo (...) Tener ciertas relaciones con la gente y entonces ya sabes como funcionan la cosas. Y tener contactos en los diferentes ámbitos sociales, por si tienes un problema tener a alguien que te lo pueda resolver.»

Dona, Ucraïna

Incorporar-se a una societat tancada

Acompanyant la importància per a la integració atorgada al fet de tenir xarxes socials mixtes, les persones entrevistades manifesten les dificultats existents per incorporar-se a les xarxes relacionals dels autòctons. Els motius expressats són molt diversos. En primer lloc, establir relacions d'amistat és *per se* difícil, ja que aquestes cal que siguin desitjades i a més cal alimentar-les. Sovint, les circumstàncies dificulten que entre la població estrangera (i també entre la població autòctona) s'experimenti la voluntat de crear noves xarxes relacionals o que es disposi del temps i l'espai per cultivar-les. Aquestes dificultats, a més, s'agreugen quan ja es disposa d'una xarxa social que satisfà les necessitats relacionals, xarxa generalment integrada per compatriotes. En aquest sentit, es reclama la necessitat de crear espais de contacte, espais que faciliten la interacció i consolidació de xarxes relacionals mixtes.

«Cal intentar fer espais compartits, d'intercanvi, per aprendre l'idioma i relacionar-se, no serveis exclusius per a immigrants, sinó per a tothom, perquè aquí no he vist mai un autòcton passejant amb una pakistanesa. Sempre hi ha com aquesta frontera.»

Dona, Marroc

En segon lloc, una part important de les persones entrevistades atribueix les dificultats d'integrar-se a una xarxa social mixta a les característiques pròpies de la societat receptora. És majoritària la percepció dels catalans com a «persones que són molt tancades» i amb les quals, per tant, es difícil establir-hi relacions.

«Les relacions amb catalans són difícils perquè els catalans són tancats. La gent d'aquí té la seva gent. Les relacions d'amor superen aquesta barrera pel que he vist, però vaja, a mi m'ha costat molt fer amics d'aquí.»

Home, Itàlia

Finalment, si bé és cert que en general les persones entrevistades consideren que relacionar-se només amb els seus compatriotes significa aïllar-se, tancar-se en un mateix, també ho és que la pràctica totalitat afirmen mantenir relacions fluides amb persones del seu país d'origen. Aquestes relacions poden ser d'amistat o superficials, de caràcter esporàdic o periòdiques. Tal com ho explica una jove migrant:

«Una vez a la semana hay un encuentro con gente de Austria y Alemania, cenamos tapas y charlamos. Esto es muy típico en Alemania, es fijo. Sólo mandas un e-mail si no vas. Yo buscaba a los alemanes aquí, pero hay mucha gente que no quiere mezclarse con alemanes.»

Dona, Alemanya

4.4. Factors propiciadors o desfavoridors de la integració

Com apuntàvem a l'inici d'aquest apartat, al marge dels tres eixos centrals per al procés d'integració de la població migrant (idioma, treball i xarxes socials), s'han observat una sèrie d'elements que o bé propicien el procés d'integració o bé el frenen. Abordem ara els quatre punts que han aparegut de forma reiterada en el discurs de les persones entrevistades.

Les associacions i la participació com a suport per a la integració

Les associacions són vistes tant com a facilitadores de l'acolliment de les persones immigrades com a part fonamental de l'acompanyament durant el procés d'integració. Algunes persones s'associen per donar a conèixer el país d'origen o per desenvolupar projectes de cooperació, mentre que d'altres creen associacions informals d'ajuda mútua entre compatriotes. Les associacions d'immigrants actuen, en tot cas, com a referents, com a suport i com a contacte amb el país d'origen, però també com a pont amb la societat receptora.

Entre les persones entrevistades, pràcticament la meitat pertanyen a alguna associació i és que, en aquest sentit, hem de tenir present que aquest perfil de persones tenen més disponibilitat a ser entrevistades, fet que explica que aquestes estiguin sobrerrepresentades a la mostra. D'altra banda, és també cert que les funcions assignades a les associacions durant el procés d'acolliment i integració, que veurem tot seguit, poden justificar que hi ha més tendència a formar part d'associacions entre la població migrant. El tipus i

l'objecte de l'associació són molt variats, com es mostra a la taula 60. Majoritàriament es tracta d'associacions d'immigrants o de suport a la immigració però n'hi ha també de cooperació i drets humans, associacions de mares i pares d'alumnes, associacions temàtiques...

Taula 60. Tipus d'associacions a què pertanyen les persones entrevistades

Tipus d'associacions
Associacions d'immigrants o de suport a la immigració
Associacions de cooperació i drets humans
Associacions de caràcter cultural
Associacions del món educatiu
Associacions temàtiques
Altres tipus d'associacions

Un paper central de les associacions i les organitzacions és donar a conèixer el país d'origen al conjunt de la societat. Es tracta d'un instrument que ajuda de forma clara a acostar la realitat de la immigració al conjunt de la ciutadania, alhora que facilita la construcció de ponts i espais de trobada. En aquest sentit, les associacions d'origen migrant afavoreixen tant l'acolliment i la integració a la nova societat com el reconeixement de la identitat d'origen i, sobretot, la interacció entre persones de diferents cultures i procedències.

«Era la época en que venían las pateras y entonces tuve la idea de poner en marcha una asociación para intentar dar a conocer África en Cataluña y en España y, al mismo tiempo, explicar los proyectos de integración y dar información. Se trataba de darles herramientas para que sepan qué se van a encontrar.»

Home, Burkina Faso

Aquesta voluntat d'intercanvi ha convertit les associacions en espais de relació on compartir les mateixes inquietuds i preocupacions. Per aquesta raó, les persones entrevistades que estan associades fan una valoració molt positiva del que representa per a elles:

«Tengo otra familia, que es la Creu Roja; es mi referente porque soy voluntario de la Creu Roja.»

Home, Senegal

Les entrevistes posen de manifest el paper fonamental que tenen les associacions en la integració, enteses com a organismes que faciliten aquests processos d'incorporació a la societat receptora. Les persones entrevistades han expressat de diferents maneres el paper que tenen (o, en alguns casos, el paper que haurien de tenir) les associacions d'immigrants per ajudar a la integració. La cita següent il·lustra la importància de disposar d'una associació de referència:

«Aquí no hay una asociación de chilenos que te orienten. La busqué pero no la encontré, y hay muchas cosas que te enteras por tu amigo y por tus redes más próximas, pero hay cosas que necesitas que alguien te oriente.»

Dona, Xile

Les associacions d'immigrants han estat espais proveïdors de serveis i recursos adreçats a facilitar el procés d'incorporació a la societat d'acolliment, tant en un primer moment, a l'arribada, com a mesura que avancen les necessitats de les persones migrades.

«Nosotros teníamos una asociación especializada en dar asesoría jurídica, es decir, herramientas para que se integren. Otra se especializó en la lengua, en catalán, pero también en francés, en inglés. Otra en informática. Otra en inserción sociolaboral de jóvenes. Es decir, herramientas, herramientas, herramientas para hacer más breve el proceso de integración. Ese modelo no lo inventamos, y el centro gallego en Buenos Aires era así!»

Home, Argentina

Cada domingo teníamos los cursos de castellano, también los de catalán. También dábamos clases de informática. La gente se reunía. Nosotros dábamos información, apoyábamos.

Home, Ucraïna

L'associacionisme, en general, és percebut per les persones entrevistades com un factor facilitador de la integració. El rol de pont i connexió entre el col·lectiu d'origen i la societat receptora és tan important que fins i tot, en alguns casos, s'observa l'existència d'alguns tipus d'associacions que no compleixen, almenys no de forma tan evident, aquesta funció d'acollir, donar a conèixer el país d'origen o promoure l'intercanvi cultural. Podem afirmar que, en general, el valor atorgat per la majoria de persones entrevistades al fet de pertànyer a associacions, és que els fa sentir que formen part de la societat. En paraules d'una de les persones entrevistades:

«Participar de manera activa en organizaciones sociales m'ha ayudado mucho por fer xarxa social, per entendre la realitat i per sentir-me una més, en igualtat de condicions amb les persones d'aquí.»

Dona, Colòmbia

Però, de nou, en el context de crisi actual, les persones entrevistades vinculades a associacions d'immigrants es queixen del retrocés que pateixen per la manca de recursos econòmics per seguir fent les seves activitats. Senten que el teixit associatiu d'origen migrant és el més debilitat en patir tot tipus de dificultats i consideren que la situació actual posa en perill de desaparició moltes associacions, amb la pèrdua del treball per a la integració que això suposa.

«De los programas que teníamos, no existe ni uno. No sé qué pasará ahora. Cuando haya más Latin Kings, más bandas, más cuchillos... y va para peor porque no se ha trabajado la marginalidad.»

Home, Argentina

«Hemos retrocedido diez años, estamos al inicio, en los noventa. La gente llega y va perdida. Ya no hay políticas preventivas. Cuando teníamos la Casa Eslava, nosotros intentábamos integrar a los inmigrantes. Y ahora no tenemos ni rincón ni nada.»

Home, Ucraïna

Finalment, però també és important, les persones entrevistades, independentment de poder formar part d'alguna associació *formal*, estan organitzades, en el municipi on viuen, en associacions d'ajuda mútua; associacions informals que tenen com a objectiu la provisió de suport mutu entre les persones que la conformen. Aquesta és una realitat a considerar, ja que mostra, de nou, que cal satisfer les necessitats relacionals i econòmiques a través d'una estratègia comunitària. Aquest ajudar-se entre ells, especialment en moments de crisi com els actuals, permet contenir situacions que d'altra manera podrien desembocar en escenaris greus d'exclusió social:

«Yo soy de una asociación de mujeres africanas, nos ajuntamos, juntamos dinero y se lo dejamos a una cada mes. Asociación informal, asociación de ayuda.»

Dona, Mali

Seguretat i llibertat

Sentir-se segur i sentir-se lliure són aspectes bàsics que ajuden també a la integració social i a tenir una vivència enriquidora de la vida de migrant a Catalunya. Algunes de les persones entrevistades valoren positivament el fet de viure a Catalunya precisament perquè aquí han crescut com a persones, s'han fet més oberts, han conegut altres maneres de fer i han modificat les seves creences. Aquests aspectes són especialment valorats en el conjunt de les entrevistes fetes:

«Cambiar la vida. Llegar a hacer cosas que no podía hacer en mi país.»

Home, Marroc

Hi ha persones que, per exemple, poden expressar o mostrar obertament la seva opció sexual, amb tot el que això implica. També poden obrir el prisma en relació amb els drets de les dones, amb les llibertats individuals, etc. Aquestes persones, en conseqüència, senten que a Catalunya han guanyat en qualitat de vida i han flexibilitzat les seves opinions i creences. En alguns casos això ha estat la raó per venir, en d'altres ha estat un procés no buscat però valorat. Un dels entrevistats ho exposa així:

«Y algo bueno también es que aquí tengo total libertad de expresar mi condición sexual, que no tengo ningún problema. Tampoco voy con el letrero por la calle, pero la libertad sexual también fue una de las cosas que me impulsaron a tomar la decisión de venir.»

Home, Equador

Altres persones se senten més segures a Catalunya perquè en els seus països hi ha més inseguretat o delinqüència comunes. I especialment se senten molt més segures aquelles persones entrevistades que van venir per refugiar-se, perquè en els seus països corrien perill o hi ha una violència generalitzada:

«Yo vine a aquí porque no hay vida en mi país, porque soy cristiano y porque en mi país es muy difícil vivir como cristiano. Aquí puedo vivir tranquilo.»

Home, Pakistan

La integració administrativa: el periple dels «papers»

La situació jurídica no té a veure pròpiament amb la integració social. No obstant això, no hi ha dubte que trobar-se en una situació irregular suposa una dificultat greu afegida i és un fre molt important per a la integració. No disposar ni de residència ni d'autorització de treball comporta una dificultat greu que posa en perill la possibilitat d'una integració efectiva.

La situació jurídica és la primera dificultat a resoldre, però la complexitat del marc jurídic d'estrangeria suposa per a una part de la població migrant viure anys d'irregularitat i, per a una altra, un temps llarg de tràmits burocràtics. Malgrat que gran part de les persones entrevistades no han experimentat situacions d'irregularitat administrativa i, per tant, són relativament poques les persones entrevistades que han esmentat el periple que aquesta situació suposa per a la integració, és de tal intensitat que és necessari dedicar-hi atenció.⁷

Amb independència de la situació administrativa de partida, els tràmits d'estrangeria sovint tenen una lògica circular de la qual sembla impossible sortir-se'n, i aquells que estan immersos en aquesta dinàmica ho viuen amb molta preocupació. Totes les persones que s'han referit a les dificultats per aconseguir la residència expressen la mateixa idea: el periple dels papers és com un peix que es mossega la cua, com un procés del qual és gairebé impossible sortir-se'n.

«Al principi va ser molt difícil perquè amb el visat d'estudiant no podies treballar i per tenir permís per treballar havies de tenir una oferta de feina i ningú et feia una oferta si no tenies el permís. El primer any va ser molt molt complicat.»

Dona, Colòmbia

L'accés a la nacionalitat és a més un procés llarg, que s'inicia de forma general quan la persona ha residit un temps llarg (deu anys de forma genèrica, cinc en el cas de l'Amèrica Llatina...). Però al fet d'estar en espera d'iniciar el tràmit s'hi ha d'afegir una segona llarga espera perquè es resolgui.

7. Detallem a continuació el tipus de situació jurídica de les persones entrevistades: quatre d'elles estan en situació irregular; una té la targeta d'estudiant; dos, l'Estatut de refugiat; dotze, el permís de residència amb autorització de treball; nou, la residència sense treball; vuit, la residència comunitària, i quatre tenen actualment la nacionalitat espanyola.

«Yo tengo que esperar diez años de vivir aquí para pedir nacionalidad, solo para presentar papeles. Bueno, para pedir cita. Luego dos años para entregar papeles y otros más para saber. Prácticamente esperar y esperar. No puedes moverte porque tienes que estar aquí...»

Home, Ucraïna

Al marge de l'estabilitat aportada per una situació administrativa regular, aquesta ha estat objecte d'atenció per les persones entrevistades com a via d'accés a la participació política. Diverses persones han declarat durant l'entrevista estar afiliades a determinats sindicats i partits polítics. Pel que fa a la participació política, les persones entrevistades entenen que aquesta es dona amb el reconeixement del dret de ciutadania plena: el dret a vot. Totes elles tenen interès a ser subjectes actius d'aquest dret: els que ja poden fer-ho, afirmen votar; en canvi, els que encara no han accedit a la nacionalitat i, per tant, no poden votar, en reivindiquen l'oportunitat. El dret a vot, en definitiva, és una de les reivindicacions principals que fan les persones immigrades per enfortir la seva integració social i política.

En aquest mateix sentit, en parlar durant les entrevistes de política, moltes de les persones immigrades reclamen que se'ls incorpori als debats propis de Catalunya. En concret, per exemple, fan referència al dret a decidir i a la consulta sobiranista i, en certa mesura, mostren cert recel i reticència pel fet de sentir-se exclosos d'aquesta consulta.

Ara bé, malgrat que l'accés a la residència i, molt especialment, l'accés a la nacionalitat facilitin el procés d'integració, els entrevistats posen de manifest la necessitat que aquesta regularització administrativa vagi acompanyada d'un procés d'equiparació d'oportunitats. Si això no succeeix, l'accés a la nacionalitat es converteix en un tràmit que no implica més sentiment de pertinença. Així ho expressa un dels entrevistats:

«Las limitaciones siguen siendo de acceso a los derechos. La gente adquiere la nacionalidad español, pero eso no le sirve de nada al hijo de esa persona para llegar a la universidad o ser alguien en la vida (...) Luego llegas a la nacionalidad y no te sientes más de acá. Eres argentino con pasaporte español.»

Home, Argentina

Experiències de xenofòbia i discriminació

L'altre gran tema que les persones entrevistades consideren de gestió difícil, i en certa mesura, un obstacle per a la integració, és haver de conviure amb experiències quotidianes de xenofòbia o discriminació.

És evident que el procés d'integració perd tot el seu sentit quan les persones se senten rebutjades en l'espai públic, no són acceptades en les xarxes socials autòctones, pateixen discriminació pel color de la seva pell o pel seu origen, són tractades de manera desigual en l'àmbit laboral o se'ls discrimina a l'hora de llogar un pis, tal com ho han expressat diferents persones a les entrevistes. La xenofòbia de vegades opera de manera directa i oberta, mentre que d'altres es dona de forma molt més subtil. En tot cas, aquesta limitació a la igualtat d'oportunitats, especialment agreujada en la situació de crisi actual, s'experimenta com un fre a la integració.

Especialment és en el carrer i en l'espai públic on gran part de les persones entrevistades (a excepció de les d'origen europeu) afirmen haver patit alguna situació desagradable de discriminació o xenofòbia. Els trets físics que identifiquen determinades procedències provoquen certes actituds hostils i desperten prejudicis que es converteixen en actituds xenòfobes o discriminatòries, en més o menys grau. Així ens ho explica una de les persones entrevistades:

«La gente piensa que el africano es pobre, viene en patera, no tiene estudios... Eso es un prejuicio y también hay que darles la oportunidad para que sepan que lo que piensan no es la realidad tampoco (...) Existe un racismo que no se ve y que al principio, cuando llegas, tampoco lo ves (...) Después lo vives cuando pones un pie en la calle, y lo sé porque vivo en un barrio muy céntrico, donde hay muchos turistas... y cuando pones un pie en la calle, cuando te cruzas con alguien que lleva un bolso, nos miráis y de la mirada ya se ve... se agarra el bolso y te hacer ver que eres peligroso. Esto hasta ahora, hasta hoy, cada día. Y la gente me dice no hagas caso, pero tú no puedes no hacer caso de eso. Lo he intentado pero no puedo porque lo veo, lo vivo. Es una pena, al final pensamos que es como se comunican con los inmigrantes en este barrio... Es pura ignorancia: africanos que roben hay poquísimos y además es que nos cuesta mucho más porque no hay como esconderse. Yo, si me pongo en la cola del museo Picasso, enseguida me ven!»

Home, Burkina Faso

L'àmbit laboral esdevé, per a moltes persones l'espai amb més contacte social i és en aquest espai on la discriminació és experimentada per les persones entrevistades com a molt freqüent. Es tracta d'una discriminació manifestada a partir de múltiples rastres, sovint molt subtils i poc explícits. En general es basa en la desvalorització de l'altre pel fet de ser migrant, pel llenguatge que aquest fa servir per a expressar-se o, simplement, pel seu origen. Aquestes són experiències viscudes com a actes d'humiliació que emfasitzen la distància entre col·lectius i suposen un tracte diferent pel fet de ser de fora:

«Muchas veces lo que digo yo, como latina, no tiene tanto valor como lo que dice un compañero. Muchas veces digo una cosa y lo que dice mi otra compañera de la misma profesión, que es lo mismo, vale más. Y, pienso, será porque soy latina que a mi no me hacen caso. ¿Por qué a ella le han dicho que sí y a mi que no?»

Dona, Bolívia

Les entrevistes han posat de manifest també experiències de xenofòbia en l'accés a l'habitatge, especialment per les dificultats existents per llogar un pis. A algunes de les persones entrevistades els va costar molt accedir a un habitatge, i molts es van veure forçats a recórrer a amics per aconseguir el lloguer o, fins i tot, a viure en pisos com a rellogats per amics o coneguts:

«Claro, que a mí me pasó cuando iba a alquilar un piso, y me lo dijeron literalmente, me lo dijeron en la cara: tengo a una persona española y a una persona

de fuera y a tí no te lo puedo alquilar. Recuerdo que luego mi pareja (española) se presentó y a ella le dijeron que sí y luego fuimos los dos y le dijimos que somos las mismas personas que queríamos alquilar...»

Home, Equador

Més enllà de les experiències discriminatòries concretes i independentment dels seus trets físics, les persones entrevistades coincideixen a expressar el sentiment o la vivència de manca d'oportunitats derivada del fet de ser immigrades. Aquesta situació provoca malestar davant la sensació de ser sempre l'últim de la cua. Les persones entrevistades identifiquen de forma clara, sovint expressant-la amb certa ràbia i molta tristesa, l'existència de límits importants en els ascensors socials que els fan impossible progressar:

«Aquest país és molt classista, a tots els nivells: econòmic, cultural... La meritocràcia no funciona. Val, la família és molt important i està molt bé, però si no tens un entorn familiar, d'amics i coneguts que et puguin guiar professionalment és molt difícil. I ara amb la crisi hi ha moltes més dificultats, hi ha una falta clara d'oportunitats (...) Sí, m'he sentit discriminada, però jo tinc la sort que sóc una blanca amb ulls blaus i amb un doctorat, però sí que he notat, a vegades... especialment, la sensació que hi ha una cua i que tu mai no estàs la primera.»

Dona, Sèrbia

4.5. La integració com a intercanvi i procés d'acceptació mútua

Després d'observar les diferents dimensions de la integració i de valorar les percepcions que desperten entre les persones entrevistades, concloem que aquestes entenen la integració com un procés bidireccional d'acceptació mútua i de reconeixement. Un procés en el qual les persones immigrades reclamen disposar d'espais per poder aportar i participar. Un procés d'intercanvi intercultural i de relació amb «l'altre». Una interacció en què és tan important conèixer els codis culturals de la societat de destinació com mantenir i explicar els codis de la societat d'origen. La integració, com hem vist, és un procés difícil, on l'idioma, el treball i la xarxa social es consideren els eixos centrals, i on hi ha factors facilitadors com les associacions, i factors entorpidors com la situació jurídica i la xenofòbia.

D'entrada, com suggeríem anteriorment, moltes de les persones que hem entrevistat consideren que la integració és un camí que requereix molts esforços i que, en tot cas, té com a destinació aquella situació on la persona migrant pot ja sentir-se del lloc d'arribada i interessar-se per les coses que hi passen. L'objectiu de la integració és «formar part de» o, usant els termes de dues de les persones entrevistades:

«Yo siempre miraba noticias para saber qué estaba pasando, iba a las fiestas del barrio. Vivo en el barrio de la Marina, en la Zona Franca, y hay muchos centros cívicos donde me gusta enterarme de lo que hacen, lo que pasa. Yo no vivo en una bola encerrada. Yo creo que aquí se hacen muchas cosas para esto.»

Dona, Rússia

«Me gusta seguir las costumbres de aquí, si aquí se celebra la castañada celebro la castañada y no el Halloween (...) la comunicación, y hacer las cosas que ves en el país, el allá donde fueras haz lo que vieras y me fue bastante bien. Para mí la integración es ir al ritmo de la sociedad, si estas aquí tienes que ir más rápido.»

Dona, Bolívia

Aquest interessar-se pel lloc de destinació ha d'anar acompanyat per un interès de la societat receptora pels llocs d'origen de les persones immigrades. La integració, per tant, no és quelcom unidireccional, sinó bidireccional. Es percep més aviat com un intercanvi cultural, on es rep la cultura de destinació i s'ofereix la cultura d'origen. Un intercanvi que ens exigeix crear espais d'interacció i de trobada al servei del procés d'integració. Aquesta visió de la integració, malgrat el consens a l'hora de formular-la, és més un desig i una reivindicació de les persones entrevistades que no una constatació de la realitat.

Per les persones entrevistades, la integració s'entén com una forma de participació en la societat d'acolliment. Un està integrat en la mesura que participa i, consegüentment, és imprescindible implicar-se. No es tracta només de rebre sinó també d'oferir allò que es té, allò que s'és i allò que es pot aportar:

«Para integrarme también participo en las escuelas para explicar la cultura africana, en Sant Jordi, por ejemplo, hicimos actividades en la escuela primaria para explicar qué es también la literatura en África (...) Aprovechar lo que los inmigrantes tienen, también en las pateras traemos muchas cosas. Se tendrían que hacer políticas para abrir estas maletas y aprovechar lo que tenemos para aportar a la sociedad.»

Home, Burkina Faso

Els ingredients de la integració són la combinació de conèixer les característiques i els costums del lloc de destinació i l'interès per les coses que passen a Catalunya, amb una participació activa que permeti aportar la cultura pròpia de les persones immigrades. És un camí de doble direcció on tota la societat té una part de responsabilitat:

«En Bulgaria hay un dicho que dice que para poder querer algo lo tienes que conocer, y yo he hecho esto. Para mí integrarme es conocer y participar. Y aportar algo, intercambiar. Nadie te aceptará si no das algo.»

Home, Bulgària

Tanmateix, perquè aquesta integració sigui efectiva i les persones immigrades se sentint realment part de la societat d'acolliment, és fonamental sentir-se valorat i reconegut també en la pròpia identitat d'origen. D'aquí ve la importància de donar a conèixer la cultura pròpia i de mostrar que es tenen coses per aportar. El procés d'integració no implica només rebre sinó també donar:

«Que cuenten contigo, que cuenten no solamente para trabajar... que cuenten con la opinión de los que vivimos aquí día a día porque somos muchos los inmigrantes.»

Ya no estamos de paso, estamos aquí día a día, año a año, aportando algo al país... y necesitamos que nos tomen en cuenta en las decisiones políticas, económicas.»

Dona, Equador

Aquest procés bidireccional ha de permetre a la persona migrant disposar d'un lloc a la societat. La societat de destinació, en aquest cas la societat catalana, té la responsabilitat de fer que les persones immigrades se sentin integrades a través d'un procés d'acceptació mútua. Un procés que atorga un lloc a cada persona i que es construeix a base de la confiança i els intercanvis:

«Cal que la societat acompanyi perquè jo em pugui sentir integrada, m'ho han de demostrar. Tenir feina, per exemple, poder fer oposicions. Jo puc sentir-me molt veïna dels meus veïns, molt companya dels meus companys, però si ells no em retornen aquest sentiment no em sentiré mai d'aquí.»

Dona, Argentina

Ser ciutadà ajuda a sentir-se integrat perquè es poden exercir drets de ciutadania plena, com ara el dret a vot.

«La integració és sentir-te bé en un lloc. Saber-te moure, disposar dels codis culturals. Et conviden a una boda i saps què has de fer, com t'has de comportar... com funcionar en la xarxa, tenir el teu bar, tenir el teu dentista. I una cosa molt important: sentir-te reconegut i valorat. (...) Vaig tramitar la nacionalitat per matrimoni i va ser molt important per la ciutadania plena. Jo vull votar, vull opinar, jo visc aquí.»

Dona, Sèrbia

De totes maneres, més enllà d'aquest dret fonamental, les persones entrevistades que tenen la nacionalitat espanyola segueixen percebent les dificultats de ser immigrades. Expliquen que no s'acaben de sentir valorades i que, de fet, la societat receptora no els considera encara del lloc, per més que elles sí que s'hi puguin sentir. Aquesta manca de consideració els impedeix sentir-se integrats, ja que no acaben de ser una part reconeguda de la societat catalana. Sovint, aquestes limitacions provoquen que l'obtenció de la nacionalitat es limiti a un element «burocràtic» i que aquest no vagi acompanyat de més vinculació a la societat receptora.

La integració –com hem repetit anteriorment– és un procés llarg i difícil. Les persones immigrades han d'aprendre un nou codi, una nova manera de fer i un món de significants i de formes de relacionar-se diferents. No hi estan habituades i, més enllà d'entendre l'idioma, han de fer un esforç per entendre aquests codis a través de les experiències de relació. Aquesta dificultat la pateixen –o l'han patit– totes les persones entrevistades. Sovint, també és complexa la integració del codi d'origen amb el codi de destinació; l'adaptació a un nou context sense deixar el vincle amb el país d'origen. Acabem amb dues cites que il·lustren aquestes dificultats:

«Creo que hay una parte cultural que para un extranjero es muy difícil de captar, y que al principio me costó mucho entender.»

Dona, Alemania

«Me ha costado ese vínculo entre lo que es de acá y lo que es de allá. Esos dos mundos. Con el tiempo ya tienes unas relaciones con Barcelona, pero no dejas de tener el lazo con Colombia... por tu familia, por tus amigos. Y siempre es como estar entre esas dos cosas (...) Para mi la integración es seguir siendo lo que eres y adaptarte. Yo no he cambiado el acento, digo palabras de aquí para que me entiendan. Digo piso, móvil, pero el resto no. Pero no sé, como te digo, me siento integrado.»

Home, Colòmbia

5

Polítiques d'immigració a Catalunya

5.1. Introducció: els orígens de les polítiques d'immigració a Espanya i Catalunya

Les polítiques d'immigració desenvolupades a Catalunya i a l'Estat espanyol tenen el seu punt de partida en la Llei d'estrangeria de 1985 (LOE 7/1985). Aquesta llei, aprovada en una legislatura amb majoria absoluta del PSOE, va néixer com a resposta a les exigències que plantejava la integració de l'Estat espanyol a la Unió Europea. En aquell moment, per tant, no es tractava de respondre a una realitat migratòria concreta, ja que la població immigrant era encara molt reduïda i es tractava d'un assumpte políticament poc rellevant.

El punt d'inflexió es produeix l'any 1991, a partir del procés extraordinari de regularització endegat pel Govern espanyol. Un procés en el qual es van resoldre favorablement 108.321 de les aproximadament 128.000 sol·licituds presentades. Durant els anys noranta, la política s'adreça a les persones immigrades com a treballadores i en tant que força de treball (barata) que cal protegir. Es defineixen contingents i es regulen els fluxos que han de portar al procés de regularització.

El Govern català no disposa de cap competència formal en aquesta política, però, encara que sigui de manera incipient, comença a vertebrar un model propi de política d'immigració. En aquest sentit, al setembre de 1993 s'aprova el primer Pla interdepartamental d'immigració (PII) i es fixen els objectius de la política catalana d'immigració:

- Promoure una política global d'integració de les persones immigrades.
- Establir recursos i serveis de suport al desenvolupament personal i social de les persones immigrades.
- Potenciar la participació de la ciutadania en la construcció nacional de Catalunya.
- Informar i sensibilitzar sobre la realitat de la immigració a Catalunya.

Aquest primer PII s'articulava a través de 32 programes i estava dotat amb 8.320.000 pessetes. El volum era modest, però es mostrava ja la voluntat de superar els criteris dominants i passar de la preocupació centrada en la integració laboral a un interès més ampli per la integració social.

A partir de 1994 es produeixen alguns canvis, tant a l'Estat com a Catalunya. A l'Estat, el Ministeri d'Afers Socials promou el Pla per a la integració social dels immigrants i, a la seva empara, es posen en marxa l'Observatori Permanent de la Immigració i el Fòrum per a la Integració Social dels Immigrants. A Catalunya, com a organisme derivat del PII, neix el Consell Assessor d'Immigració per tal de vehicular la representació institucional de tots els sectors de l'Administració i del teixit associatiu civil implicat en la matèria. Amb algunes contradiccions, aquestes iniciatives permeten anar consolidant l'aposta per fer de la integració social de les persones immigrades un nucli d'atenció política prioritària.

Aquesta tendència culmina amb l'aprovació de la Llei orgànica 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social. Amb aquesta llei, la política espanyola d'immigració obre, almenys formalment, un nou cicle caracteritzat per situar la integració social de la població estrangera en l'agenda política. De totes maneres, fins a l'entrada del segle XXI, la política espanyola d'immigració ha estat principalment una *política d'estrangeria*; és a dir, una política que ha concebut la immigració en termes de provisionalitat, seguretat i control de fluxos en funció de necessitats laborals. La política catalana, en canvi, ha fluctuat entre l'aplicació de la política estatal i el desplegament d'un enfocament propi més centrat en les *polítiques d'immigració*.

Aquesta diferenciació explica, en bona part, la política catalana d'immigració (local i autonòmica) que tot seguit repassem. Una *política d'immigració* que, tal com explica Alegre (2001), es diferencia de la *política d'estrangeria* tant pel que fa a la concepció del fet migratori com pels continguts i les formes de les actuacions que articulen:

Taula 61. Polítiques d'estrangeria i d'immigració

	Polítiques d'estrangeria	Polítiques d'immigració
Concepció del fet migratori	Fet provisional, qüestió de fluxos	Fenomen de permanència
Abordatge i tractament de la immigració	Ordre i seguretat públics	Equitat i justícia social
Objectius finals	Inserció i complementarietat laboral	Integració sociocultural i competència laboral
Organització de la intervenció	Ministeris d'Interior i Treball	Transversalitat i participació dels moviments socials
Mecanismes de coacció i control	Expulsió administrativa	Sancions civils i penals
Imatge de l'immigrant	«Treballador convidat»	«Conciudadà»
Model cultural legitimador	Segregacionisme	Interculturalisme

Font: Alegre, M. A. (2001: 196).

En aquest context, la primera dècada del segle XXI va suposar una explosió migratòria i, per tant, va propiciar la seva incorporació a la cúspide de l'agenda política catalana. Durant aquest període, tant la Generalitat de Catalunya com els ajuntaments s'han mostrat molt actius en l'àmbit de les polítiques d'immigració. Una actuació propiciada per la mateixa realitat migratòria i que, a més a més, sobretot a partir de l'aprovació del nou Estatut d'autonomia de Catalunya de 2006, ha anat disposant d'un marc normatiu més adequat a les seves actuacions.

En aquest capítol, per tant, presentarem una visió necessàriament panoràmica de les polítiques autonòmiques i locals en matèria d'immigració a Catalunya. No pretenem oferir un estudi detallat –disponible en l'àmplia bibliografia sobre el tema–, sinó presentar-ne els eixos bàsics i les principals dades que ens poden permetre resseguir-ne l'evolució.

5.2. Les polítiques d'immigració del Govern de Catalunya

A partir dels orígens de la política d'immigració resumits en l'apartat anterior, ara ens concentrarem en els trets distintius de la política d'immigració desplegada pel Govern de la Generalitat de Catalunya. Prendrem com a punts de referència el Pla de ciutadania i immigració (2005-2008), del qual disposem d'una àmplia informació, i el Pla 2009-2012, tot i que en aquest període encara hi ha algunes llacunes informatives.

La nostra intenció és presentar la informació disponible de manera resumida i simplificada, sense reproduir aquella que ja hi ha en altres documents i interpretar-la d'una manera comprensible i comparable en el temps. Per aquesta raó estructurarem aquest apartat en epígrafs referits als interrogants bàsics als quals qualsevol política pública hauria de donar resposta: el perquè (raons i objectius), el què (continguts) i el com (accions i maneres de fer).

El perquè: raons i objectius de les polítiques d'immigració

La política d'immigració, fins a l'aprovació de l'Estatut d'autonomia de 2006, com ja hem esmentat, havia estat una competència exclusiva de l'Estat. En aquest context, el Govern de Catalunya, sota la pressió de la mateixa realitat migratòria, havia intentat buscar el seu espai d'actuació. A partir del 2006 la situació canvia, de manera que en la introducció del Pla de ciutadania i immigració (PCI) 2005-2008 es destaquen tres novetats rellevants:

- i. La consolidació del treball iniciat en plans anteriors i, a més, la introducció d'aspectes innovadors destinats a fer efectiu el principi d'igualtat i a augmentar la cohesió social.
- ii. El nou Estatut d'autonomia reconeix a Catalunya com a terra d'acolliment i permet al Govern incorporar un seguit de competències que fins llavors no tenia.
- iii. Internament, el període 2005-2008 es caracteritza per impulsar un debat intens destinat a posar les bases d'un pacte entre els agents socials, polítics i econòmics que cristal·litza en el Pacte nacional per a la immigració.

Aquestes novetats es tradueixen en l'elaboració d'un pla conformat per 111 programes d'acció i 6 objectius genèrics. Aquests objectius esdevenen les justificacions de la política d'immigració del Govern de Catalunya:

- i. Cohesió social
- ii. Inserció laboral
- iii. Educació des de la interculturalitat
- iv. Impuls de l'ús social del català

- v. Adaptació dels serveis públics
- vi. Lluita contra la discriminació

Aquestes línies estratègiques tenen continuïtat en el Pla de ciutadania i immigració 2009-2012. De fet, en un document que va presentar la Secretaria per a la Immigració el 4 d'octubre de 2010 es fixen els objectius de legislatura següents:

- i. Impulsar el Pacte nacional per a la immigració.
- ii. Elaborar el Pla de ciutadania i immigració 2009-2012.
- iii. Aprofundir en la coordinació de les polítiques d'immigració.
- iv. Augmentar la participació de la població d'origen immigrant mitjançant la Taula de Ciutadania i Immigració.
- v. Potenciar els fluxos regulars de migracions.
- vi. Traspasar la competència executiva en matèria d'autoritzacions de treball.
- vii. Aprovar la Llei d'acollida.
- viii. Crear l'Agència de les Migracions de Catalunya.

Aquests objectius, tal com es mostra a la taula 62, s'articulen a través de tres eixos, cadascun amb diversos programes, projectes i actuacions:

Taula 62. Pla de ciutadania i immigració 2009-2012

	Programes	Projectes	Actuacions
Gestió de fluxos migratoris i accés al mercat de treball	5	39	71
Adaptació dels serveis públics a una societat diversa	5	50	96
Integració en una cultura pública comuna	7	42	68
Total	17	131	235

Font: Secretaria per a la Immigració. *Del país d'immigració a la nació de ciutadania*. 2010.

El què: els continguts de les polítiques d'immigració

El Pla de ciutadania i immigració (2005-2008) recull un ventall ampli d'iniciatives i actuacions, les quals es presenten agrupades en cinc eixos:

- i. Instruments i estratègies
- ii. Gestió de fluxos
- iii. Polítiques d'acolliment
- iv. Polítiques d'igualtat
- v. Polítiques d'acomodació

En primer lloc, els instruments i les estratègies dels quals es dota el PCI fan referència, bàsicament, a la necessitat de relacionar-se amb l'Estat, amb els ens locals, amb la societat civil i entre els diferents departaments de la pròpia estructura governamental de la Generalitat. L'èmfasi en aquest aspecte *relacional* és molt rellevant, ja que suposa reconèixer que estem davant d'un tema complex, que desborda les delimitacions administratives

clàssiques i que, en conseqüència, reclama un projecte estratègic que incorpori els diferents actors. En la taula 63 es resumeixen les iniciatives principals que quedarien establertes en aquest eix.

Taula 63. Instruments i estratègies de gestió de les polítiques

Àmbits	Instruments i estratègies
Coordinació i participació en institucions estatals i internacionals	<ul style="list-style-type: none"> • Relacions amb l'Administració de l'Estat (Consell Superior de Polítiques d'Immigració, Fòrum per a la Integració Social dels Immigrants, Subcomissió d'Immigració de la Comissió Bilateral) • Participació en programes europeus (xarxa ERLAI, programa Equal)
Coordinació i suport als ens locals	<ul style="list-style-type: none"> • Contractació de tècnics en polítiques migratòries, mediadors interculturals i professionals de dinamització • Accions d'acollida i integració • Informes d'arrelament social i reagrupament familiar
Coordinació i suport transversal	<ul style="list-style-type: none"> • Agència de Migracions de Catalunya • Observatori per a la Immigració • Pacte nacional per a la immigració • Llei d'acollida • Elaboració i seguiment del PCI
Gestió de la diversitat	<ul style="list-style-type: none"> • Plans de comunicació

Font: Memòria PCI (2005-2008).

En segon lloc, quant a la gestió de fluxos, el PCI 2005-2008 s'adapta al nou marc competencial de l'Estatut d'autonomia de 2006 i se centra en accions destinades a la regulació laboral i, sobretot, en les accions en països emissors (taula 64). Aquest darrer aspecte és una de les apostes del Govern de Catalunya i, en sintonia amb la vocació *relacional* de la política, busca la complicitat dels països d'origen a l'hora de dotar de contingut la política d'immigració.

Taula 64. Gestió de fluxos migratoris

Àmbit	Accions
Nivell general	<ul style="list-style-type: none"> • Adequació dels mecanismes necessaris per al desplegament de l'Estatut d'autonomia • Acolliment, contractació i allotjament dels treballadors/ores de temporada
Accions en els països emissors	<ul style="list-style-type: none"> • Servei d'Intermediació Laboral en Origen (SILO) • Formació de treballadors en origen • Programa de retorn voluntari • Programa Catalunya-Magrib

Font: Memòria PCI (2005-2008).

Les polítiques d'acolliment, en tercer lloc, s'agrupen en un programa de caràcter integral que aborda les múltiples dimensions que afecten l'arribada adequada de la població migrant a Catalunya. Moltes d'aquestes accions s'executen de manera coordinada amb els ens locals i, tal com es mostra en la taula 65, abasten els diversos àmbits sectorials des dels quals operen les administracions públiques.

Taula 65. Polítiques d'acolliment

Àmbit	Accions
Nivell general	<ul style="list-style-type: none"> • Sistemes d'informació • Formació de professionals per gestionar la diversitat • Gestió del pluralisme lingüístic • Acolliment de menors no acompanyats • Oficina Pla d'ajut al retorn • Programes integrals d'acolliment locals
Projectes, serveis i actuacions	<ul style="list-style-type: none"> • Primer acolliment presencial i formatiu • Materials informatius en diferents idiomes • Serveis de traducció, assessorament jurídic i acolliment lingüístic • Acolliment residencial temporal per a persones en situació de vulnerabilitat • Projectes de suport al reagrupament familiar
Nivell sectorial	<ul style="list-style-type: none"> • Habitatge • Salut • Educació • Treball • Entorn institucional (programa «Arrelat»)

Font: Memòria PCI (2005-2008)

En quart lloc, les polítiques d'igualtat se centren tant en l'adaptació del serveis públics a la diversitat (millorant l'accés i la formació dels professionals) com en la capacitació i la participació de les persones nouvingudes (taula 66). Es reconeix, doncs, que la immigració és un fenomen que cal abordar tant des de l'òptica dels immigrants com de la societat receptora. Només a través de processos de transformació i d'adaptació mútua es pot afavorir una convivència en condicions d'igualtat.

Finalment, el PCI impulsa també les anomenades polítiques d'acomodació destinades a afavorir la convivència, reduir la conflictivitat i, en definitiva, propiciar el coneixement mutu. Aquestes iniciatives, recollides en la taula 67, mostren la maduresa d'unes polítiques públiques que assumeixen la immigració no com un assumpte conjuntural, sinó com una transformació definitiva de la societat catalana.

Aquests cinc eixos conformen la política d'immigració de la Generalitat de Catalunya entre 2005 i 2008. Durant aquest període, el volum de recursos destinats a aquesta política és de 660.839.000 euros. Tanmateix, com s'observa en la taula 68, el creixement ha estat sostingut i important durant aquests anys. De fet, entre el 2005 i el 2008 es doblen els recursos anuals destinats a les polítiques d'immigració. Es tracta, en tot cas, d'un esforç que ens permet constatar la prioritat que s'atorga a la política d'immigració durant aquest període.

Els eixos que absorbeixen gran part dels recursos són els que fan referència a les polítiques d'acolliment i a les polítiques d'igualtat. L'èmfasi en les polítiques d'acolliment reflecteix les necessitats d'una conjuntura caracteritzada per l'arribada de nombroses persones immigrades. Aquestes havien de ser acollides i, per tant, una bona part de l'esforç financer se situa en aquest eix (282.447.000 euros). Tanmateix, el volum pressupostari experimenta un salt entre 2005 i 2006, mentre que a partir d'aquest any s'estabilitza.

Les polítiques d'igualtat, en canvi, tenen menys pes pressupostari l'any 2005; però el seu ritme posterior de creixement és molt intens: dels 35.992.000 euros del 2005 als

Taula 66. Polítiques d'igualtat

Objectius	Àmbits
Millora de l'accés	<ul style="list-style-type: none"> • Educació • Habitatge • Salut • Cultura • Administració pública • Joves • Laboral • Defensa/Seguretat
Formació dels professionals	<ul style="list-style-type: none"> • Laboral • Educatiu • Salut • Àmbit social • Atenció al públic • Seguretat • Joventut
Foment de la participació	<ul style="list-style-type: none"> • Social • Cultural • Joves • Lleure i esport • Ens locals
Millora de la capacitat individual	<ul style="list-style-type: none"> • Alfabetització i titulació bàsica • Laboral • Coneixement de la llengua • Dones • Menors

Font: Memòria PCI (2005-2008).

Taula 67. Polítiques d'acomodació

Objectius	Àmbits
Gestió de la diversitat	<ul style="list-style-type: none"> • Salut • Educació • Religió • Joventut • Sexe • Seguretat • Justícia • Formació dels professionals • Suport als ens locals • Relació i convivència
Accions de sensibilització	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixement • Campanyes

Font: Memòria PCI (2005-2008).

114.899.000 euros del 2008. Podem deduir, per tant, que, mentre que la continuïtat de les polítiques d'acolliment reflecteix l'estabilització de les arribades a finals de la primera dècada del segle XXI, el creixement intens de les polítiques d'igualtat ens mostra la necessitat de gestionar la convivència en una societat que ja és complexa i diversa. L'evolució de les polítiques estaria, així, adequant-se a l'evolució de la realitat migratòria.

Taula 68. Recursos PCI 2005-2008 (en milers d'euros)

	2005	2006	2007	2008	Total
Instr. i estratègies	1.777	5.739	5.909	5.983	19.409
Gestió de fluxos	1.795	4.392	4.357	6.402	16.948
Polítiques d'acolliment	58.555	73.311	77.148	71.431	282.447
Polítiques d'igualtat	35.992	60.870	82.285	114.899	294.048
Polítiques d'acomodació	6.532	9.112	16.969	15.370	47.985
Total	104.654	155.425	186.671	214.088	660.839

Font: Memòria PCI (2005-2008).

No disposem d'aquesta classificació i de les dades completes per al període 2009-2012, però ens pot servir com a referència observar el pressupost executat de l'any 2009 en funció del departament que ha afrontat la despesa. Aquestes dades ens mostren com aquelles partides que absorbeixen més recursos són les destinades a l'educació, l'habitatge i el treball. A continuació, en una posició intermèdia trobem el pressupost i les accions destinades a la política social. Podem considerar, per tant, que es dona continuïtat a les actuacions destinades a eixos establerts en el PCI 2005-2008.

Taula 69. Pla d'actuació 2009: pressupost executat

Departament	Nre. d'actuacions	Pressupost executat (€)
Presidència	0	0
Vicepresidència	37	11.641.960
Acció Social i Ciutadania	127	31.631.270
Economia i Finances	0	0
Salut	14	1.802.150
Agricultura, Alimentació i Acció Rural	0	0
Governació i Administració Pública	0	11.413
Justícia	8	985.577
Educació	20	105.894.069
Treball	27	68.097.632
Medi Ambient i Habitatge	3	73.380.500
Interior i Relacions Institucionals	20	2.844.798
Cultura i Mitjans de Comunicació	14	388.809
Innovació, Universitats i Empresa	2	716.414
Política Territorial i Obres Públiques	2	812.324
Total	274	298.206.921

Font: Secretaria per a la Immigració. Informe de projectes i actuacions. 2009.

Per valorar l'evolució de la política d'immigració a Catalunya disposem també de la informació dels *Convenios de colaboración entre el Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales y la Comunidad Autónoma de Catalunya para el desarrollo de actuaciones de acogida e integración de personas inmigrantes*. També en aquest cas, amb les dades disponibles, podem constatar com entre el 2006 i el 2009 pràcticament es doblen els recursos disponibles per a les polítiques d'immigració:

Taula 70. Pressupost dels convenis de col·laboració entre l'Estat i Catalunya

Any	Pressupost (€)
2006	53.224.821
2007	64.560.611
2008	95.822.327
2009	97.000.850

Fonts: convenis 2006-2009.

El com: la gestió de les polítiques d'immigració

La implementació de les polítiques d'immigració és altament complexa, ja que es distribueix entre múltiples departaments, involucra diferents institucions públiques i compta amb la participació d'actors socials molt diversos. En aquest informe no pertoca entrar en detalls sobre aquest tema, però sí que farem referència a alguns aspectes destacables, tots ells referits a la *lògica relacional* que caracteritza la posada en pràctica de les polítiques d'immigració. En destaquem quatre:

- i. Relacions amb la societat civil: Taula de Ciutadania i Immigració (TCI), processos de participació i Pacte nacional per a la immigració.
- ii. Relacions amb els ens locals.
- iii. Relacions interdepartamentals.

En primer lloc, la política d'immigració a Catalunya ha considerat clau la relació amb la societat civil, ja que sense les múltiples i diverses entitats que la conformen és impossible assolir els objectius d'acolliment, integració i convivència que la vertebrin. Aquest fet explica la voluntat de contribuir i donar suport a l'emergència i la consolidació d'un teixit associatiu vinculat a l'àmbit de la immigració. Així, tal com constatem en la taula 71, l'esforç de la Generalitat en aquest àmbit ha estat important i sostingut durant els darrers anys.

La voluntat de treballar juntament amb els diversos actors de la societat civil es plasma també en la rellevància atorgada a la Taula de Ciutadania i Immigració. Es tracta d'un òrgan col·legiat de l'Administració que funciona com a espai de trobada des del qual es fa el seguiment i el debat entorn de les polítiques d'immigració a Catalunya. La Taula de Ciutadania i Immigració és el resultat d'un procés que culmina amb el Decret 86/2008 de revisió i millora de la composició i, sobretot, de les dinàmiques de funcionament de l'antic

Taula 71. Convenis financers amb entitats 2007-2010

Any	Convenis (€)	Subvencions (€)	Total (€)
2007	1.400.478	1.623.345	3.523.823
2008	1.628.062	1.892.755	3.520.817
2009	2.302.519	1.826.589	4.129.108
2010	2.021.045	1.347.410	3.368.455
Total	7.852.104	6.690.099	14.542.203

Font: Secretaria per a la Immigració. *Del país d'immigració a la nació de ciutadania*. 2010.

Consell Assessor de la Immigració (1994). Orgànicament s'estructura de la manera següent:

- Plenari.
- Comissió Permanent: representants d'associacions del món local (2), dels sindicats (2), d'organitzacions empresarials (2), d'organitzacions empresarials agràries (2), d'entitats de persones d'origen immigrant (8) i d'entitats que treballen en l'àmbit de la immigració (8).
- Grups de treball: jurídic, món local, alfabetització, sensibilització de la societat d'acolliment, agents econòmics i socials, dones i immigració.
- Taules territorials: Lleida, Comarques Gironines, les Terres de l'Ebre, la Catalunya Central i el Camp de Tarragona.

A banda d'impulsar la Taula de Ciutadania i Immigració, la política d'immigració ha estat marcada per l'espai de relacions i compromís amb la societat civil que ha representat el Pacte nacional per a la immigració signat el 19 de desembre de 2008, després d'un intens procés de diàleg social en el qual van participar més de dues mil persones. No entrarem ara en els seus continguts, sinó que ens limitarem a recordar quins actors el van signar i quins eren els tres grans eixos que n'estructuraven el contingut:

- Signants del pacte: 5 agents econòmics i socials, 2 entitats municipalistes, 19 membres de la Taula de Ciutadania i Immigració, 4 grups parlamentaris i 40 adhesions.
- «Un pacte per viure junts i juntes» amb tres eixos: (1) gestió dels fluxos migratoris i accés al mercat de treball, (2) adaptació dels serveis públics a una societat diversa i (3) integració en una cultura pública comuna.

En segon lloc, com veurem en l'apartat següent, la presència del món local ha estat molt rellevant en la política catalana d'immigració. Els ajuntaments són espais de proximitat on, lògicament, es materialitzen les dinàmiques d'acolliment, integració i convivència. Les relacions entre administracions no són sempre senzilles d'articular, tot i que els darrers anys es van veure afavorides per l'existència d'un fons estatal (promogut pel Govern PSOE l'any 2006) que es traslladava a les comunitats autònomes i que, en el cas de Catalunya, servia majoritàriament per finançar, de manera coordinada, projectes locals. Com es pot observar en la taula 72, aquests fons van ser estables fins a l'any 2009 i després van començar a minvar en paral·lel a la situació de la crisi financera.

Taula 72. Suport financer a les entitats locals 2007-2010

Any	Suport financer (€)
2007	17.370.008
2008	17.631.885
2009	17.745.295
2010	12.557.910

Font: Secretaria per a la Immigració. *Del país d'immigració a la nació de ciutadania*. 2010.

En tercer i darrer lloc, ens fixarem en el funcionament de la Comissió Interdepartamental per a la Immigració (CII), un espai que articula les relacions entre els diferents departaments de la Generalitat i que expressa de manera diàfana la voluntat de dissenyar una política complexa per fer front a una realitat complexa. Atès que en aquest informe estem principalment interessats a analitzar el funcionament de l'Administració de la Generalitat, hi dedicarem una atenció especial.

- i. Des del punt de vista formal, la CII es va crear l'any 1993 i, per tant, té una experiència que, en bona part, explica les dinàmiques de confiança que s'hi han generat. Com la resta de les comissions interdepartamentals de la Generalitat, neix sota l'estructura administrativa rígida dels òrgans col·legiats. En el seu decret de creació, consegüentment, trobem una definició molt genèrica dels objectius, la composició de la Comissió (tots els departaments en el cas de la CII) i una referència genèrica al suport administratiu disponible.
- ii. La clau per explicar el bon funcionament d'una comissió interdepartamental rau, segons els estudis especialitzats, en la capacitat per definir uns objectius clars i compartits pels diferents membres que la integren. Aquestes condicions són poc habituals, tot i que en el cas de la CII es detecten de manera satisfactòria. A partir d'unes entrevistes fetes durant l'any 2008 es considerava que els membres de la CII coneixien i compartien els objectius i sentien formar-ne part de manera que tots ells valoraven la seva presència a la Comissió com quelcom útil, fins i tot imprescindible, per assolir tant els objectius globals de la política d'immigració com aquells subobjectius sectorials propis de cada departament.
- iii. Una comissió interdepartamental és un espai de trobada i de relacions que ha d'estructurar-se a partir de determinades dinàmiques de funcionament. Un primer aspecte fa referència a la seva composició i a la rotació dels membres que la componen. A la CII, també segons les entrevistes, es disposa d'un equilibri adequat entre alts càrrecs compromesos amb la política d'immigració i el personal tècnic que hi aporta estabilitat, capacitat i coneixement operatiu. Tanmateix, les rotacions són més limitades que en altres comissions. En segon lloc, la CII disposa de recursos suficients per gestionar les seves dinàmiques quotidianes. A banda dels recursos mínims que hi ha en altres comissions, la CII ha construït un sistema de relacions i treball molt més dens: intranet, grups de treball, espais per a intercanvis d'experiències, seminaris i jornades, reunions fetes amb més freqüència (tres o quatre l'any), etc.

- iv. Les dinàmiques relacionals –allò que succeeix quan els membres de la Comissió entren en diàleg– són crucials per al treball interdepartamental i depenen de variables com ara la freqüència, la simetria o la confiança. Es tracta d'aspectes intangibles i relativament impropis en el funcionament de les administracions. El cas de la CII, però, presenta algunes particularitats, ja que sembla ser –segons els estudis– una de les poques comissions interdepartamentals on es genera un diàleg constructiu i efectiu entre els seus membres. Així ho valoren –en les entrevistes– els diferents membres de la CII, els quals ho justifiquen fent referència a la freqüència de les reunions, al rigor de les agendes, a l'efectivitat del treball fet, a la presència d'interlocutors adequats o a l'eficàcia del suport tècnic i administratiu. Substantivament, els membres de la Comissió perceben la necessitat de formar-ne part i d'haver contribuït a la seva construcció. Sobre aquests pilars s'han generat algunes certeses compartides i una base de treball que facilita el diàleg entorn de la política d'immigració a Catalunya.
- v. Finalment, una darrera variable crucial a l'hora d'explicar el funcionament millor o pitjor de les comissions interdepartamentals és el lideratge. En aquest àmbit la CII compta amb alguns avantatges. D'entrada, durant la primera dècada del segle XXI la immigració ha estat un assumpte prioritari en l'agenda política, de manera que ha comptat amb el suport d'un lideratge polític de primer nivell. A més a més, la Comissió també ha comptat amb un lideratge tecnicodirectiu reconegut pel conjunt de l'organització i, per tant, amb capacitat per impulsar el seu treball.

5.3. Polítiques públiques locals per a la integració dels immigrants

A l'Estat espanyol, i també a Catalunya, l'àmbit local és simultàniament molt restringit administrativament i molt ampli políticament. És a dir, les capacitats financeres, competencials i humanes dels nostres ajuntaments són molt limitades, mentre que la seva força política –ancorada en el valor de la proximitat– és més que considerable. En aquest sentit, malgrat les limitacions competencials, els ajuntaments disposen del principi de les competències generals. Segons aquest principi –reconegut en la legislació estatal (LORL 1985) i en la catalana (LOT 1987)–, els ajuntaments poden impulsar totes aquelles polítiques que, tot i no ser competència seva, siguin d'interès per a la comunitat i no vagin en contra de la llei.

A l'empara d'aquest principi, els ajuntaments han desplegat polítiques públiques molt diverses, com ara les adreçades a la immigració. Aquesta flexibilitat jurídica, a més, coincideix amb la situació de proximitat dels ens locals, que els fa especialment sensibles a les dinàmiques socials i econòmiques de les seves comunitats. Els municipis són els espais on es concreta l'acolliment, on s'ha de produir la integració i on s'ha de fer efectiu el reconeixement i la convivència. No podem, en definitiva, abordar la política d'immigració a Catalunya sense considerar el paper dels ajuntaments i sense conèixer quines han estat les seves actuacions.

Els ajuntaments catalans, com hem esmentat anteriorment, no disposen de competències en matèria de polítiques d'immigració però, tanmateix, res els impedeix desplegar-les si ho consideren pertinent i disposen dels recursos necessaris. Aquesta afirmació és rellevant per entendre l'heterogeneïtat de les actuacions locals en matèria d'immigració.

Una heterogeneïtat que pot comportar desigualtats territorials, però que també expressa tant l'autonomia local com la seva capacitat per dissenyar respostes específiques davant la diversitat.

En aquest informe ens interessa recollir i sintetitzar les polítiques locals d'immigració a Catalunya i, amb l'objectiu d'oferir una visió panoràmica, usarem el panel de polítiques públiques locals d'immigració, elaborat i publicat per la Fundació Pi i Sunyer. Aquest panel s'elabora, de forma periòdica, a partir d'unes preguntes que s'adrecen a tots els ajuntaments catalans de més de 10.000 habitants (amb l'excepció de Barcelona) amb l'objectiu de fer una radiografia d'un àmbit determinat de política pública, la d'immigració en aquest cas.

D'acord amb la informació recollida en el panel, exposarem les dades bàsiques sobre les polítiques públiques locals d'immigració a partir de tres interrogants bàsics: el perquè, el què i el com d'aquestes polítiques. Completarem les dades del panel amb informació extreta de les diputacions, on es recullen els plans i els programes que han dotat de continguts aquestes polítiques.

El perquè de les polítiques locals d'immigració

D'entrada, cal recordar que el fenomen de la immigració ha estat d'una magnitud molt important a Catalunya i que, per tant, ha impactat sobre la realitat socioeconòmica del país. Davant d'aquesta circumstància, tot i no disposar ni de competències ni de recursos, els ajuntaments han fet un esforç molt remarcable per adaptar-se a aquesta nova realitat. Han dissenyat múltiples intervencions i han construït eines i instruments per facilitar l'acolliment dels nous, per adaptar els serveis públics a les noves i creixents demandes, i per afavorir la convivència i la igualtat d'oportunitats en condicions de més diversitat.

Així doncs, les raons i els objectius que justifiquen l'emergència de les polítiques locals d'immigració són clars i estan àmpliament reconeguts. En aquest sentit, l'estudi de la Fundació Pi i Sunyer s'interessa pels objectius que esmenten, de manera explícita, els ajuntaments a l'hora d'explicar el perquè de les polítiques d'immigració. Tal com es mostra en la taula 73, les actuacions adreçades a l'acolliment són la raó principal esgrimida pels ajuntaments (90,5%), seguida de la voluntat de fomentar la convivència (65,5%) i de promoure la igualtat i la integració dels nous (47,6%). Es constata, doncs, que l'àmbit local concentra els seus objectius en l'àmbit de la integració, la qual cosa és coherent amb el fet de ser l'espai (administratiu i comunitari) on aquesta es produeix.

Taula 73. Objectius dels ajuntaments en matèria d'immigració (2008)

Objectius	% de municipis
1. Desenvolupar accions d'acolliment	90,5
2. Fomentar la convivència i les relacions socials	65,5
3. Promoure la igualtat i integració social dels nous	47,6
4. Millorar el funcionament de l'Administració municipal	39,3
5. Crear, millorar o implementar plans	17,9

Font: Fundació Pi i Sunyer (2009).

Aquest objectiu integrador, d'altra banda, tendeix a materialitzar-se en l'existència de plans adreçats específicament a les polítiques d'immigració. Així, tal com s'observa en la taula 74, l'any 2008, el 71% dels municipis catalans de més de 10.000 habitants disposaven d'un pla vigent i adreçat a coordinar les actuacions en matèria d'immigració. En relació amb la grandària dels municipis, aquesta xifra oscil·la entre el 55,8% dels municipis entre 10.000 i 20.000 habitants i el 100% d'aquells que en tenen entre 50.000 i 100.000.

Taula 74. Ajuntaments amb pla vigent en termes d'immigració (2008)

Dimensió del municipi	% de municipis
10.000 - 20.000 habitants	55,8
20.000 - 50.000 habitants	78,1
50.000 - 100.000 habitants	100,0
Més de 100.000 habitants	88,9
Catalunya	71,0

Font: Fundació Pi i Sunyer (2009).

Finalment, en analitzar la sèrie històrica (taula 75) ens adonem que l'existència d'aquests plans era molt reduïda fins a l'any 2004, mentre que comença a disparar-se durant el període 2005-2008. Concloem, per tant, que les raons i les circumstàncies que justifiquen el desplegament d'una política d'immigració local s'inicien a mitjan de la primera dècada del segle XXI, de manera que s'ajustarien tant a les dades sobre els moviments migratoris a Catalunya com a l'aposta de la Generalitat per canalitzar recursos (alguns d'aquests provinents de l'Estat) cap a les entitats locals en un moment determinat.

Taula 75. Any d'aprovació del primer pla en matèria d'immigració

Any	% de municipis
1997	3,2
1998	1,6
1999	4,8
2000	8,1
2001	6,5
2002	1,6
2003	6,5
2004	4,8
2005	16,1
2006	24,2
2007	16,1
2008	6,5

Font: Fundació Pi i Sunyer (2009).

El què de les polítiques locals d'immigració

Hem vist com la voluntat d'integració i d'afavorir l'acolliment i la convivència són les raons que usen els ajuntaments per explicar els objectius de les seves polítiques d'immigració. Ara, però, ens interessa observar com tradueixen aquests objectius en actuacions concretes. En el panel es planteja aquesta pregunta i s'obtenen uns resultats que es desagreguen en funció de si les accions s'adrecen a l'àmbit de l'acolliment, de la igualtat i la integració, o de la convivència. No sempre és senzill diferenciar aquestes tres categories, però les respectarem per poder fer ús de la informació que ens ofereix el panel.

Quant a les accions adreçades a l'àmbit de l'acolliment, la taula 76 ens mostra que aquestes es concentren en tasques de formació i assessorament de diferents tipus. Totes les categories que apareixen obtenen percentatges molt elevats, de manera que hi ha una coincidència considerable a l'hora de desplegar les actuacions dirigides a l'acolliment de persones immigrades. Només destaca, per sota, el 41,8% de les oficines d'informació, però es tracta d'un instrument específic per a la informació i la seva inexistència no implica que no es facin altres accions informatives, atès que sovint aquestes les desenvolupen altres instàncies genèriques dins l'estructura del Govern local. Per sobre, en canvi, destaca la pràctica total dels ajuntaments (97,8%), que despleguen actuacions d'ensenyament del català.

Taula 76. Actuacions en l'àmbit de l'acolliment (2008)

Actuacions	% de municipis
Formació de català	97,8
Assessorament jurídic	90,2
Assessorament laboral	89,9
Edició d'informació d'acolliment	78,3
Acolliment en l'àmbit educatiu	77,5
Sessions d'acolliment	69,6
Foment a l'empadronament	66,3
Informació social de Catalunya	62,9
Formació de castellà	58,3
Oficina d'informació per a immigrants	41,8

Font: Fundació Pi i Sunyer (2009).

En relació amb l'àmbit de la igualtat i la integració, les actuacions ofereixen més disparitat (taula 77). La majoria dels ajuntaments despleguen accions adreçades als alumnes nouvinguts i a la traducció. La llengua i l'educació es manifesten, de nou, com a eixos vertebradors de les polítiques d'immigració a Catalunya. En canvi, els percentatges es redueixen sensiblement quan ens referim a iniciatives de suport als emprenedors, d'accés a l'habitatge o accés a la funció pública. Mentre les accions d'acolliment segueixen patrons molt similars, les que cerquen la igualtat i la integració permeten que cada ajuntament les orienti en funció tant de la realitat socioeconòmica del seu municipi com de les opcions polítiques dels seus governs.

Taula 77. Actuacions en l'àmbit de la igualtat i la integració (2008)

Actuacions	% de municipis
Alumnes nouvinguts	84,4
Accions de traducció	84,3
Dones	75,8
Joves	58,6
Formació professional	52,2
Educació sanitària	48,8
Suport a emprenedors	35,9
Accés a l'habitatge	33,7
Accés a la funció pública	18,3

Font: Fundació Pi i Sunyer (2009).

Finalment, les actuacions en l'àmbit de la convivència també ofereixen més diversitat i, per tant, un cop més, intuïm que les polítiques municipals en aquest àmbit reflecteixen tant la disparitat de realitats locals com la possibilitat de respondre-hi des de diferents perspectives. Tal com podem llegir en la taula 78, es detecta certa coincidència en diverses accions de sensibilització sobre el fet migratori, mentre que apareixen un conjunt d'iniciatives que varien en funció de cada ajuntament: convivència en barris determinats, mediació intercultural, gestió de la diversitat religiosa, etc. Un dels factors que explica aquesta diversitat és també la grandària dels municipis. A mig camí destacaríem la promoció de la participació entre els immigrants, ja que ens mostra una voluntat força generalitzada de completar la integració socioeconòmica imprescindible amb aquella que s'ha de produir, també, en l'esfera sociopolítica.

Taula 78. Actuacions en l'àmbit de l'acolliment (2008)

Actuacions	% de municipis
Sensibilització sobre el fet migratori	84,8
Participació en altres àmbits del municipi	77,5
Participació en els espais participatius	69,7
Convivència en espais públics i privats	60,7
Contractació d'agents de la diversitat	57,3
Convivència en barris determinats	53,5
Mediació intercultural	42,4
Gestió de la diversitat religiosa	37,1
Convivència entre els comerços	30,1

Font: Fundació Pi i Sunyer (2009).

Els ajuntaments s'han vist obligats a aprendre i a innovar en l'elaboració d'unes polítiques sobre les quals no tenien experiència prèvia. En aquest sentit, ha estat molt rellevant la tasca feta per les diputacions: afavorir espais d'intercanvi, publicar informes, organitzar cursos i jornades, o promociar xarxes locals d'aprenentatge mutu. No podem entrar ara en

el detall d'aquestes dinàmiques, però sí esmentar algunes de les línies de treball que han anat apareixent i han anat dotant de contingut les polítiques locals d'immigració:

- i. Plans d'acolliment.
- ii. Programes de civisme.
- iii. Programes de ciutadania.
- iv. Agents locals de diversitat.
- v. Suport i col·laboració amb entitats.
- vi. Programes antirumors.
- vii. Plans de mediació comunitària.

Bona part d'aquests programes d'acció s'adrecen a l'educació cívica per afavorir la convivència, a potenciar el nivell de pertinença de les persones i a fomentar un concepte de ciutadania entès, en sentit ampli, com un conjunt de drets i responsabilitats vinculats a la cohesió social, la qualitat de vida i la igualtat d'oportunitats.

En resum, tal com es recull en les xifres del panel, les polítiques públiques locals en matèria d'immigració han estat gestades durant la darrera dècada. I han estat, a més, unes polítiques que es caracteritzen tant per una difusió important com per una diversitat notable. És a dir, d'una banda, la gran majoria dels ajuntaments catalans han reconegut l'aparició d'una nova realitat i, consegüentment, han fet l'esforç de desplegar polítiques públiques determinades. D'altra banda, atès que ni aquesta nova realitat es distribueix de manera homogènia per tot el territori ni tots els equips de govern municipals la interpreten de la mateixa manera, aquestes polítiques han adoptat continguts i formats diversos. Es combina, en definitiva, la sensibilitat d'uns governs de proximitat a l'hora de detectar noves situacions amb la capacitat d'innovació que es deriva de la pròpia diversitat del fet municipal català.

El com de les polítiques locals d'immigració

A fi d'analitzar el com de les polítiques locals d'immigració, el panel s'interessa, en primer lloc, per saber quants ajuntaments catalans disposen d'un organisme tecnicoadministratiu (OTA) que centralitzi les actuacions en matèria d'immigració. A Catalunya, un 89,4% dels municipis de més de 10.000 habitants disposen d'un OTA, la qual cosa ens permet considerar que les polítiques locals d'immigració s'han consolidat com a part de l'estructura formal dels ajuntaments. Aquesta xifra s'eleva al 100% entre els ajuntaments de més de 50.000 habitants, i arriba al 96,9% entre aquells que en tenen entre 20.000 i 50.000.

Els continguts d'aquests organismes són, però, molt variats. Benestar social és la matèria més vinculada als OTA d'immigració, però –tal com es pot veure en la taula 79– n'hi ha moltes altres como ara dona, ensenyament, joventut, esports, urbanisme, etc. Aquesta diversitat, des de la nostra perspectiva, és la constatació de la transversalitat de les polítiques locals d'immigració, les quals travessen les diferents àrees sectorials i incorporen una complexitat natural –tot i que difícil.

Taula 79. Matèries vinculades a la gestió dels OTA d'immigració (2008)

Matèria	% de municipis
Benestar social	71,6
Relacions ciutadanes	62,2
Dona	59,5
Ensenyament	54,1
Joventut	44,6
Salut	41,9
Cultura	41,9
Cooperació	41,9
Esports i lleure	36,5
Promoció econòmica	35,1
Gent gran	27,0
Urbanisme	24,3
Hisenda	2,7
Altres	15,8

Font: Fundació Pi i Sunyer (2009).

Les polítiques d'immigració no formen part de les competències obligatòries municipals, de manera que han d'articular-se amb altres institucions governamentals i han de compartir-hi recursos i capacitats. La política d'immigració, en altres termes, és una política eminentment de multinivell. Els ajuntaments catalans, consegüentment, han de relacionar-se amb altres nivells governamentals i, tal com ens mostra la taula 80, ho fan d'una manera intensa. La Generalitat i els consells comarcals, seguits de les diputacions, focalitzen gran part de les relacions. El Govern central i la Unió Europea, en canvi, apareixen més puntualment.

Tanmateix, a banda de la intensitat de les relacions multinivell, ens interessa destacar-ne també les diferències tipològiques. D'aquesta manera, entre les instàncies governamentals amb les quals els ajuntaments es relacionen més freqüentment, trobem diferències entre les més properes (consells comarcals) i les més distants (Generalitat de Catalunya). Amb les primeres s'estableixen relacions d'assessorament, mentre que amb les segones es plantegen les qüestions financeres. Les diputacions combinen ambdós tipus de relacions.

Taula 80. Suport rebut pels ajuntaments dels organismes governamentals (2008)

Organismes governamentals	% de municipis
Consell comarcal	78,7
Diputació	66,0
Generalitat de Catalunya	93,6
Govern central	35,1
Unió Europea	6,4

Font: Fundació Pi i Sunyer (2009).

En el desplegament de les polítiques locals d'immigració, les necessitats relacionals s'estenen des dels organismes governamentals fins als no governamentals. Aquestes relacions també són intenses i, tal com recull la taula 81, són especialment freqüents amb les ONG, els sindicats i les associacions de veïns.

Taula 81. Organismes no governamentals amb els quals els ajuntaments han mantingut relacions (2008)

Organismes no governamentals	% de municipis
ONG	75,9
Sindicats	60,8
Associacions de veïns	59,5
Entitats acadèmiques	36,7
Entitats privades	25,3
Altres	30,4

Font: Fundació Pi i Sunyer (2009).

Les polítiques locals d'immigració, en definitiva, s'han anat incorporant a les estructures organitzatives de l'ajuntament, de manera que durant aquests darrers anys han consolidat la seva presència en l'àmbit municipal. Ho han fet, a més, assumint que es tracta d'unes actuacions complexes i que requereixen articular-se amb altres actors, tant governamentals com no governamentals.

6

Conclusions

Un cop finalitzada la redacció de l'informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya, ens cal recapitular i destacar-ne les conclusions més significatives. L'informe, d'entrada, ens ofereix una millor comprensió del fet migratori a Catalunya, i ho fa fixant-se tant en un ventall ampli de dades estadístiques com en les percepcions dels mateixos protagonistes del procés migratori. També es refereix a les polítiques públiques que han abordat els reptes que han suposat per a Catalunya el canvi de fisonomia provocat per l'arribada, en poc més d'una dècada, de més d'un milió de persones. Entre el 2000 i el 2012 hem passat d'un 2,9% d'immigrants a un 15,6%, la qual cosa, de manera inevitable, comporta un impacte notable sobre la nostra societat.

En aquestes conclusions no pretenem resumir els continguts de l'informe, sinó destacar-ne alguns aspectes. No es tracta, per tant, de fer-ne una síntesi, sinó de subratllar aquells aspectes més rellevants a l'hora d'entendre les característiques de la immigració a Catalunya i les seves pautes d'incorporació a la societat catalana. Amb aquesta voluntat, hem organitzat les conclusions de l'informe al voltant de deu idees clau.

1) Catalunya ha estat i és encara un espai receptor d'immigració

Catalunya no ha viscut de manera conjuntural l'arribada de població immigrant, sinó que és un país caracteritzat per l'arribada de població estrangera i, per tant, on la diversitat d'orígens en conforma un tret distintiu.

Així, malgrat que les darreres dades sobre el saldo migratori suggereixin que s'ha frenat la immigració, no podem obviar que aquestes són el resultat de la diferència entre l'arribada de nous residents i la marxa dels antics. La crisi ha provocat que unes 100.000 persones marxessin de Catalunya l'any 2010, però, simultàniament, aquell mateix any, més de 50.000 hi van arribar.

Ens cal, per tant, assumir que som una societat en moviment que no es defineix per les característiques d'una població estable, sinó pels fluxos constants de persones diverses i diferents pel que fa als seus orígens, cultura, llengua, etc. Allò que ens defineix com a societat és la nostra heterogeneïtat.

2) La distribució territorial de la immigració a Catalunya és molt poc homogènia

En el punt anterior hem afirmat que Catalunya es defineix per la seva heterogeneïtat, però ara hi afegim que aquesta afirmació no s'aplica de la mateixa manera en tot el territori. Els percentatges de població estrangera varien des del 8,6% del Ripollès fins al 27,7% de l'Alt Empordà. Aquestes diferències s'accentuen si les calculem en el marc municipal i es converteixen en abismals si les mesurem a escala de barri.

El fet migratori, per tant, està distribuït desigualment en el territori, de manera que els seus impactes també ho estan. Ens caldrà, per tant, convertir un fenomen territorialment delimitat en una realitat assumida col·lectivament pel país.

3) Catalunya acull les persones immigrades, però mostra dèficits d'integració

Les dades que ofereix l'informe són molt variades, com també les opinions expressades per les persones que han estat entrevistades, però ens atrevim a deduir-ne una lectura que combina l'enorme esforç d'acolliment que ha fet Catalunya amb el repte, encara pendent, de propiciar una integració plena i efectiva.

La integració és entesa com a procés bidireccional d'acceptació mútua entre autòctons i estrangers, un procés que culmina quan la persona migrant se sent part de la societat d'acolliment i gaudeix de les mateixes oportunitats. En altres paraules, la integració combina un procés afectiu (de valor i pertinença) i un procés social (d'assoliment de la igualtat d'oportunitats).

En aquest darrer sentit, les dades estadístiques –tot i que la seva lectura s'ha de fer amb cura– ens mostren algunes diferències –i en alguns casos desigualtats– significatives entre la població autòctona i la població estrangera arribada durant la darrera dècada. De les moltes que apareixen a l'informe, en mostrem algunes a tall d'exemple:

Indicadors	Autòctons	Estrangers
Taxa d'atur (2011)	15,8%	34,3%
Salari brut anual dels homes (2010)	28.845,7 €	19.041,0 €
Salari brut anual de les dones (2010)	21.541,7 €	16.169,7 €
Habitatge en propietat (2006)	87,2%	35,4%
Ús del català a la feina (2012)	77,7%	37,4%
Ús del català amb veïns (2012)	67,9%	22,9%

L'arribada de població estrangera ha provocat necessitats puntuals que hem anat abordant i resolent. Ara bé, la integració és un procés i, com a tal, requereix un temps en el qual encara estem immersos. Ens cal, per tant, continuar treballant sobre aquest procés.

4) La integració és multidimensional

La integració, com a procés, no es limita a l'assoliment de determinades posicions administratives. Es tracta, en canvi, d'un procés complex, multidimensional i que afecta totes les esferes de la vida d'una persona que forma part d'una societat. A fi d'incorporar aquesta complexitat, l'informe proposa abordar –com a mínim– aquestes set dimensions per valorar la situació de la integració a Catalunya:

- i. Dimensió laboral
- ii. Dimensió econòmica
- iii. Dimensió familiar
- iv. Dimensió política
- v. Dimensió cultural
- vi. Dimensió informativa
- vii. Dimensió educativa

La integració, en definitiva, comporta formar part de la societat en les múltiples facetes de la vida de qualsevol persona. Exigeix, amb altres paraules, deixar de banda les visions massa centrades en les qüestions administratives i laborals i, en canvi, ampliar la visió als aspectes culturals, educatius, polítics, etc. Només aquesta ampliació de la perspectiva ens permetrà passar de l'acolliment a la integració.

5) La integració és un fenomen subjectiu

Una de les aportacions d'aquest informe rau en el fet d'haver complementat les dades estadístiques amb una anàlisi qualitativa de les percepcions i les vivències de les persones que han protagonitzat el fet migratori. En aquesta direcció, l'estudi ha deixat clar que les persones immigrades viuen el procés migratori amb tensions freqüents, de la mateixa manera que destaquen les dificultats per sentir-se efectivament integrades en la societat catalana.

No podem il·lustrar aquesta percepció amb dades, però sí que podem mostrar-la a partir de les veus dels seus protagonistes. Ho il·lustrem en dues de les cites que apareixen en l'informe:

«Les relacions amb els catalans són difícils, perquè els catalans són tancats. La gent d'aquí té la seva gent. Les relacions d'amor superen aquesta barrera, però vaja, a mi m'ha costat molt fer amics aquí.»

«*Muchas veces lo que digo yo, como latina, no tiene tanto valor como lo que dice un compañero. Muchas veces digo una cosa y lo que dice mi compañera de la misma profesión, que es lo mismo, vale más. Y pienso: será porque soy latina que a mi no me hacen caso.*»

Ens cal, per tant, assumir aquestes dificultats, veure-les com un problema del conjunt de la societat catalana i, en definitiva, incidir no sols en les polítiques d'acolliment sinó, sobretot, en la construcció d'una societat integradora.

6) Factors clau per afavorir la integració: llengua, treball i xarxes socials

En la construcció d'aquesta societat integradora, apareixen tres factors clau: la llengua, el treball i les xarxes socials.

- La llengua representa la possibilitat de comunicació i, evidentment, sense aquesta, la integració no és factible.
- La majoria de les persones migrades arriben a Catalunya per raons laborals i econòmiques, de manera que l'accés al treball és crucial i ofereix els recursos bàsics per abordar el procés integrador.
- La incorporació a xarxes socials mixtes que permetin la barreja amb la població autòctona afavoreix la integració, tot i que l'accés a aquestes xarxes no és senzill per a les persones estrangeres.

De fet, aquests factors expliquen els eixos a través dels quals els membres d'una societat s'hi integren amb independència dels seus orígens. El procés d'integració, per tant, cal que es valgui de manera activa d'aquests tres factors. Amb l'idioma, amb la feina i amb una xarxa de relacions, les persones immigrades se senten equipades per iniciar amb garanties el viatge que sempre suposa el procés d'integració.

7) Les xarxes socials i l'associacionisme com a via cap a la integració

Hem apuntat la importància de les xarxes socials mixtes com a via cap a la integració efectiva en la societat d'acolliment. Però les xarxes socials, especialment les xarxes socials integrades per persones d'una mateixa procedència, tenen un rol molt important en els primers moments, en l'acolliment. Són aquestes xarxes, en què a més de la llengua es comparteixen processos vitals semblants, les que proveeixen de la informació necessària per a la ubicació en la nova societat d'acolliment. En un sentit semblant actuen les associacions d'origen immigrant, com a element que facilita l'acolliment de les persones immigrades però, molt especialment, com a part fonamental de l'acompanyament durant el procés d'integració.

L'existència d'un teixit associatiu permet a la població migrant accedir a recursos i informació necessaris per al desenvolupament ple en la societat d'acolliment; esdevé un espai de reconfort i lligam amb l'origen i, alhora, constitueix una via de reconeixement i apropament de la cultura d'origen a la societat receptora.

Així, doncs, els processos d'acolliment i d'integració es condueixen amb més comoditat quan ho fan sobre el paviment d'una societat civil densa i articulada. Les associacions –tant d'immigrants com generalistes– són un factor crucial en aquests processos i, per tant, ens cal reforçar-les si volem garantir que l'acolliment i la integració es facin en les millors condicions.

8) Les institucions catalanes davant el repte de la immigració

En el darrer apartat de l'informe hem recollit, de manera molt panoràmica, les polítiques públiques que s'han desplegat tant des del Govern de la Generalitat com des dels ajuntaments catalans. No és el moment d'entrar en detalls, però sí de destacar que les institucions catalanes no han obviat els reptes que comporta ser una societat que rep fluxos migratoris importants i que, per tant, es caracteritza per la diversitat i la diferència.

Atenent al que ha succeït durant la darrera dècada, en tot cas, ens atrevim a suggerir els dos desafiaments principals d'aquestes institucions:

- Traslladar l'èmfasi de l'acolliment conjuntural al procés d'integració en tota la seva complexitat. Probablement, caldrà entendre que no estem només fent polítiques d'immigració sinó, sobretot, polítiques de ciutadania plena en una societat que és complexa i diversa.
- Perseverar en el desplegament d'iniciatives de caràcter relacional; és a dir, que es defineixen i s'implementen a través de la col·laboració entre els diversos nivells governamentals, entre els diferents àmbits sectorials i amb el conjunt dels múltiples actors de la societat civil.

9) Conèixer la realitat i avaluar les polítiques d'immigració

Aquest informe ha combinat una aproximació estadística i un primer cop d'ull al conjunt de polítiques d'immigració desenvolupades en el marc autonòmic i local amb l'objectiu de posar de manifest els punts d'intervenció principals i els recursos existents en l'àmbit de la integració. La transversalitat pròpia del fenomen abordat i la complexitat derivada d'aquest procés social posen de manifest l'existència de certes limitacions a l'hora de conèixer en profunditat els resultats dels esforços adreçats a l'acolliment i la integració de les persones immigrades (inexistència de determinades dades estadístiques, manca d'inclusió de persones immigrades en enquestes d'opinió, accions locals sense avaluació posterior...).

L'anàlisi estadística i l'avaluació de les polítiques d'immigració són dues eines que permeten fer un seguiment dels programes i accions implementats per assolir la integració de les persones immigrades. Cal, doncs, treballar per disposar de les eines d'anàlisi que garanteixin un bon coneixement de l'estat de la integració a Catalunya.

10) Impacte de la crisi sobre el procés d'integració

Finalment, l'informe detecta –més qualitativament que quantitativament– l'impacte de la crisi sobre la capacitat d'integració de la societat catalana. Es tracta d'un impacte negatiu, ja que la manca d'oportunitats laborals obstaculitza les possibilitats d'incorporar-se a la comunitat de referència.

Les dades estadístiques encara no mostren amb claredat aquest aspecte, mentre que les persones entrevistades –que ho estat vivint– s’hi refereixen amb molta contundència.

Per tant, a la necessitat de passar de les polítiques puntuals d’acolliment a la construcció d’una societat integradora hi hauríem d’afegir un segon repte: fer-ho en uns moments de crisi que afecten tant la disponibilitat d’oportunitats laborals com els assoliments que s’havien aconseguit en termes de cohesió social.

Bibliografia

- ALEGRE, M. A. «Polítiques d'immigració a Catalunya (1985-2000): entre la inserció i la precarització dels col·lectius immigrants». A: Gomà, R. i Subirats, J. (ed.) *Govern i polítiques públiques a Catalunya (1980-2000)*. 2001.
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT, GENERALITAT DE CATALUNYA. *Dades del curs 2011-2012*. 2012
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT, GENERALITAT DE CATALUNYA. *Estadístiques (anys 2000-2010)*.
- FUNDACC. *Baròmetre de la comunicació i la cultura (anys 2008-2012)*.
- FUNDACIÓ PI I SUNYER. *Informe sobre polítiques municipals d'immigració*. 2009.
- IDESCAT. *Enquesta de condicions de vida*. 2006.
- IDESCAT. *Enquesta de consum i pràctiques culturals (anys 2001-2006)*.
- IDESCAT. *Enquesta de població activa (anys 2000-2012)*.
- IDESCAT. *Padró d'habitants (anys 2000-2012)*.
- INSTITUT DE CIÈNCIES POLÍTiques I SOCIALS. *Sondeig d'opinió*. 2012.
- INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA. *Movimientos de población (anys 2000-2012)*.
- MINISTERIO DE EMPLEO Y SEGURIDAD SOCIAL. *Estadísticas (anys 2000-2012)*.
- MINISTERIO DE TRABAJO E INMIGRACIÓN. *Anuarios estadísticos (anys 2000-2012)*.
- MINISTERIO DE TRABAJO E INMIGRACIÓN. *Convenios de colaboración entre el Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales y la Comunidad Autónoma de Catalunya para el desarrollo de actuaciones de acogida e integración de personas inmigrantes (anys 2006-2009)*.
- MINISTERIO DE TRABAJO E INMIGRACIÓN. *Informe anual sobre la situación de la integración social de los inmigrantes y refugiados en 2010 (any 2010)*.
- SECRETARIA PER A LA IMMIGRACIÓ. *Del país d'immigració a la nació de ciutadania*. 2010.
- SECRETARIA PER A LA IMMIGRACIÓ. *Informe de projectes i actuacions*. 2009.
- SECRETARIA PER A LA IMMIGRACIÓ. *Memòria del Pla de ciutadania i immigració (2005-2008)*. 2010.

Amb la col·laboració de:

